

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

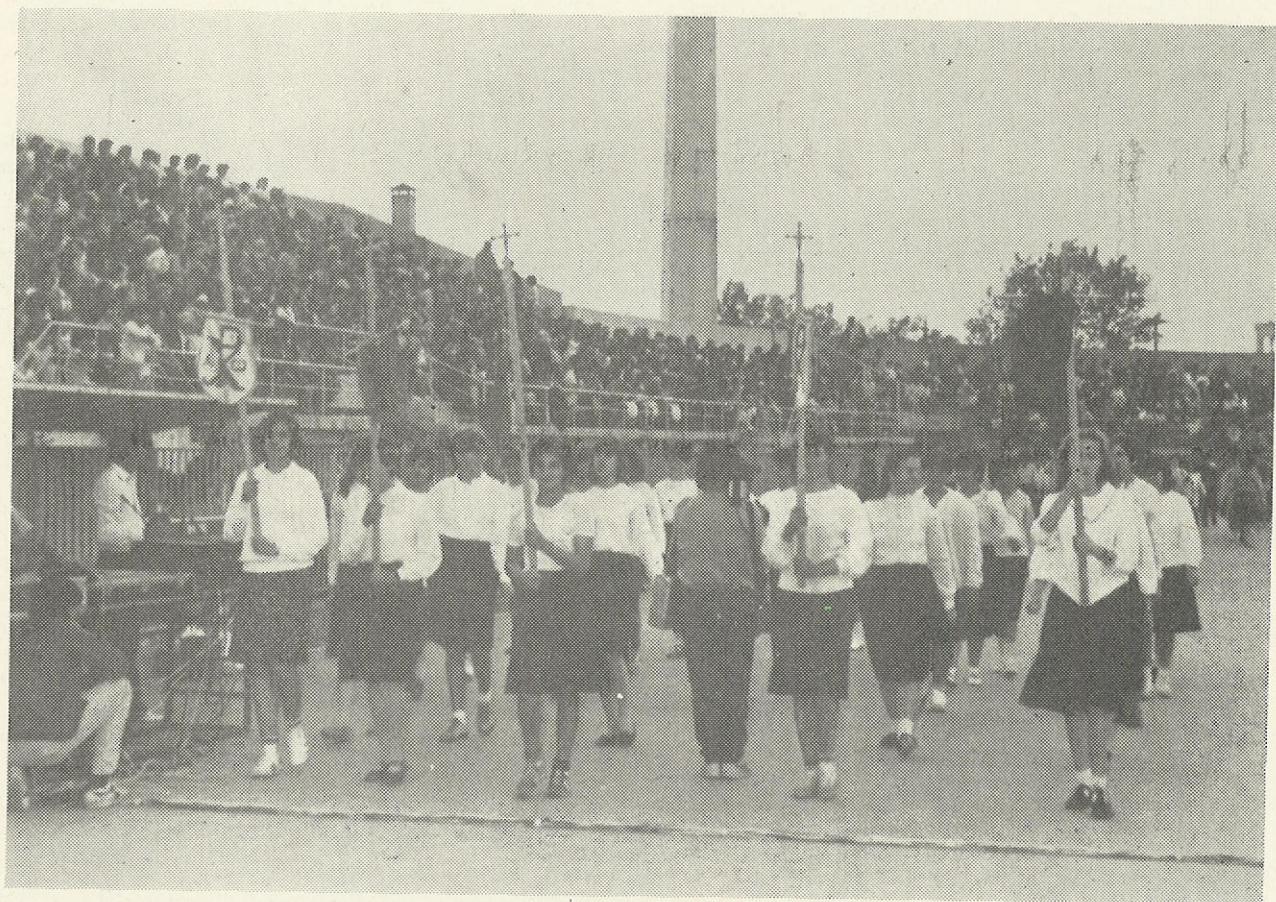
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΑΖ'

ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 72.18.308

1/15 ΙΟΥΛΙΟΥ 1988

ΑΡΙΘ. 11

Χιλιάδες νέων από την Αρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν καὶ τὶς Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔλαβαν μέρος στὶς γιορτὲς γιὰ τὴ λήξη τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων συμμετέχοντας σὲ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις καὶ ἀποσπώντας τὸν γενικὸ θαυμασμό. Στὴ φωτογραφία: τὰ νιάτα τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Δημητριάδος στὸ Δημοτικὸ Στάδιο Βόλου σὲ μιὰ μεγαλειώδη ἐκδήλωση.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τὰ νιάτα τῆς Ἐκκλησίας. — Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Ἡ ωραιότης τῆς Ἑλληνίδος. — Μητροπ. Πατρῶν Νικοδήμου, Μηνύματα Δεκαπενταγούστου. — Μητροπ. Σισανίου Ἀντωνίου, Ἡ περὶ δύο ὁδῶν διδασκαλία τοῦ Κυρίου. — Μητροπ. Γόρτυνος Θεοφίλου, Ἑορτὴ τῶν ἀποφύτων τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς Κορίνθου. — Ἰω. Φουντούλη, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὲς, κανονικὲς καὶ ἄλλες ἀπορίες. — Δημ. Σαβράμη, Ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία, ὅπως τὴ βλέπει ὁ γερμανικὸς Τύπος. — Ἀλεξ.

Μ. Σταυροπούλου, Στὸν πηγαμὸ γιὰ τὴν Εὐρώπη. — Μαν. Περσελῆ, Ἀπ. Παῦλος καὶ χριστιανικὴ ἀγωγή. — Ἀρχιμ. Χριστ. Μουστάκας, Ὁ χριστιανός, ἡγετικὴ μορφή. — π. Ἀντ. Ἀλεβιζοπούλου, Ὑπεραγορά «Θρησκεία». — Πρωτοπρ. Σερ. Φαράσογλου, Ἀπὸ τὴν τάξη καὶ ψαλμωδία στὸν πατριαρχικὸ ναὸ ΚΠόλεως. — Χρυσ. Ι. Νεαμονιτάκης, Ἀνθὴ εὐλαθείας στὴν πόλη τῶν δειρῶν μας. — Δημ. Φερούση, Ἐκκλησία καὶ δημόσιες σχέσεις. — Ἐπίκαιρα.

Η ΩΡΑΙΟΤΗΣ ΤΗΣ ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ

Τοῦ κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἡ μητρότης, πού ἐνεργοποιεῖται σωματικά ἢ πνευματικά στὰ πλαίσια τῆς Οἰκογενείας, τῆς Ὁμογενείας, τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου καὶ τῶν ποικίλων ἐπαγγελματικῶν σχέσεων, εἶναι τόσο τὸ ποιητικόν, ὅσον καὶ τὸ τελικόν αἴτιον τῆς ἰδιοτύπου υπαρξιακῆς ψυχοσυνθέσεως τῆς γυναίκας. Ἡ ψυχοσύνθεσις αὐτῆς πρέπει νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ τελειωθῇ, γιὰ νὰ ἐκκολληθῇ καὶ ἐκδιπλωθῇ ἡ πεμπτουσία τοῦ αὐθεντικοῦ γυναικείου εἶναι, μέσα στὸ ὁποῖο δεσπόζει ὁ ἐμφυτός ἐτεροκεντρισμός, τὸ νὰ ἔχη δηλαδὴ ὡς κέντρον τοῦ ἐνδιαφέροντός της τοὺς ἄλλους μὲ τὰ προβλήματά τους καὶ ἔτσι νὰ προβάλῃ τὸ ἀληθινὸ γυναικεῖο κάλλος, πρὸς τὸ ὁποῖο ἀκριβῶς πρέπει νὰ ἔχη τὴν ἀναφορά του καὶ κάθε — ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ναρκισσισμούς — αὐτονόητη φυσικὴ φροντίδα γιὰ τὴ σωματικὴ χάρι καὶ ὁμορφιά.

Πολλές φορές, ὡς μὴ ὠφελε, ὑπάρχει πολωτικὴ ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς σωματικῆς ὁμορφιάς καὶ τοῦ ἀληθινοῦ πνευματικοῦ ἢ υπαρξιακοῦ κάλλους, ἐνῶ ἐκεῖνη θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι προβαθμὶς τούτου. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἀπευθυνόμενος στὴν ὥραία γυναίκα, τῆς λέγει: «Καλὴν σε ὁ Θεὸς ἐποίησεν, ἵνα θαυμάζῃται καὶ ἐπὶ τούτου καὶ οὐχὶ ἵνα ὑβρίζεται». Δυστυχῶς συχνὰ χρησιμοποιεῖται ἡ ἀποκομμένη ἀπὸ ἀνώτερες πνευματικὲς ἀξίες γυναικεῖα σωματικὴ ὁμορφιά, γιὰ νὰ ἡγῆται ὁ Διόνυσος τοῦ χοροῦ βακχίδων καὶ μαινάδων, γιὰ νὰ ἐκδιώκῃ ἡ ἀπάνδημος Ἀφροδίτη» τὴν ἐκ τῶν κυμάτων τῆς ὁμορφῆς Κύπρου ἀναδυθεῖσα οὐρανία Ἀφροδίτη καὶ γιὰ νὰ ἐγείρωνται ἀπὸ διάφορες Ἰεζάβελ ναοὶ ὀργιαστικῆς λατρείας, ἀφιερωμένοι στὴν Ἰσιδα καὶ στὴν Ἀστάρτη, τίς προστάτιδες τῶν ὀργίων χθόνιες θεές. Τὸ γεγονός αὐτό, ὅπως καὶ τὸ γεγονός ὅτι γιὰ πολλοὺς τὸ κάλλος ἐδρεῖται στὰ Σόδομα, ἔκαμαν τὸν μεγάλο ἀνατόμο τῆς ψυχῆς Ντοστογιέφσκι νὰ γράψῃ στοὺς ἀδελφοὺς Καραμᾶζωφ, ὅτι «μὲ τὴν ὁμορφιά ὁ διάβολος μάχεται ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ πεδίο τῆς μάχης εἶναι ἡ καρδιὰ τῶν ἀνθρώπων».

Ἐξ ἄλλου ἡ φυσικὴ χάρις τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς χάνεται γρήγορα, ὅταν ἡ κακία, ἡ πονηρία καὶ ἡ ὑποδούλωσις στὰ πάθη σκληραίνουν, ριτιδιάζουν καὶ ἀσχημίζουν τὴν σωματικὴν μορφή, ὅπως παραστατικὰ τὸ ἔδειξαν τόσο ὁ Διονύσιος Σολωμός στὸ πεζογράφημά του «Ἡ γυναίκα τῆς Ζάκχου», ὅσον καὶ ὁ Ὅσκαρ Οὐάιλντ στὸ αὐτοβιογραφικὸ ἔργο του «Τὸ πορτραῖτο τοῦ Ντόριαν Γκρέυ».

Ἀντιστρόφως, ὅταν ὑπάρχῃ τὸ πνευματικὸ κάλλος, τότε δὲν ὑπάρχει ἀληθινὴ ἀσχήμια. Ἀκόμη καὶ ἡ ἔλλειψις σωματικῆς καλιγραμμίας καὶ εὐμορφίας ἐξου-

δετερώνεται ὑπὸ τὴν ἐρατεινὴ καὶ θελκτικὴ ἀλουργίδα καὶ πορφύρα τῆς μυστικῆς πνευματικῆς γοητείας, πού ἀκτινοβολεῖται ἀπὸ τὸ πνευματικὸ κάλλος. Αὐτὴ ἡ Φιλοσοφικὴ Αἰσθητικὴ σήμερα ἐξυμνεῖ ὄχι μόνον τὸ κλασσικὰ Ὁραῖο, πού προϋποθέτει συμμετρία καὶ ἀναλογία τῶν μερῶν, ἀλλὰ ἐξίσου καὶ τὴν αἰσθητικὴ κατηγορία τοῦ υπερέχου ἢ τοῦ ὑψηλοῦ, πού μπορεῖ νὰ γίνεταί αἰσθητὴ καὶ κατὰ τὴν ἔλλειψι κλασσικῆς συμμετρίας καὶ ἀρμονίας, ὅταν λ.χ. οἱ νιφάδες τοῦ χιονιοῦ στροβιλίζονται στὴ χιονοθύελλα ἢ ὅταν κύματα σπᾶνε μὲ λευκοὺς ἀφρούς σὲ ἀπόκρημνα βράχια ἢ ὅταν χιόνια σκεπάζουν δύσμορφα καμμένα δέντρα. Ὅπως τὰ μεγάλα ἐκδηλωτὰ αὐτὰ φαινόμενα, παρὰ τὴν ἔλλειψι σ' αὐτὰ κλασσικῆς συμμετρίας καὶ ἀρμονίας, μᾶς συναρπάζουν καὶ δημιουργοῦν μέσα μας αἰσθητικὴ συγκίνησι, κατὰ παρόμοιον τρόπο καὶ πολὺ περισσότερον τὸ ἡθικὸ μέγαλειο τῆς ὥραίας ψυχῆς ἀσκεῖ γοητεία καὶ ἔλξι, πού ἐξουδετερώνει τὴν ἄπωσι ἀπὸ ὁποιοποιοῦσα τὴν ὑπάρχουσα σωματικὴ ὥραιότητα. Ἡ ὁμορφιά τοῦ ἡθικοῦ μεγαλεῖου εἶναι διαρκὴς καὶ μόνιμη. Ἀκτινοβολεῖ, ἀκόμη καὶ ὅταν τὰ νειῶτα ἔχουν περάσει καὶ ὅταν τὸ σῶμα φθίνῃ καὶ μαραίνεται. Ὁ Ντοστογιέφσκι στὸ ἔργο του «Ἐγκλημα καὶ Τιμωρία», περιγράφοντας τὴ μητέρα τοῦ Ρασκόλνικοφ, τὴν Πουλχερία Ἀλεξάντροβνα, γράφει: «Φαίνεταν πὺρ νέα ἀπὸ ὅ,τι ἦταν πραγματικὰ καὶ αὐτὸ συμβαίνει συχνὰ στὶς γυναῖκες, πού καταφέρνουν νὰ διατηρήσουν ὡς τὰ γηρατειά τους τὴ δροσεράδα τῆς ψυχῆς, τὴ φωτεινότητά τοῦ μυαλοῦ τους καὶ τὴν ἀθωότητα καὶ φλόγα τῆς καρδιᾶς τους. Πρέπει νὰ προσθέσωμε σὲ παρένθεσι, συνεχίζει ὁ Ντοστογιέφσκι, πὺρ αὐτὸ εἶναι τὸ μοναδικὸ μέσο νὰ διατηρῇ μιὰ γυναίκα τὴν ὁμορφιά της, ἀκόμη καὶ ὅταν γεράσῃ».

Ὁ Γκαίτε σ' ἓνα τετράστιχο τονίζει, ὅτι εἶναι αἰωνία ἡ ὁμορφιά, πού ἐκπηγάζει ἀπὸ τὸν Θεό. Στὸν πρῶτο στίχο παρουσιάζει μιὰ κοπέλλα νὰ στέκεται μπροστὰ στὸν καθρέπτη καὶ νὰ διαπιστώνῃ ὅτι εἶναι ὥραία. Στὸν δεύτερο στίχο μιὰ ὁμάς γερόντων, πού βλέπει τὴ σκηνή, λέγει μὲ μελαγχολία στὴν κοπέλλα: «Καὶ ἡ ἰδική σου ὁμορφιά εἶναι παροδικὴ καὶ θὰ σβῇ-σῇ». Τότε ἡ κοπέλλα στὸν τρίτο καὶ στὸν τέταρτο στίχο ἀπαντᾷ στοὺς γέροντες: «Καὶ ὅμως μέσα στὸν Θεὸ εἶναι αἰωνία ἡ ὁμορφιά. Σεῖς, βλέποντας ἐμένα, εἶναι σὰν νὰ βλέπετε ἐκεῖνον. Δὲν εἶμαι τίποτε ἄλλο παρὰ μιὰ ἀναλαμπὴ τοῦ αἰωνίου κάλλους».

Ἡ ἐκ τοῦ Θεοῦ προερχομένη γυναικεῖα υπαρξιακὴ ὁμορφιά κορυφώνεται, ὅταν ἡ γυναίκα δέχεται τὸ θεῖο ἐμβόλιο τῆς καλλιελαίου τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν προσπαθῇ νὰ διατηρῇ φωτεινὴ καὶ ἀσπὶλ τὴ στολὴ τῆς ἀναγεννήσεως, τὴν ὁποία πῆρε ἐξερχομένη ἐκ τῆς κολυμβήθρας τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ὅταν ἐπαναλαμβάνῃ

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 179 τοῦ ὑπ' ἀρ. 10 τεύχους

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΔΕΚΑΠΕΝΤΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΠΑΡΑΚΛΗΣΕΩΣ

«Πρὸς οἰκοδομήν»

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πατρῶν
κ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ

24. «Η ΤΟΝ ΣΩΤΗΡΑ ΧΡΙΣΤΟΝ ΑΠΟΤΕΚΟΥΣΑ»

«Θεραπεύειν ἀξιώσων ἡ τὸν Σωτῆρα
Χριστὸν ἡμῖν ἀποτεκοῦσα».

Ἐπανειλημμένως ἡ πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον φαλλομένη Παράκλησις, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ πρὸς Αὐτὴν ὕμνοι τῆς Ἐκκλησίας, τονίζουν τὴν ιδιότητά Της ὡς Μητὴρ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Καὶ εἰς τὴν ιδιότητα αὐτὴν στηρίζουν τὰς ἀπευθυνομένας δεήσεις καὶ τὰ αἰτήματά των οἱ πιστοί, ὡς δυνάμενα νὰ πραγματοποιηθοῦν διὰ τῆς μητρικῆς παρρησίας καὶ μεσιτείας Της.

μὲ τὸν Ψαλμωδὸ ἀπλυνεῖς με καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι· ὅταν ἀληθεύῃ γι' αὐτὴν, ὅτι τὰ πιδ ὁμοφάματ' εἶναι τὰ μάτια, ποὺ ἀτενίζουν στὸν οὐρανὸ καὶ δέχονται ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἀνακλοῦν θεῖες ἀνταυγείες· ὅταν ἀκόμη καὶ στὴν περίπτωσι ἐνὸς παραστρατήματος, φέρνοντας τὰ βήματά Της στὸ ἥρεμο κελλί ἐνὸς πνευματικοῦ, λαμβάνῃ ἐμπειρία τῆς μεταμορφωτικῆς καὶ ἐξωραϊστικῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὅποιος μὲ τὸ στόμα τοῦ προφῆτη Ἡσαΐα εἶπε τὰ παρήγορα λόγια: «Καὶ ἐὰν ὧσιν αἱ ἀμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ· ἐὰν δὲ ὧσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ» (Ἡσ. α', 18).

Ἡ Ἐκκλησία ἀναμοχλεύει τὰ μύχια τῆς γυναικειάς ὑπάρξεως, ἐκκολάπτει τὸν ἐσώτατο πυρῆνά Της, προκαλεῖ τὴν ἀναζωπύρησι ὅλων τῶν ἐμφύτων προδιαθέσεων Της καὶ τὴν ἀνάφλεξι τῶν ἰδανικῶν αἰτημάτων Της, τῆς χαρίζει τὴν ἀληθινὴ ἀπελευθέρωσι καὶ τὴν ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε κίνδυνου ἀλλοτριώσεως. Ἐὰν ὁ μὲν Πλάτων ἔλεγεν, ὅτι «ἡ θήλεια φύσις ἐστὶ πρὸς ἀρετὴν χεῖρων τῆς τῶν ἀρρένων», ὁ δὲ Ἀριστοτέλης τόνιζε, ὅτι «τὸ ἄρρεν πρὸς θῆλυ, φύσει τὸ μὲν κρεῖττον, τὸ δὲ χεῖρον»· ἐὰν στὴν καθημερινὴ προσευχὴ τοῦ Ὁ Ἑβραῖος ἔλεγε μὲ ἀπλοϊκότητα: «Εὐλογημένος ὁ Θεός, ποὺ δὲν μὲ ἐπλασε οὔτε εἰδωλολάτρη, οὔτε γυναῖκα», ἡ Ἐκκλησία, διακηρύττοντας μὲ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο τὸ «οὐκ ἔστιν ἄρσεν καὶ θῆλυ» (Γαλ. γ', 28), εἶδε τὴν γυναῖκα στεφανωμένη μὲ ἄστρα (Ἀποκ. ιβ' 1) καὶ τὴν ἐξύμνησε στὸ πρόσωπο τῆς Παναγίας ὡς «πλατυτέραν τῶν οὐρανῶν» καὶ ὡς «τιμιωτέραν τῶν Χερουβεὶμ καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφείμ», ἐνέπνευσε τὸν Δάντη ἢ τὸν Γκαίτε νὰ ἐξυμνοῦν

1. Πράγματι· «ἡ τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ἡμῖν ἀποτεκοῦσα» «πολὺ ἰσχύει» (Ἰακ. 5,16) ἐνώπιον τοῦ Υἱοῦ Της. Ἐὰν γενικῶς «πολὺ ἰσχύη δεήσις δικαίου ἐνεργουμένη» (αὐτόθι), ἀσυγκρίτως περισσότερον «πολλὰ ἰσχύει δεήσις Μητρὸς πρὸς εὐμένειαν Δεσπότης» (Θεοτοκίον).

Ὡς καὶ ἄλλοτε εἵπομεν, ἐξαιρέτως ἐπιβεβαιώνει τὴν παρρησίαν, καὶ τὴν δύναμιν τῶν πρὸς τὸν Χριστὸν αἰτήσεων, τῆς Παναγίας Μητρὸς Του, τὸ γνωστὸν γεγονός ποὺ συνέβη εἰς τὸν ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας γάμον. Παρ' ὅλον ὅτι εἶπεν ἀρχικῶς πρὸς Αὐ-

τὴν ἰδέα τοῦ «αἰωνίου θήλεος», τὸ ὁποῖο μυσταγωγεῖ καὶ ὁδηγεῖ στὶς παραδείσεις σφαῖρες, δημιουργήσε τις φάλαγγες τῶν ἁγίων παρθένων, ἀσκητριῶν, συζύγων, μητέρων καὶ κάθε εἶδους κοινωνικῶν λειτουργῶν καὶ μὲ τὴν ὑμολογία τῆς ἐξυμνεῖ συνεχῶς τὴν ὑπερκόσμια ὠραιότητά τους. Ἔτσι ἀνοίξε τὸν δρόμο στὸν ἀληθινὸ φεμινισμό, ποὺ δὲν ἔχει καμιά σχέσι μὲ τὸν ψευτοφεμινισμό ἐκεῖνο, ποὺ σὲ τελευταία ἀνάλυσι σημαίνει ὑποβιβασμὸ τῆς γυναικῆς καὶ πραγμάτωσι τῶν λόγων τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου: «Ἄνδρες οἱ νομοθετοῦντες καὶ κατὰ (=ἐναντίον) γυναικῶν ἡ νομοθεσία».

Σὲ μιὰ ἐποχὴ, ποὺ ἡ γυναῖκα ἦταν κλεισμένη στὸν γυναικωνίτη καὶ ὡς ἐλεύθερη ἢ ὡς σκλάβα περιορίζοταν σὲ ἐργασίες σχετιζόμενες πρὸς τὴν οἰκιακὴ καὶ ἀγροτικὴ οἰκονομία, ἡ Ἐκκλησία προπόνησε τὴν γυναῖκα ὡς ἀθλήτρια μέσα στὸν κοινωνικὸ στίβο, τὴν ἔκαμεν ἀπόστολον τῶν ἀποστόλων μὲ τὴν μετάδοσι σ' αὐτοὺς τοῦ μηνύματος τῆς Ἀναστάσεως, τὴν ἀνέδειξε μυροφόρο, εὐαγγελίστρια, ἀγωνίστρια, μυσταγωγὸ καὶ ἰσαπόστολο, ὅπως λ.χ. τὴ Σαμαρείτιδα ἢ τὴ Λυδία τὴν πορφυροπώλιδα στοὺς Φιλίππους τῆς Μακεδονίας ἢ τὴν «πρωτομάρτυρα καὶ πρώταθλον ἐν γυναίξιν» ἁγίαν Θέκλαν. Κατὰ τὴν ὥρα τῶν βασάνων τοῦ μαρτυρίου, τὸ ὁποῖο ὑφίστατο πρὸς χάριν τῆς πίστεως ἢ τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας, τὴν ἐξώπλιζε μὲ σταθερότητα καὶ χαλύβδινο ἡρώισμό, γιὰ νὰ περιλάμπεται, κατὰ τοὺς ὕμνους, «μαρτυρικαῖς μαρμαρυγαῖς» καὶ γιὰ νὰ προσφέρῃ στὸν Χριστὸ ἢ στὴν ὁρθόδοξὴ ἐλληνικὴ πατρίδα «ὡς ἀλάβαστρον μύρου τὸ αἷμά» Της.

(Συνεχίζεται)

τὴν ὁ Κύριος «οὐπω ἦκει ἡ ὥρα μου» (δὲν ἦλθεν ἀκόμη ἡ ὥρα τῆς ἐκδηλώσεως τῶν θεϊκῶν ἐνεργειῶν μου), ἡ Παναγία μετὰ θεβαιότητος ἀναμένει τὸ θαῦμα καὶ προετοιμάζει καταλλήλως τοὺς ἐνδιαφερομένους. «Λέγει... τοῖς διακόνοις· ὅ,τι ἂν λέγῃ ὑμῖν ποιήσατε». Καὶ ὄντως τὸ θαῦμα ἐπηκολούθησε. Καὶ «ἐποίησε τὴν ἀρχὴν τῶν σημείων αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας», μετὴν μεταβολὴν τοῦ ὕδατος εἰς «καλὸν οἶνον» καὶ ἐκλεκτόν· «καὶ ἐφανέρωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ» ἐνωρίτερον ἀποκαλύψας τὴν θεϊκὴν Του δύναμιν, διὰ νὰ μὴ ἀθετήσῃ τὴν παράκλησιν τῆς Μητρός Του (Ἰω. 2, 1-11).

2. Ἡ μεγάλη πρὸς Αὐτὴν ἀγάπη καὶ εὐμένεια τοῦ Κυρίου ἐξεδηλώθη στοργικώτατα ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ Σταυροῦ Του. Ὅταν Ἐκείνη συνέπασχε μαζί Του καὶ «ρομφαία διήρχετο» (Λουκ. 2,35) τὴν μητρικὴν Τῆς καρδίαν ἐκ τῆς σταυρώσεως τοῦ Μονογενοῦς Τῆς, ὁ Ἐσταυρωμένος Κύριος, ἐν μέσῳ τῶν ἀφορήτων πόνων Του, δὲν παραλείπει νὰ λάβῃ τὴν δέουσαν πρόνοιαν διὰ τὴν Παναγίαν Μητέρα Του, ἀναθέτων Αὐτὴν εἰς τὴν φροντίδα τοῦ ἡγαπημένου Του μαθητοῦ Ἰωάννου, μετὰ τὰς ἀμοιβαίας ἐκείνας καὶ στοργικὰς φράσεις Του· «γύναϊ, ἴδε ὁ υἱός σου» —καὶ πρὸς τὸν μαθητὴν— «ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου» (Ἰω. 19, 26-27).

Κατὰ τὴν ὑπερτάτην ἐκείνην λυτρωτικὴν ὥραν τοῦ κόσμου —τὴν ὥραν τῆς ἀποκορυφώσεως τοῦ Πάθους καὶ τῆς θυσίας Του ὑπὲρ τοῦ κόσμου— καὶ ἐνῷ μετ' ὀλίγον ἀποθνήσκει κρεμιάμενος ἐπὶ τοῦ Ξύλου, προνοεῖ ὅλως ἰδιαιτέρως διὰ τὴν Μητέρα Του καὶ ἐκδηλώνει τὸ πόσον Τὴν αἰσθάνεται ἐν τῇ καρδίᾳ Του, πόσον Τὸν συνέχει ἡ πρὸς Αὐτὴν στοργή Του· καὶ πόσον Αὐτός, ὁ Υἱὸς καὶ Θεὸς Τῆς, ἔχει ἔτοιμον τὴν διάθεσιν νὰ προνοήσῃ καὶ νὰ ἐπέμβῃ δι' ὅ,τι Ἐκείνη θὰ χρειασθῇ ἢ θὰ Τοῦ ζητήσῃ.

Ὡς πόσον ὑψηλὰ τοποθετεῖ ὁ Χριστὸς τὴν πρὸς Αὐτὴν (καὶ ἐν γένει πρὸς τὴν μητέρα, θὰ ἐλέγομεν) ἀγάπην καὶ τιμὴν!...

3. Ἐχουν δὲ ταῦτα πάντα ἄμεσον σχέσιν καὶ πρὸς ἡμᾶς. Διότι ἡ Παναγία, ὡς Μητέρα τοῦ Χριστοῦ, εἶναι καὶ ἰδική μας μητέρα. Καὶ αὕτη ἡ συγγένεια καὶ σχέσις μᾶς ἐνθαρρύνει νὰ Τὴν ἐπικαλούμεθα ὅχι ὡς ξένοι, ἀλλ' ὡς οἰκεῖοι καὶ τέκνα Τῆς.

Προϋποθέτει ὅμως ἡ σχέσις αὕτη οὐσιαστικὸν — ὅχι τυπικὸν καὶ συμβατικὸν— σύνδεσμόν μας πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστόν· ὅπως τὸν προσδιώρισεν αὐτὸς ὁ Κύριος. Ὅταν κάποτε τοῦ ἀνήγγειλαν ὅτι τὸν ζητεῖ «ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ», Ἐκείνος ἔδειξε μετὰ τὸ χέρι τοὺς μαθητάς Του καὶ εἶπεν· «ἰδοὺ ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου». Καὶ ἐξήγγησεν· «ὅστις γὰρ ἂν ποιή-

σῃ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, οὗτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφοί καὶ μήτηρ ἐστί» (Ματθ. 12, 46-50). Μετὰ αὐτὰ τὰ λόγια διεκήρυξεν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ τρόπος διὰ νὰ γινώμεθα ἀδελφοὶ Του —καὶ τέκνα τῆς Παναγίας— καὶ «οἱ κ εἰ σ ι τ ο ὕ Θ ε ο ὕ» (Ἐφεσ. 2,19). Μετὰ τὴν πιστὴν καὶ ἀπαρέγκλιτον τήρησιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ οἱ ἄνθρωποι ἀποκτῶμεν τὸν ὑψηλότερον τίτλον συγγενείας. Καὶ ὁ Χριστὸς «οὐκ ἐπαισχύνεται» νὰ μᾶς ὀνομάζῃ ἀδελφούς Του (Ἐδρ. 2,11).

Καὶ θεδαίως μᾶς προσφέρει —τότε— καὶ ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος τὴν προστασίαν καὶ τὴν βοήθειάν Τῆς, «ἡ τὸ ν Σ ω τ ῆ ρ α Χ ρ ι σ τ ὸ ν ἡ μ ῖ ν ἀ π ο τ ε κ ο ὦ σ α».

25. ΒΟΗΘΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΛΕΟΜΕΝΟΥΣ

«Τοὺς β ο η θ ε ῖ α ς τῆς παρὰ σοῦ δ ε ο μ ε ν ο υ ς μὴ παρίδης, Παρθένε...».

Ἀλλεπάλληλα τὰ αἰτήματα ἡμῶν ἀναφέρονται πρὸς τὸν Θεόν, διὰ τῆς Θεοτόκου, κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἱερᾶς Παρακλήσεως. Καὶ ἔχει ὄντως κάθε ἄνθρωπος ἀνάγκην πολλῶν πραγμάτων. Διὰ τὰ περισσότερα δὲ καὶ τὰ σημαντικώτερα ἐξ αὐτῶν ἔχομεν ἀνάγκην βοηθείας ἁνωθεν.

Αὐτὸ τονίζει ἡ φράσις· «τ ο ὕ ς β ο η θ ε ῖ α ς τῆ ς πα ρ ᾶ σο ὦ δ ε ο μ ε ν ο υ ς μ ῆ πα ρ ῖ δ ῃ ς Π α ρ θ ῆ ν ε».

1. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι αὐτάρκης. Ὅσαδήποτε μέσα καὶ ἂν διαθέτῃ, χρήματα, ἀξιώματα, μὀρφωσιν, ὑλικά μέσα καὶ ἰσχὺν ἐν γένει, πάντοτε θὰ ἔχῃ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκ Θεοῦ βοηθείας.

Ποίαν ἀξίαν ἔχουν τὰ χρήματα, ὅταν ὑπάρχῃ μία ἀνίατος ἀσθένεια;...

Τί ὠφελεῖ ἡ ὑψηλὴ θέσις καὶ ἡ ἰσχύς, ὅταν τὰ προβλήματα τῆς οἰκογενείας προκαλοῦν ἠθικά κρίσεις;...

Καὶ ἡ γνῶσις καὶ ἡ ἐπιστήμη ἀξιῶναι μὲν τὸν ἄνθρωπον νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς σελήνης καὶ τῶν ἀστρῶν, ἀλλὰ δὲν τὸν φωτίζει ἐπαρκῶς εἰς θεμελιώδη ζητήματα πνευματικά καὶ ἠθικά.

Ἀλλ' εἶναι «ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δύναμις, β ο η θ ὅ ς ἐν θλίψεσι ταῖς εὐρούσαις ἡμᾶς σφόδρα», λέγει ὁ θεόπνευστος ψαλμὸς (45,2). Καὶ διακηρύσσει ἀλλαχοῦ ὁ ἴδιος πάλιν Ψαλμωδός, ὁ Δαυὶδ· «Κύριος φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου· τίνα φοβηθήσομαι; Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου· ἀπὸ τίνος δειλιάσω;» (26,1).

Ὁ δὲ θεῖος Ἀπόστολος Παῦλος συνιστᾷ· «μὴ ἐλπι-

κέναι ἐπὶ πλοῦτου ἀδηλόγητι» (1 Τιμ. 6,17). Καὶ «μὴ πεποιθατέ ἐπ' ἄρχοντας, ἐπὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, οἷς οὐκ ἔστι σωτηρία», προσθέτει πάλιν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ (Ψαλμ. 145,3).

Ὅλα αὐτὰ τὰ θεῖα λόγια τῶν Γραφῶν διαφωτίζουν καὶ τονίζουν, ἀρνητικῶς καὶ θετικῶς, ποῦ πρέπει νὰ στηρίζωμεν τὰς ἐλπίδας μας καὶ ἀπὸ ποῦ μπορούμεν νὰ ἀναμένωμεν πραγματικὴν βοήθειαν. Ὅχι εἰς ὑλικούς καὶ συμβατικούς παράγοντας (αὐτὸ εἶναι τὸ ἀρνητικὸν μήνυμα). Ἀλλὰ εἰς τὸν παντοδύναμον καὶ πανάγαθον Θεὸν πρωτίστως καὶ κυρίως (τὸ θετικόν).

2. Ἡ συναίσθησις ὅτι «ἐ ν α ὕ τ ῳ ζ ῶ μ ε ν καὶ κ ι ν ο ὦ μ ε θ α καὶ ἐ σ μ ῆ ν» (Πράξ. 17,28) ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς πίστεως καὶ τὸ θεμέλιον καὶ τὴν οὐσίαν τῆς θρησκείας. Ἡ δὲ χριστιανικὴ μας θρησκεία καὶ πίστις ἔτι μᾶλλον τονίζει τὴν διακλήρουσιν τοῦ Χριστοῦ, «ὅ τ ι χ ω ρ ῖ ς ἐ μ ο ὺ ο ὗ δ ὡ ν α σ θ ε π ο ι ε ῖ ν ο ὗ δ ἐ ν» (Ἰω. 15,5).

Ὁ πιστὸς χριστιανὸς εὐκόλως κατανοεῖ τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπικοινωνῇ καὶ νὰ ἐπικαλῆται τὸν Παντοδύναμον. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ πίστις γίνεται εἰς αὐτὸν πραγματικὴ δύναμις καὶ βοήθεια θετικὴ εἰς ὅ,τι τοῦ συμβαίνει. Εἰς ὥρας ἀνάγκης καὶ θλίψεως ὁ χριστιανὸς δὲν περιέρχεται εἰς ἀπόγνωσιν, «ὥ σ π ε ρ ο ῖ λ ο ι π ο ῖ ο ῖ μ ῆ ἔ χ ο ν τ ε ς ἐ λ π ῖ δ α» εἰς τὸν Θεόν (1 Θεσ. 4,13).

Κατανοεῖ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ὁ θεοσεδῆς ἀνθρώπου. Καὶ τὸ φρόνημά του εἶναι ἀκριδῶς τοῦτο —τὸ εἰς τὴν ἱεράν παράκλησιν ὁμολογούμενον— ὅτι διατελούμεν συνεχῶς «τ ῆ ς θ ο η θ ε ῖ α ς —τῆς παρὰ Θεοῦ— δ ε ὅ μ ε ν ο ι».

Αὐθορμήτως λοιπὸν ἀκολουθεῖ τὴν εὐεργετικὴν καὶ σωτήριον τακτικὴν ποῦ ὑποδεικνύει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ «π ᾱ σ α ν τ ῆ ν μ ῆ ρ ι μ ν α ν ἡ μ ῶ ν ἐ π ι ρ ῖ ψ α ν τ ε ς ἐ π' α ὗ τ ὸ ν, ὅ τ ι α ὗ τ ῳ μ ῆ λ ε ι π ε ρ ῖ ἡ μ ῶ ν» (1 Πέτρ. 5,7).

Καὶ εἰρηνεύει. Καὶ ἐλπίζει. «Ἡ δ ἐ ἐ λ π ῖ ς ο ὗ κ α τ α ἰ σ χ ὺ ν ε ι» τὸν πιστὸν (Ρωμ. 5,5).

Εἰς τὴν ἐποχὴν μας ὑπερτονίζονται αἱ κατακτήσεις τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνολογίας —πολύτμητοι ἀσφαλῶς καὶ χρήσιμοι καὶ ἐξυπηρετικοί— ἀλλὰ δὲν μᾶς καλύπτουν κατὰ πάντα.

Διὰ τοῦτο δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λησιμονώμεν ποτε τὸ «μ ῆ ὕ π ε ρ φ ρ ο ν ε ῖ ν παρ' ὃ δ ε ἰ φ ρ ο ν ε ῖ ν, ἀλλὰ φ ρ ο ν ε ῖ ν εἰς τὸ σ ω φ ρ ο ν ε ῖ ν» (Ρωμ. 12,3).

Δὲν ζῇ ὁ κόσμος μόνον μὲ αὐτὰ τὰ ἐπιτεύγματα, ὅσον μεγάλα καὶ θαυμαστά καὶ ἄν εἶναι.

Ἔνας καὶ μόνον εἶναι ὁ «μὴ προσδεόμενός τινος» (Πράξ. 17,25). Ὁ Θεός. Ἡμεῖς, πάντοτε «τ ῆ ς θ ο η θ ε ῖ α ς τ ῆ ς πα ρ' Α ὕ τ ο ὺ δ ε ὅ μ ε ν ο ι», ἄς τὸ συναισθανώμεθα. Καὶ ἄς Τὸν ἐπικαλούμεθα, πρὸς Αὐτὸν καταφεύγοντες καὶ «δ ε ὅ μ ε ν ο ι». Καὶ ὁ Θεὸς καὶ ἡ Παναγία ἄς εἶναι πάντοτε μεθ' ἡμῶν.

26. «ΤΩΝ ΙΑΜΑΤΩΝ ΤΟ ΔΑΨΙΛΕΣ»

«Τῶν ἱαμάτων» τὸ δ α ψ ι λ ῆ ς ἐπιχέει.

Ὅλα ὅσα μᾶς παρέχει ὁ Θεὸς εἶναι πλούσια καὶ ἄφθονα. Ὅπως εἶναι ἄπειρος καθ' ὅλα ὁ ὑπερύμνητος Κύριος καὶ Θεὸς τοῦ παντός, οὕτω καὶ αἱ δωρεαὶ Του πρὸς ἡμᾶς εἶναι ἀπεριόριστοι.

Αὐτὸ τὸ «δ α ψ ι λ ῆ ς» τῶν θεῶν δωρεῶν τονίζεται καὶ εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἱερᾶς Παρακλήσεως —εἰδικώτερα ἐν σχέσει πρὸς τὰ «ἰ ἀ μ α τ α» τῶν ἀσθενούντων. Καὶ εἶναι μεγάλη εὐλογία καὶ ἐλπίς δι' ἡμᾶς «τ ῶ ν ἰ α μ ᾶ τ ω ν τὸ δ α ψ ι λ ῆ ς» καὶ ἐν γένει ὁ πλοῦτος τῶν παρὰ Θεοῦ δωρημάτων.

1. Λέγει σχετικῶς ὁ θεὸς Ἀπόστολος Παῦλος «ὁ Θεὸς π λ ο ὗ σ ι ο ς ὢ ν ἐ ν ἐ λ ῆ ε ι, διὰ τ ῆ ν π ο λ λ ῆ ν ἀ γ ά π η ν ἡ ν ἡ γ ά π η σ ε ν ἡ μ ᾶ ς, ὅ ν τ α ς ν ε κ ρ ο ὺ ς τ ο ῖ ς π α ρ α π τ ῶ μ α σ ι... σ υ ν ε ζ ω ο π ο ῖ ῃ σ ε τ ῳ Χ ρ ῖ σ τ ῳ» (Κολ. 2,13). Τὸν πλοῦτον δηλ. τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ ἀποδεικνύει ἡ πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς προσφορὰ τῆς ἀγάπης Του. Καὶ εἶναι ὁμολογούμενως ἄπειροι αἱ διαστάσεις τῆς θείας ἀγάπης, ἡ ὁποία φθάνει εἰς τὸ σημεῖον νὰ «ζωοποιῇ» διὰ τῆς θυσίας καὶ τῆς χάριτος τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τοὺς «ν ε κ ρ ο ὺ ς τ ο ῖ ς π α ρ α π τ ῶ μ α σ ι».

Εἶχε διακηρύξει προηγουμένως ὁ Ἰδιος ὁ Χριστός, ὅτι «μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ» (Ἰω. 15,13). Διότι, ἐπὶ τέλους, διὰ κάποιον ποῦ εἶναι καλὸς καὶ δίκαιος, εἶναι κατανοητὴ κάθε θυσία («ὑπὲρ γάρ τοῦ ἀγαθοῦ τάχα τις καὶ τολμᾷ ἀποθανεῖν» Ρωμ. 5,7). Ἀλλὰ πῶς νὰ μετρήσῃ κανεὶς τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης καὶ τῆς θυσίας Του, ὅταν «ἔτι ἁμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε», καθ' ὃν χρόνον δηλ. οἱ εὐεργετούμενοι διὰ τῆς θυσίας Του ἐξακολούθουσιν «ἐ χ θ ρ ο ῖ ὄντες τῳ Θεῳ»; (Ρωμ. 5, 8,10).

2. Ὅταν αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς περιέγραψε τὴν ἔκτασιν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς προσφορᾶς τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, ἐχρησιμοποίησε μερικὰς λέξεις ποῦ μόναι των ἐκφράζουν τὴν μεγίστην ἔκτασιν αὐτῆς. Ἰδοὺ αἱ ἐπισημαινόμεναι καὶ ὑπογραμι-

μιζόμεναι λέξεις Του. «Οὕτως ἡγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον» (Ἰω. 3,16).

Περικλείουν αἱ λέξεις αὐταὶ τὸν κόσμον (τ.έ. «πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον» Ἰω. 1,9). Καὶ δεδαιώγουν ὅτι ὁ Θεὸς θέλει «ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται» (πρὸς. «θέλει πᾶν τὰς σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν» 1 Τιμ. 2,4). Ἡ δὲ παρεχομένη σωτηρία ἔχει ἀπροσμέτρητον ἀξίαν, διότι ἀφορᾷ εἰς «ζωὴν αἰώνιον». Προσθέσατε εἰς ταῦτα τὴν ἄπειρον μεγαλοσύνην τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου καὶ τὸ ἀνεκτίμητον ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ θῆμα — «τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ» — διὰ τὸ ἔχετε σαφῆ τὴν εἰκόνα τῆς ἀπειροῦ ἀγάπης Του.

3. Καὶ μόνον τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι ὑπεραρκετόν, διὰ τὸ συλλάβωμεν τὴν ἔννοιαν τῆς ἀμέτρου ἀγάπης τοῦ Θεοῦ.

Ἐνώπιον αὐτῆς ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μένει κατάπληκτος καὶ λέγει: δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε ἄλλο διὰ τὸ δεδαιωθῆμεν διὰ «τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν χρηστότητι ἐφ' ἡμᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Ἐφ. 2,7). Καὶ θέλει νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς τὴν ἀδιάσειστον πεποίθησιν ὅτι «ὅς γε τοῦ ἰδίου οὐκ ἐφέεισατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πᾶν τὸν παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐκ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα τὰ ἡμῖν χαρίζεται;» (Ρωμ. 8,32).

Πολλοὶ ἐν τούτοις εἶναι στενόκαρδοι καὶ ὀλιγόπιστοι. Δὲν ὑπολογίζουσιν ὅσον πρέπει εἰς τὸν πλοῦτον τῆς χρηστότητος τοῦ Θεοῦ. Καὶ καταφεύγουν εἰς ἀπαραδέκτους λύσεις τῶν προβλημάτων τους. (Παράδειγμα: ἡ φυγοτεχνία καὶ ὀλιγοτεχνία. Καὶ τόσα ἄλλα ποὺ ἐπινοεῖ καὶ κατεργάζεται ἡ ὀλιγοπιστία μας).

Διὰ τὸν πιστὸν «ἔχει ὁ Θεὸς» πάντοτε. Καὶ ἡ συντήρησις τῶν πληθυνομένων ἀνθρώπων εἶναι δεδομένη παρὰ Θεοῦ, τόσον εἰς ἐκάστην οἰκογένειαν, ὅσον καὶ εἰς κάθε κοινωνίαν ἀνθρώπων ἢ τὴν ὅλην ἀνθρωπότητα.

Ἀλλ' ἐταν ἐκδαπανᾷται ὁ κόσμος εἰς ματαιότητας καὶ εἰς ὑπερόγκους πολεμικὰς δαπάνας καὶ... διαστημικὰ προγράμματα..., φαίνεται ὡς νὰ ὑπάρχῃ κενὸν καὶ ἀνεπάρκεια εἰς τὰς δυνατότητας συντηρήσεως, ἀκόμη καὶ διατροφῆς τῶν ἀνθρώπων, ἐνθ' ὅπου ἀνθρωπιστικωτέραν οἰκονομίαν τῶν ὀλικῶν ἀγαθῶν θὰ ὑπῆρχεν ὑπεραφθονία καὶ ὑπερεπάρκεια.

«Ἀνοίξαντός σου τὴν χεῖρα (εἶπεν ὁ Ψαλμωδὸς) τὰ σύμπαντα πλησθήσονται χρηστότητος — ἀποστρέψαντος δέ σου τὸ πρόσωπον ταραχθήσονται» (103,28). Τὸ χεῖρι τοῦ Θεοῦ ἀφειδῶς μᾶς παρέχει τὰ

πάντα. Καὶ χωρὶς τὴν πρόνοιάν Του κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ζήσῃ.

Εἴθε «πᾶσαν αὐτάρκειαν ἔχοντες νὰ περισσεύωμεν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν καὶ εὐάρεστον» εἰς Αὐτόν (2 Κορ. 9,8).

27. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ

«Τὰς ἀσθενείας μου τῆς ψυχῆς ἱατρεῖς καὶ σαρκοὶ τὰς ὁδύνας, Παρθένε».

Τὸ πρόβλημα τοῦ πόνου εἶναι ἀπὸ τὰ δεξύτερα ποῦ ἀντιμετωπίζομεν. Πόνου σωματικοὶ διάφοροι δὲν λείπουν· καὶ πόνου ψυχικοὶ ποικίλοι συνταράσσουσιν καὶ συγκλονίζουν πολλοὺς.

Ἡ «ὁδὸς ἡ» εἶναι πολλάκις μεγάλη. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία εὐχεται «ὅπως τοῦ ρυθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καὶ ἀνάγκης» καὶ «ὅπως τοῦ διαφυλαχθῆναι... ἀπὸ ὀργῆς, λοιμοῦ, λιμοῦ, σεισμοῦ, καταποντισμοῦ, πυρὸς...» κ.λπ.

Ὁξὺ ὅμως εἶναι καὶ τὸ ἐρώτημα· διατί ὑπάρχει ὁ πόνος καὶ ἡ ὁδὸς;

1. Πολλοὶ διατυπώνουν αὐτὸ τὸ ἐρώτημα μὲ κάποιον γογγυσμόν. Διατί νὰ ὑποφέρω; Τί κακὸ ἔκαμα; Γιατί μὲ παιδεύει ἔτσι ὁ Θεός; κ.τ.π.

Δὲν προδίδει ὅμως εὐλαδῆ καὶ πιστὸν ἄνθρωπον ἕνα τέτοιον ἐρώτημα.

Πρὸς τὸν Θεὸν δὲν ἔχει θέσιν τὸ «γιατί» καὶ ὁ γογγυσμός.

Ὁ Ἰώβ — ὁ «πολύαθλος» ἐκεῖνος ἥρως τῆς ὑπομονῆς — ὕστερα ἀπὸ ἀλλεπάλληλα καὶ θαυράτα πλήγματα ποῦ ὑπέστη (ἔχασε τὰ πάντα ἐντὸς ὀλίγου· τὴν τεραστίαν περιουσίαν του, τὰ παιδιὰ του, καὶ αὐτὴν τὴν ὑγείαν του) «οὐδὲν ἤμαρτεν ἐναντίον τοῦ Κυρίου». Δὲν ἐγόγγυσεν. Ἀλλ' εἶχε τὴν ψυχικὴν δύναμιν νὰ εἴπῃ «ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο. Εἴη τὸ θέλημα Κυρίου ἐὺ λογιμὸν» (Ἰώβ 1, 21-22).

Ἔτσι καὶ κάθε πιστὸς καὶ εὐλαδὴς ἄνθρωπος λέγει «δόξα σοι ὁ Θεός» εἰς ὅτι τοῦ συμβῆ. Καὶ ἐγκαρτερεῖ μὲ ὑπομονὴν καὶ ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἀγαθότητα καὶ «χρηστότητα» τοῦ παναγίου Θεοῦ.

2. Τὸ «διὰ τί» θὰ μπορούσε νὰ ἔχῃ τὴν θέσιν του, ἐὰν ὁ πιστὸς διερωτᾷται «διατί τὸ ἐπέτρεψεν ὁ Θεός; Διὰ ποῖον σκοπόν; Εἰς τί ἀποβλέπει ἡ θλίψις καὶ ἡ δοκιμασία αὕτη;» (Ἀντὶ τοῦ «διατί» λέγε «πρὸς τί» καὶ ἀναζητεῖ τὴν αἰτίαν καὶ τὸν σκοπόν, τὸ «τέλος» τῆς δοκιμασίας). Διότι πράγματι αἱ θλίψεις ἔχουν σκοπόν. Δὲν εἶναι ἄσκοπα συμβάντα.

Ὁ σκοπὸς τῶν δὲν εἶναι πάντοτε τιμωρητικὸς — μολονότι καὶ τοῦτο συμβαίνει ὠρισμένες φορές (Πρβλ. «ἀπὸ τῶν πολλῶν μου ἁμαρτιῶν ἀσθενεῖ τὸ σῶμα, ἀσθενεῖ μου καὶ ἡ ψυχὴ»).

Ἄλλ' ἐπόνεσαν καὶ οἱ ἅγιοι. Οἱ μάρτυρες... Καὶ αὐτὴ ἡ Παναγία... μάλιστα παρὰ τὸν Σταυρὸν τοῦ Κυρίου — ὅταν «ρομφαία» διήλθε τὴν παναγίαν ψυχὴν Τῆς (Λουκ. 2,35).

Οἱ συνήθεις σκοποὶ τῶν θλίψεων καὶ τοῦ πόνου εἶναι «τὸ δοκίμιον ἡμῶν τῆς πίστεως» (Ἰακ. 1,3) ἀφ' ἑνός, καὶ ἡ ψυχικὴ καλλιέργεια ἀφ' ἑτέρου (δι' αὐτὴν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διὰ τοῦ Προφήτου λέγει· «ἡ παιδεία Κυρίου ἀνοίγει μου τὰ ὦτα»· Ἠσ. 50,5).

Πάντως πρόκειται περὶ πατρικῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ καὶ εὐεργετικῆς, παρ' ὅλην τὴν δδύνῃν καὶ τὸν πόνον ποὺ προκαλεῖ.

«Τίς ἐστὶν υἱὸς ὃν οὐ παιδεύει πατήρ;», ἐρωτᾷ ὁ θεὸς Ἀπόστολος (Ἑβρ. 12,7). Καὶ προσθέτει· «Εἰ δὲ χωρὶς ἐστε παιδείας, ἥς μέτοχοι γεγονάσι πάντες, ἄρα νόθοι ἐστὲ καὶ οὐχ υἱοί» (αὐτόθι 9).

Διὰ τοῦτο, εἰς ὥρας πόνου, τὸν χριστιανὸν πρέπει νὰ ἀπασχολῇ τοῦτο τὸ ἐρώτημα: ποῖον κέρδος πρέπει νὰ προέλθῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν περιπέτειαν; Τί θέλει ὁ Θεὸς ἀπὸ ἐμὲ (ἢ ἀπὸ ἡμῶν) μὲ τὴν δοκιμασίαν ποὺ παρεχώρησεν ἡ παιδαγωγοῦσα ἀγάπη Του;...

Τί ἐπιταίσα;

«Τί ἔτι ὑστερῶ»; (Ματθ. 19,20).

Πρὸς τί ἡ δοκιμασία αὐτῇ;

Αὐτὸ εἶναι τὸ συνηθέστερον τρίπτυχον, μὲ τὸ ὁποῖον ἐρευνᾶται ἡ σχέσις τοῦ οἰουδήποτε ὀξέος προβλήματος (θλίψεως, πόνου, δοκιμασίας) εἰς τὴν προσωπικὴν πορείαν ἑνὸς ἐκάστου θλιβομένου καὶ στενοχωρουμένου χριστιανοῦ.

Ἄς εἶναι δὲ ὁ Θεὸς βοηθὸς καὶ ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος εἰς παρηγορίαν καὶ ἀνακούφισιν καὶ αἰσίαν καὶ ἐποικοδομητικὴν ἔκδασιν «ἐπὶ τὸ συμφέρον, εἰς τὸ μεταλαβεῖν τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ» (Ἑβρ. 12,10).

28. ΕΚΤΑΣΙΣ ΚΑΙ ΕΝΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ

«Τῶν πειρασμῶν σὺ τὰς π ρ ο σ θ ο λ ᾶ ς ἐκδιώκεις καὶ παθῶν τὰς ἐ φ ό δ ο υ ς, Παρθένε».

Ὅλα ὅσα μᾶς συμβαίνουν θλιβερά καὶ δυσάρεστα γίνονται ὀδυνηρότερα, ὅταν ἔχουν πολλὴν ἔκτασιν καὶ ἔντασιν. Εἴτε πειρασμοὶ εἶναι αὐτὰ εἴτε θλίψεις καὶ στενοχωρίαι, δημιουργοῦν κατάστασιν πιεστικὴν. Καὶ ἀνάγκην προσφυγῆς εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς

Παναγίας, κυρίως ἐφ' ὅσον ἔχουν ὀξύτητα ἢ συνεχίζονται.

Τὰς συνηθισμένας «π ρ ο σ θ ο λ ᾶ ς» καὶ ἐνοχλήσεις πειρασμῶν καὶ θλίψεων τὰς ἀντιμετωπίζομεν εὐκολώτερα. Ἀλλὰ εἰς τὰς ὀξυτέρας καὶ ἐντονωτέρας «ἐ φ ό δ ο υ ς» τοῦ κακοῦ, καθὼς καὶ τὰς ἀλλεπαλλήλους «ἐπαγωγὰς τῶν λυπηρῶν» γεγονότων (κατὰ τὰς χαρακτηριστικὰς ὀνομασίας ποὺ δίδει εἰς αὐτὰ ἡ ὕμνογραφία τῆς ἱερᾶς Παρακλήσεως — τῆς μικρᾶς ἢ τῆς μεγάλης) αἰσθανόμεθα ἀνίσχυροι.

1. Συχνότατα δὲν λείπουν αἱ «π ρ ο σ θ ο λ ᾶ ι τ ῶ ν π ε ι ρ α σ μ ῶ ν» καὶ τῶν θλίψεων. Κάτι μᾶς παρουσιάζεται κάθε φορὰ καὶ μᾶς στενοχωρεῖ. Ἕνας πειρασμὸς σήμερα, μία ἄλλη στενοχωρία αὔριον. Ἐφ' ὅσον ὅμως εἶναι μικρά καὶ περαστικά, δὲν δημιουργοῦν πολλὴν ταραχὴν ἢ ἀγωνίαν. Τὸ ἄθροισμα πολλῶν τέτοιων περιστατικῶν ἀποτελεῖ θεαίως ἕνα ἀρκετὰ φορτισμένον σύνολον. Ἀλλὰ ἡ ἔλλειψις ἐντάσεως καὶ σοφάρότητος εἰς τὰ καθημερινὰ αὐτὰ προβλήματα καὶ ἡ ἀπομόνωσις καὶ ξεχωριστὴ ἀντιμετώπισις ἑνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν (διότι δὲν ἔρχονται συνήθως ὅλα μαζί) βοηθεῖ νὰ διατηροῦμε τὴν εἰρήνην καὶ τὴν γαλήνην μας, χωρὶς μεγάλας διαλείψεις.

Τὸ πρόβλημα ἐντείνεται, ὅταν ἡ ἔλλειψις προσοχῆς καὶ ὑπομονῆς καὶ χριστιανικῆς ἐν γένει ἀντιμετώπισεως τῶν πραγμάτων προκαλῇ ποικίλας ἐξελίξεις, ὅποτε ὁ μικρὸς πειρασμὸς φέρει ἄλλον μεγαλύτερον, ἐφ' ὅσον δὲν ἀποκρούεται, καὶ ἡ μικρὰ ἀφορμὴ στενοχωρίας δημιουργεῖ καὶ ἄλλην μεγαλύτεραν, λόγῳ κακοῦ χειρισμοῦ ἢ ἀσυνέτου τακτικῆς.

Διὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται προσοχὴ καὶ ἐπαγρύπνησις, ὥστε τὰ μικρά νὰ μὴ γίνουν μεγάλα. Διότι συνηθὼς αἱ μικραὶ πτώσεις ἀκολουθοῦνται ἀπὸ σοβαρωτέρας. Καὶ πρέπει ἐγκαίρως καὶ ριζικῶς νὰ πολεμῇται τὸ κάθε «π ᾱ θ ο ς». Νὰ κόβεται ἀπὸ τὰς πρώτας τοῦ «π ρ ο σ θ ο λ ᾶ ς», πρὶν φθάσῃ εἰς τὰς μεγάλας «ἐ φ ό δ ο υ ς» του. (Πρβλ. ἐπὶ τοῦ ὅρου ὁμιλίαν [κυρίως· Ματθ. 5,21 ἐ.], ὅπου ὁ Κύριος ἐπισημαίνει τὰς τοιαύτας ἐξελίξεις τῶν καθ' ἕκαστον παθῶν τῆς ἁμαρτίας).

2. Ὁ ἱ. ὕμνωδός μας τὰς ὀξείας καταστάσεις ὀνομάζει «ἐ φ ό δ ο υ ς».

Οἱ πολεμισταὶ ἀρχίζουν τὸν ἀγῶνα ἐκ τῶν ἀπλῶν «προσβολῶν» καὶ παρενοχλήσεων τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐτοιμάζονται διὰ τὴν «ἐφοδον» — ἢ διὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῆς ἐφόδου, ὅταν εἶναι ἀμυνόμενοι. Καὶ ὁ χριστιανὸς ἀσκεῖται εἰς τὰ μικρότερα, διὰ νὰ εἶναι ἐτοιμὸς νὰ παλαίψῃ, ὅταν ἔλθῃ ἡ «μπόρα» κάποιου ἐντόνου πειρα-

σμοῦ ἢ κάποιας σοβαρᾶς στενοχωρίας (ἀσθενείας, πένθους, κατατρεγμῶν, συκοφαντίας κ.λπ.).

Ἐπιτρέπει μερικές φορές ὁ Θεὸς νὰ δοκιμασθῶμεν καὶ μὲ δυνατὰ πλήγματα, μὲ τὰ ὁποῖα «ὁ σατανᾶς ἐκζητεῖ τοῦ συνιάσαι ἡμᾶς ὡς τὸν σῖτον» (Λουκ. 22,31). Μὲ αὐτὴν τὴν δυνατὴν παιδαγωγίαν ὁ Θεὸς «παιδεύει ἐπὶ τὸ συμφέρον εἰς τὸ μεταλαβεῖν τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ» (Ἑβρ. 12,10).

Καὶ ὅχι σπανίως «τῶν λυπηρῶν ἐπαγωγὰ ἱεμιάζουσι τὴν ψυχὴν» μας. Πρὶν συνέλθῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ ἓνα πλῆγμα, ἀκολουθεῖ δεύτερον, τρίτον... ἀλλεπάλληλα καὶ συνεχῆ τὰ «λυπηρὰ» γεγονότα. Καὶ ὁ χριστιανὸς δοκιμάζεται πολὺ.

Διὰ νὰ μὴ καμφθῶμεν, ἀπαιτεῖται μεγάλο ψυχικὸν ἀπόθεμα πνευματικῆς καλλιέργειας. Καὶ πολλὴ ἐνδυνάμωσις ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Χωρὶς αὐτὰ δὲν ὑπάρχει ἡ ἀπαιτουμένη δύναμις ἀντιστάσεως καὶ ὑπομονῆς. Εἶναι, διὰ τοῦτο, πρόδηλος ἡ ἀνάγκη ἐντόνου θρησκευτικότητος καὶ ἐνσυνειδήτου (καὶ μυστηριακῆς) χριστιανικῆς ζωῆς.

3. Ἄς εἶναι δὲ βέβαιος ὁ χριστιανὸς ὅτι ὁ Θεὸς «οὐκ ἐάσει ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ τὸ δυνάμεθα, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκδασιν τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς ὑπενεγκεῖν» (1 Κορ. 10,13). Ὁ Θεὸς κρίνει ποῖον εἶναι τὸ ὄριον τῆς ἀντοχῆς μας. Καὶ παραχωρεῖ ἐν μέτρῳ τὰς δοκιμασίας, ὅσον καὶ ἂν μᾶς φαίνωνται ἐνίοτε δυσβάστακτοι. Εἶναι πάντοτε ἀνάλογοι πρὸς τὰς δυνάμεις μας.

Ἄς μὴ ὑποτιμῶμεν τὸν ἑαυτὸν μας, ὅταν ὁ Θεὸς μᾶς κρίνῃ ἀξιόους μεγαλυτέρου ἄθλου καὶ ἐπάθλου. «Ὁ δὲ Θεὸς τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως» (Ρωμ. 15,5) εἴθε νὰ μᾶς ἐνδυναμώσῃ εἰς ἀντιμετώπισιν τῶν «προσβολῶν» καὶ «ἐφ' ὧν» καὶ «ἐπαγωγῶν» τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν θλίψεων.

29. ΤΑ ΔΑΚΡΥΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

«Ροήν μου τῶν δακρύων μὴ ἀποποιήσης».

Δὲν εἶναι σπάνια καὶ ἀσυνήθη τὰ δάκρυα εἰς τὴν ζωὴν μας. Τὰ ἀρτιγέννητα βρέφη ὅσον καὶ οἱ πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως ἄνθρωποι ἔχουν τὴν «ροήν τῶν δακρύων» αὐθόρμητον. Καὶ ἀποτελεῖ αὐτὴ πηγαιάν ἐκδήλωσιν εἴτε πόνου καὶ ὀδύνης εἴτε ποικίλων συναισθηματικῶν συγκινήσεων.

Ἰδιαίτεραν περίπτωσιν ἀποτελοῦν τὰ δάκρυα τῆς μετανοίας. Εἰς αὐτὰ δὲ ἀναφέρεται ἡ Παράκλησις, ὅταν ἰκετεύῃ τὴν Παναγίαν· «ροήν μου τῶν δακρύων μὴ ἀποποιή-

σῃς». Καὶ ἡ παρούσα ὁμιλία εἰς αὐτὰ θὰ ἐνδιατρίψῃ.

1. Γνωστοτάτῃ ἢ περίπτωσις τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ὁ ὁποῖος τρεῖς φορές ἠρνήθη τὸν Κύριον καὶ —μόλις ὁ «ἀλέκτωρ ἐφώνησεν»— «ἐξελθὼν ἔκλαυσεν πικρῶς» μετὰ πολλῶν δακρύων.

Ἰδοὺ τὰ δάκρυα τῆς μετανοίας.

Ὁ Κύριος, ἐξ ἄλλου, ἐμακάρισε τοὺς «πενθοῦντας, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται». Πενθοῦντας δὲ ἐχαράκτηρισεν, ὅχι τοὺς θρηνοῦντας τὸν θάνατον κάποιου προσφιλοῦς των προσώπου, ἀλλὰ τοὺς «συντετριμμένους καὶ τεταπεινωμένους» (Ψαλμ. 50,19) ἀπὸ τὴν συναίσθησιν τῶν ἁμαρτιῶν των καὶ χύνοντας δάκρυα μετανοίας διὰ τὴν ἀπόπλυσιν αὐτῶν.

Πόσοι ἄράγε ἔχουν αὐτὴν τὴν εὐαισθησίαν; Πόσοι δείχνουν τοιαύτην συναίσθησιν; Ἡμεῖς, δι' ὅσα ἐφάρμαρτα ἐπράξαμεν, ἤλθομεν εἰς θαθεῖαν συναίσθησιν, καὶ δὴ μέχρι δακρύων;...

2. Ἄλλος μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ, ὁ Ἰούδας ὁ προδότης, «μεταμεληθεὶς ἐπέστρεψε τὰ τριάκοντα ἀργύρια... καὶ ἀπελθὼν ἀπήγγατο». Αὐτὸ δὲν εἶναι μετάνοια. Εἶναι ἀπλῶς μεταμέλεια. Ἄν μετανόουσε πραγματικά, θὰ ἔσπευδε πρὸς τὸν Ἑσταυρωμένον, μὲ δάκρυα καὶ συντριβὴν. Καὶ ὁ συγχωρήσας τοὺς σταυρωτάς Του, «ὅτι οὐκ οἶδασιν τί ποιοῦσι», θὰ συνεχῶρει καὶ αὐτόν.

Ἄλλὰ ἡ μεταμέλεια εἶναι ἀπλῶς στενοχωρία διὰ τὴν ἔκδασιν τῶν πραγμάτων. Στενοχωρεῖται κάποιος ποὺ διέπραξεν ἓνα κακόν, διὰ τὰ δυσάρεστα ἐπακόλουθα ποὺ τὸν θαρύνουν (διότι ἐφωράθη· ἐξετέθη· ἐμειώθη ἠθικῶς· ὑπέστη ἢ θὰ ὑποστῇ συνεπειὰς καὶ κυρώσεις· ἐδημιούργησεν ἀνεπιθυμήτους καταστάσεις κ.τ.τ.), χωρὶς καὶ νὰ ἐγγίξῃ τὴν συνείδησίν του καὶ τὴν ψυχὴν του ἀληθινῇ μετάνοια.

3. «Ἡ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται» (2 Κορ. 7,10). Καὶ διαφέρει ἀπὸ τὴν «τοῦ κόσμου λύπην (ἢ ὁποῖα) θάνατον κατεργάζεται» (αὐτόθι), ὅπως εἰς τὸν Ἰούδαν. Ὁ χριστιανὸς λυπεῖται διότι μὲ τὰς ἁμαρτίας του ἐλύπησε τὸν Θεόν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα (Ἐφεσ. 4,30). Οἱ κοσμικοὶ ἄνθρωποι λυποῦνται διὰ πολλὰ ἄλλα πράγματα, πλὴν αὐτοῦ.

Δὲν εἶναι ἡ λύπη αὕτῃ καθ' ἑαυτὴν μετάνοια. Ἀλλὰ καὶ μετάνοια, τῆς ὁποίας δὲν προηγεῖται λύπη καὶ δὲν τὴν συνοδεύει ἡ λύπη διὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἁμαρτίας, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ πλήρης καὶ εὐκρινής.

Η ΠΕΡΙ ΔΥΟ ΟΔΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σισανίου
καὶ Σιατίστης κ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ὁ Θεάνθρωπος Σωτὴρ εἰς τὸν ἐπίλογον τῆς περιφήμου «ἐπὶ τοῦ Ὁρους Ὁμιλίας Του»¹, ἡ ὁποία καλεῖται καὶ «Ἡθικὸς Νόμος τοῦ Εὐαγγελίου»², ὁμιλεῖ καὶ περὶ τῶν δύο ὁδῶν³, ἥτοι τῆς «πλατείας»⁴ καὶ τῆς «στενῆς»⁵. Ἀνωτέρω ἐν τῇ αὐτῇ ὁμιλίᾳ ὁ Κύριος ἐδίδασκεν ὅτι «οὐδεὶς δύναται δυοὶ κυρίους δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ»⁶. Δηλαδή οὐδεὶς δύναται νὰ εἶναι συγχρόνως δοῦλος εἰς δύο κυρίους. Διότι ἢ θὰ μισήσῃ τὸν ἓνα καὶ θὰ ἀγαπήσῃ τὸν ἄλλον· ἢ θὰ προσκολληθῇ εἰς τὸν ἓνα καὶ θὰ καταφρονήσῃ τὸν ἄλλον. Δὲν δύναται νὰ εἶναι τις συγχρόνως δοῦλος καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ μαμωνᾶ (= τοῦ πλούτου). Ἡ θὰ μισήσῃ, τὸν πλοῦτον, ὁπότε θὰ ἀγαπήσῃ τὸν Θεόν, ἢ θὰ κρατήσῃ στερεὰ τὸν πλοῦτον προσκολλώμενος εἰς αὐτόν, ὁπότε θὰ καταφρονήσῃ τὸν Θεόν. Προσκόλλησις, κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, εἰς τὴν δουλείαν τοῦ χρήματος εἶναι «ἡ πλεονεξία ἣτις ἐστὶν εἰδωλολατρία»⁷. Ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς δὲν δύναται νὰ εἶναι δίψυχος, δηλαδή νὰ ἀνήκῃ συγχρόνως καὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸν ἐχθρόν τῆς ἀληθείας καὶ παντὸς ἀγαθοῦ,

τὸν Διάβολον. Διὰ τοῦτο ὁ Κύριος λέγει ὅτι μόνον δύο ὁδοὶ⁸ ὑπάρχουν ἐν τῇ ἐπιγείῳ ζωῇ τοῦ ἀνθρώπου: ἡ ὁδὸς τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ καθήκοντος, «ἡ στενὴ καὶ τεθλιμμένη»⁹, καὶ ἡ ὁδὸς τῆς ἀπωλείας, «ἡ πλατεία καὶ εὐρύχωρος»¹⁰. Ὁ ἐπιφανὴς Βυζαντινὸς συστηματικὸς θεολόγος καὶ ἐξηγητὴς Εὐθύμιος Ζιγαβηνὸς (ΙΑ' καὶ IB' μ.Χ. αἰών) σχολιάζων τοὺς περὶ «στενῆς πύλης» λόγους τοῦ Κυρίου εὐστοχώτατα παρατηρεῖ: «Στενὴν (καλεῖ τὴν πύλην) ὡς παρασκευάζουσιν τοὺς εἰσερχομένους πονεῖν, καὶ ἰδρῶν καὶ θλίβεσθαι, μέχρις ἂν διέλθωσι, καὶ ὡς μὴ χωροῦσαν τοὺς παχεῖς ταῖς ἁμαρτίαις, διὰ τὴν λεπτότητα τῆς ἀκριβοῦς αὐτῆς, ἕως ἂν ἀπὸθῶνται τὸ πάχος τῆς ἁμαρτίας»¹¹. Ὁ αὐτὸς ἐξηγητὴς τῶν Θείων Γραφῶν περὶ τῆς «πύλης τῆς πλατείας καὶ εὐρυχώρου» σημειώνει: «Πύλην καὶ ὁδὸν ὠνόμασε τὴν φιληδονίαν. Πύλην μὲν καὶ ὁδὸν, ὡς ἀπάγουσαν εἰς τὴν κόλασιν· ταύτην γὰρ νῦν ἀπώλειαν λέγει· πλατεῖαν δὲ καὶ εὐρύχωρον, ὡς μηδένα πόνον παρέχουσαν τοῖς εἰσερχομένοις δι' αὐτῆς»¹². Ὅποσοι ἐκ τῶν λεγομένων χριστιανῶν θὰ ἐπεθύμουν νὰ ὑπῆρχε καὶ τρίτη ὁδὸς μεταξὺ τῶν δύο, ἡ ὁποία κατὰ τινα μυστηριώδη

1. Ματθαίου, 7, 13-27.

2. Βλ. Ἀρχιεπισκοπῆς Σερραφείμ Γ. Παπακώστα, Ἡ ἐπὶ τοῦ Ὁρους Ὁμιλία τοῦ Κυρίου (ὁ Ἡθικὸς νόμος τοῦ Εὐαγγελίου), σελ. 17, Ἀθήναι, 1940.

3. Ματθαίου, 7, 13-14.

4. Ματθαίου, 7, 13.

5. Αὐτόθι.

6. Ματθαίου, 6, 24.

7. Κολοσσαεῖς, 3, 5.

8. Ἡ εἰκὼν τῶν δύο ὁδῶν, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος ἐνταῦθα χρησιμοποιοῖ, βασίζεται ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. (Πρβλ. Ἰερμ., 21, 8. Δευτ., 30, 19).

9. Ματθαίου, 7, 14.

10. Ματθαίου, 7, 13.

11. Εὐθυμίου Ζιγαβηνοῦ, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Ἰερὸν Εὐαγγέλιον, Κεφ. 7, MPG, 129, 265B.

12. Εὐθυμίου Ζιγαβηνοῦ, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Ἰερὸν Εὐαγγέλιον, Κεφ. 7, MPG, 129, 265BC.

Γράφει πρὸς Κορινθίους ὁ Ἀπ. Παῦλος ὅτι διεπίστωσαν εἰς αὐτοὺς πολλὰ καὶ σαφῆ δείγματα μαρτυροῦντα «τὸ κατὰ Θεὸν λυπηθῆναι αὐτοὺς» (2 Κορ. 7, 11), δηλ. τὴν πραγματικὴν των μετάνοιαν. Καὶ ἀπαριθμεῖ ποῖα εἶναι τὰ ἐκδηλωθέντα τεκμήρια τῆς μετανοίας των διὰ κατὰ ἄτοπον πού διέπραξαν καὶ τὸν ἐστενοχώρησαν. Ἐδείξατε ἤδη, τοὺς λέγει·

«σπουδὴν» (προθυμίαν καὶ δραστηριότητα πνευματικὴν)

«ἀπολογίαν» (διὰ τὸ σφάλμα σας)

«ἀγανάκτησιν» (διὰ τὸν ὑπαίτιον)

«φόβον» (διὰ τὰς συνεπειάς)

«ἐπιπόθησιν» (νὰ μὲ ἐπανίδητε προσωπικῶς)

«ζῆλον» (διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὴν βασιλείαν Του)

«ἐκδίκησιν» (δικεκδίκησιν ἡθικῆς ἀποκαταστάσεως διὰ τὰ γενόμενα).

Ὅλα αὐτὰ ἀποδεικνύουν τὴν ἀληθινὴν μετάνοιάν σας.

Λύπη λοιπὸν δημιουργικὴ. Ὁχι ἐξουθενωτικὴ. Καὶ δάκρυα μετάνοίας εἰλικρινοῦς ἀγορθῶνουν καὶ ἀποκαθίστουσαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὸν ἐκπεσόντα ἁμαρτωλόν.

«Ὁ σάκις ἂν πέσῃς ἔγειραι καὶ σωθῇς». Τὰ δάκρυα τῆς μετάνοίας διαπλάσσουν ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν ἁμαρτησάντων τέκνα τῆς χάριτος καὶ πολίτας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

τρόπον θὰ συνεδύαζε τὰς κοσμικὰς εὐκολίας τῆς «πλατείας» μετὰ τῶν πνευματικῶν εὐλογιῶν τῆς «στενῆς». Ἄλλ' ἢ τρίτῃ αὐτῇ ὁδῷ εἶναι ἀνύπαρκτος, καθὼς καὶ τελείως ἀδύνατον νὰ βαδίζῃ τις καὶ ἐπὶ ἀμφοτέρων. Ἐνώπιον παντὸς ἀνθρώπου πρόκεινται αἱ δύο ὁδοὶ καὶ καλεῖται πᾶς ἄνθρωπος νὰ ἀποφασίσῃ ὁριστικῶς ποῖαν ἐκ τῶν δύο τούτων ὁδῶν θὰ ἀκολουθήσῃ ἐν τῇ ἐπιγείῳ ζωῇ του.

Ὁ πάσης ἡλικίας ἄνθρωπος ὀφείλει πάντοτε νὰ προσέχῃ ἐν τῇ ἐπὶ γῆς ζωῇ, ἵνα μὴ παρασυρθῇ ὑπὸ τῆς ψυχολέθρου ἁμαρτίας, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο ὁ εὐαπάτητος νέος, ὁ ὁποῖος τελείως ἄπειρος, τὰ πάντα θεωρεῖ δυνατόν, «καὶ ἀναπλάττει ἑαυτῷ φαντασίαν ἀνυπόστατον, τῇ εὐκολίᾳ τῆς διανοίας ἐπὶ πάντα φερόμενος» ὑποτιθέμενος περιφανείας βίου, γάμιον λαμπρόν, εὐπαιδίαν, γῆρας θαυρ., τὰς παρὰ πάντων τιμὰς.¹³ (= καὶ πλάττει μὲ τὴν φαντασίαν ἀνύπαρκτον πράγμα μεταφερόμενος εἰς ὅλα μὲ τὴν εὐκολίαν τῆς σκέψεως, μὲ τὸ νὰ φαντάζεται βίον περίοπτον, λαμπρὸν γάμιον, εὐτεκνίαν, γῆρας θαυρ., τιμὰς ἀπὸ ὅλους.) ὡς εὐστοχώτατα διδάσκει ὁ οὐρανοφάντωρ ἀσκητῆς Ἐπίσκοπος Καισαρείας Ἅγιος Βασίλειος (330-379 μ.Χ.) εἰς τὴν περίφημον ἠθικὴν ὁμιλίαν Του, εἰς τὸ «πρόσεχε σεαυτῷ»¹⁴. Διὰ τοῦτο οἱ νέοι ὀφείλουν νὰ προσέχουν εἰς τὴν νεαράν των ἡλικίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ προτιμήσουν ποῖον δρόμον ν' ἀκολουθήσουν, τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς ἢ τὸν δρόμον τῆς κακίας. Ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχή καὶ ἐγρηγόρσις ἐκ μέρους τῶν νέων, ἵνα μὴ παρασυρθοῦν ὑπὸ τῶν φαινομενικῶν θελγῆτρων τῆς κακίας, διότι ὑπὸ τὸν ἀνθοστόλιστον δρόμον τῆς κρύπτονται οἱ δηλητηριώδεις ἐκείνοι ὄφεις, οἱ ὁποῖοι φέρουν τὸν θάνατον τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος.

Ἐμπροσθεν τοῦ ἀνθρώπου ἀνοίγονται δύο πύλαι. Ἡ πρὸς τὰ ἀριστερὰ πύλη¹⁵ εἶναι ὑπερμεγέθης, λίαν πλατεία καὶ πάντοτε ἀνοικτή. Οἱ εἰσερχόμενοι διὰ τῆς πύλης ταύτης ἀνέρχονται εἰς μέγα ἀριθμόν, διότι πιστεύουν ὅτι αὕτη θὰ φέρῃ τούτους εἰς τὴν εὐτυχίαν, τὴν ὁποίαν πλουσίαν ὑπόσχεται ὁ ἄρχων τοῦ «παραδείσου»

τούτου, Διάβολος. Ἐνδοθεν τῆς πλατείας πύλης ὑπάρχει φρέαρ, τὸ ὕδωρ τοῦ ὁποίου ἀντλούμενον μετὰ πολλοῦ τοῦ κόπου δὲν κατορθώνει νὰ σθέσῃ τὴν δίψαν τοῦ ἀνθρώπου, διότι περὶ τοῦ ὕδατος τοῦ φρέατος τούτου ὁ Κύριος, εἰς τὸν περίφημον διάλογον μὲ τὴν Σαμαρείτιδα¹⁶, εἶπεν ὅτι «πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν»¹⁷. Διὰ τῆς «πλατείας πύλης» εἰσερχονται πολλοί, ἕνεκα τῆς ἐσωτερικῆς κλίσεως πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, τὴν ὁποίαν φέρομεν ὅλοι εἰς τὴν ψυχὴν μας ἐκ γεννήσεως. Ἡ κλίσις αὕτη πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ὡς θλιβερά κληρονομία μεταδίδεται διὰ τῆς γεννήσεως ἐκαστοῦ, εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀφ' οὗτοι οἱ πρωτόπλαστοι ἡμάρτησαν. Ἡ ψυχὴ καὶ ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ζυμωμένη μὲ τὴν ροπήν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν¹⁸. Ἐπ' αὐτοῦ ἡ θεόπνευστος Ἀγία Γραφή διὰ τῶν Ἱερῶν Συγγραφῶν Τῆς διδάσκει. «Ἰδοὺ γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσθησέ με ἡ μήτηρ μου»¹⁹. «Ἐγκείται ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος αὐτοῦ»²⁰. Ἀλλὰ καὶ ἡ πολὺ ἀρχαίτης διὰ σπουδαίων τῆς Ἑλλάδος σοφῶν διδάσκει τὴν πρὸς τὸ κακὸν καὶ τὴν ἁμαρτίαν ροπήν τοῦ ἀνθρώπου. Βίας ὁ Πριηνεὺς (Ζ' καὶ Στ' π. Χ. αἰών), εἰς ἐκ τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος²¹, εἶπεν: «Οἱ πλεῖστοι ἀνθρώποι εἰσι κακοί»²². Ἄλλος ἐκ τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ὁ Πιττακὸς ὁ Μυτιληναῖος (648-569 π.Χ.) ἐπιγραμματικώτατα ἐδίδαξε: «χαλεπὸν ἐσθλὸν ἔμμεναι»²³. Ὁ Ἐφέσιος φιλόσοφος Ἡράκλειτος (540-480 π.Χ.), ἀνήκων εἰς τὴν ὁμάδα τῶν Προσωκρατικῶν Ἰόνων φιλοσόφων, λίαν εὐστόχως παρετήρησεν: «εἰς ἔμοι μύριοι, ἐὰν ἄριστος ᾖ. — Οἱ πολλοὶ κακοί, ὀλίγοι δ' ἀγαθοί»²⁴. Ὁ μέγιστος, μετὰ τοῦ Σωκράτους, τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, Πλάτων (427 ἢ 428-347 ἢ 348 π.Χ.), εἰς τὸ μεγαλοπρεπέστατον καὶ σπουδαιότατον τῶν συγγραμμάτων του, τὴν Πολιτείαν, ρητῶς λέγει ὅτι ὑψηλὴ νοημοσύνη καὶ ἔξοχον ἦθος εἶναι ἰδιότητες, αἱ ὁποῖαι δυσκόλως εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐρίσκονται ὀργανικῶς ἡνωμένα. «Νόησον δὴ ὡς εἰκότως ὀλίγοι ἔσονται σοὶ ἦν

13. Μεγάλου Βασιλείου, Ὁμιλία εἰς τὸ «Πρόσεχε σεαυτῷ», MPG., 31, 208, 5C.

14. Ἡ ὁλὴ ὁμιλία, «Πρόσεχε σεαυτῷ», ἀποτελεῖ ἐρμηνείαν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ρητοῦ τοῦ Δευτερονομίου 10,9: «πρόσεχε σεαυτῷ, μὴ γένῃται ῥήμα κρυπτόν ἐν τῇ καρδίᾳ σου ἀνόμημα λέγων» ἐγγίζει τὸ ἔτος τὸ ἑβδομὸν, ἔτος τῆς ἀφέσεως, καὶ πονηρεύσῃται ὁ ὀφθαλμὸς σου τῷ ἀδελφῷ σου τῷ ἐπιδεομένῳ, καὶ οὐ θώσεις αὐτῷ καὶ καταβόησεται κατὰ σοῦ πρὸς Κύριον, καὶ ἔσται ἐν σοὶ ἁμαρτία μεγάλη».

15. Ὁ Κύριος διὰ τῆς «πλατείας πύλης» εἰκονίζει τὴν ζωὴν τῆς ἁμαρτίας. Πύλην γενικῶς, ἐννοεῖ τὴν ἀρχὴν τοῦ βίου, τὴν εἰσόδον εἰς τὸν βίον τῆς ἁμαρτίας ἢ τῆς ἀρετῆς. Πλατεῖαν πύλην ὀνομάζει τὴν ἀρχὴν τῆς ἁμαρτωλῆς ζωῆς, διότι εὐκόλως ἐνδίδει καὶ ὑποχωρεῖ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἁμαρτίαν.

16. Ἰωάννου, 4, 1-38.

17. Ἰωάννου, 4, 13.

18. Ἀρχιμανδρίτου Σεραφεῖμ Γ. Παπακώστα, ἐνθ' ἀν., σελ. 439.

19. Ψαλμοί, Ν', 5.

20. Γενέσεως, 8, 21. Βλ. καὶ Ρωμαίους, 7, 23, 24.

21. Τὰ ὀνόματα τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος (Πρωταγόρας 343a).

22. Φράσις Βιάντος Τευταμίδου Πριηνεὺς (Στοβαίου III, I, 172 Δημητρίου Φαληρέως τῶν ἑπτὰ σοφῶν ἀποφθέγματα, DIELS, τόμος I⁷, σελ. 62-66).

23. Πλάτωνος, Πρωταγόρας 343 B.

24. Ἡρακλείτου, ἀπόσπ. 49 καὶ 104 (DIELS, τόμος I⁷, σελ. 161 καὶ 174).

ΕΟΡΤΗ ΤΩΝ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΤΗΣ ΙΕΡΑΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γόρτυνος
καὶ Μεγαλοπόλεως κ. ΘΕΟΦΙΛΟΥ

Οἱ ἀπόφοιτοι τῆς ἐπταταξίου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς τῆς Κορίνθου, μὲ προσεξάρχοντα τὸν Μητροπολίτη Κορίνθου κ. Παντελεήμονα ἐδρτασαν καὶ αὐτὸ τὸν χρόνον τὴν μνήμην τῆς Ἀγίας Φωτεινῆς, προστάτιδος τῆς Σχολῆς, στὸν Μητροπολιτικὸ Ναὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου τῆς Κορίνθου. Καὶ ἦταν γιὰ τοὺς ἀποφοίτους ὅλους μιὰ ξεχωριστὴ μέρα. Θυμηθήκαμε τὰ χρόνια τῆς μαθητείας μας στὴν Σχολή. Καὶ ἦταν γιὰ ὅλους, τὰ καλλίτερα χρόνια. Δὲν μᾶς ἄφισε τίποτα ἢ φτώχεια ποὺ περάσαμε. Γιατὶ ζήσαμε καὶ τὴν φτώχεια τότε. Εἴμασταν ὅλα πτωχὰ παιδιά, ὅπως θυμᾶμαι. Μετὰ τὸν πόλεμο καὶ τὴν κατοχὴ συγκεντρώνονταν παιδιά ἀπὸ ὅλης κληρῆς τὴν Ἑλλάδα (περισσότερα ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο) καὶ προτιμοῦσαν αὐτὴ τὴν ὡραία Σχολή, γιὰ δύο λόγους: Ὁ ἕνας ἦταν, γιατί κάποιος πόθος ὑπῆρχε στὴν παιδικὴ καρδιά, γιὰ νὰ γίνῃ ἕνας Ἱερέας μὲ καλὴ μόρφωση. Ὁ δεύτερος ἦταν, ἐπειδὴ γιὰ πολλὰ παιδιά τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετώπιζαν καὶ δὲν μπορούσαν εὐκόλα νὰ προχωρήσουν στὰ γράμματα, ἦταν πολλά. Ἄν τὸ χωριὸ τῆς καταγωγῆς τοῦ παιδιοῦ δὲν εἶχε κοντὰ σχολεῖο, Γυμνάσιο, ἀντιμετώπιζε τὸ πρόβλημα τῆς διαμονῆς του σὲ κάποια πόλη, καὶ τῆς τροφδοσίας του. Ἄν τὸ σπίτι του δὲν εἶχε τὰ μέσα νὰ πληρῶνῃ γιὰ δωμάτιο καὶ τροφή, προσφερόταν ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή, μὲ τὸ οἰκοτροφεῖο. Κάθε χρόνο ἐπαιρνε πενήντα μαθητές. Οἱ πρῶτοι εἴκοσι, μὲ σειρά ἐπιτυχίας, ἦταν ὑπότροφοι τῇ Σχολῇ, τοῦ Κράτους. Καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους οἱ πτωχοί, ἦταν προστατευόμενοι, τοῦ τότε Διευθυντῆ Γεωργίου Τρουπάκη, τοῦ πρώτου μετὰ τὴν κατοχὴ. Αἰωνία ἡ μνήμη αὐτοῦ.

Εἶπα πὼς ἦταν ἀξέχαστα χρόνια αὐτὰ τῆς μαθητείας μας στὴν Σχολή. Γιὰ μένα, καὶ γιὰ πολλοὺς ἀκό-

μα, γιὰ νὰ μὴν πῶ, πὼς ὅλοι θυμοῦνται αὐτὴ τὴν περίοδο σὰν κι ἐμένα, διότι ἐκεῖ πήραμε τὴν καλὴ καὶ πρώτη μόρφωσή μας. Δὲν προσθέσαμε πολλὰ πράγματα στὸ Πανεπιστήμιο, γιὰ θεολογικὴ μόρφωσή μας. Γιὰ πολλοὺς λόγους.

Πρῶτος λόγος. Ἦταν μιὰ Σχολὴ μὲ ὀργάνωση τέτοια, ποὺ μόνο ἂν δὲν ἤθελε κανεὶς, ἂν δὲν εἶχε διαθέση, δὲν ἐμάθαινε γράμματα. Δεύτερον. Δὲν ζούσαμε κοντὰ - κοντὰ καὶ δὲν εἴμασταν γνωστοὶ μόνο σὰν συμμαθητές. Δίπλα - δίπλα καθόμασταν καὶ στὴν τράπεζα, πρῶτ', μεσημέρι, βράδυ, καὶ στὸν κοιτῶνα κάθε μέρα, καὶ στὴν αἴθουσα γιὰ μελέτη. Ποὺ ἦταν κι αὐτὴ ὑποχρεωτική. Τρίτος. Μᾶς εἶχε ἐνώσει καὶ ἡ φτώχεια. Ἀξέχαστο θὰ μείνῃ, τὸ μπουκάλι τὸ λάδι τοῦ διπλανοῦ, ποὺ τὸ μοιραζόταν μ' αὐτὸν ποὺ δὲν εἶχε. Θυμᾶμαι ποὺ κάποτε, ντρέπονταν κανεὶς ὅταν δὲν εἶχε μὲν ὁ διπλάνος του λάδι, τὸ δικό του μπουκάλι ὅμως ἦταν ἀρκετὰ χαμηλά. Τὸ πιὸ συνηθισμένο πάντως ἦταν νὰ τὸ μοιραστεῖ κι ἐκεῖνο. Τέταρτος. Μᾶς εἶχε ἐνώσει καὶ ἡ ἐκκλησία. Ὁρθρος, Ἀπόδειπνο, Θεία Λειτουργία, ἦταν ἀγαθὰ ποὺ δὲν θὰ εἶχαμε γνωρίσει ἂν δὲν εἶχαμε φοιτήσῃ σ' αὐτὴ τὴν Σχολή.

Ἐπειτα ἦταν καὶ οἱ καρποί. Καὶ Ἐπίσκοποι καὶ Ἱερεῖς καὶ Καθηγητὲς Πανεπιστημίου. Δὲν τοὺς ξεχωρίζω τοὺς καρποὺς τῆς Σχολῆς μὲ τὰ ἀξιώματα τῶν ἀποφοίτων. Πολλὰ παιδιά, πέρασαν στὴν Σχολή καὶ εἶναι σπουδαῖοι παράγοντες μέσα στὴν κοινωνία, καὶ χωρὶς ἐντυπωσιακὰ ἀξιώματα. Μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ οἱ περισσότεροι αὐτοί. Ποὺ πήραν ὅμως ἐφόδια πλούσια, γιὰ νὰ διαπρέφουν ὅπου βρεθῆκανε νὰ κάνουν οἰκογένειες λαμπρές, καὶ συχνὰ νὰ εἶναι στὴν οὐσία καλλίτεροι κι ἀπὸ τὸν λαμπρὸ ἀξιοματοῦχο. Τόσο, ποὺ ὅλα αὐ-

γὰρ διήλθομεν φύσιν δεῖν ὑπάρχειν αὐτοῖς, εἰς ταῦτόν συμφέσθαι αὐτῆς τὰ μέρη ὀλιγάκις ἐθέλει, τὰ πολλὰ δὲ διεσπασμένη φύεται. ἢ οὕτω ἐννεόνηκας, τῶν λεγομένων πονηρῶν μὲν, σοφῶν δέ, ὡς ὀρμὴ μὲν βλέπει τὸ ψυχάριον καὶ ὀξέως διοραῖ ταῦτα ἐφ' ἃ τέτραπται, ὡς οὐ φαύλην ἔχον τὴν ὄψιν, κακία δ' ἡναγκασμένον ὑπηρετεῖν, ὥστε ὁσῶν ἂν ὀξύτερον βλέπῃ, τοσούτῳ πλείω κακὰ ἐργαζόμενον;»²⁵. Καὶ ὁ τελειωτῆς τῆς κλασσι-

κῆς φιλοσοφίας, Σταγειρίτης φιλόσοφος Ἀριστοτέλης (384-322 π.Χ.) ἐν τῇ Ρητορικῇ του ἀποφαίνεται περὶ τῆς κλίσεως τῶν πολλῶν πρὸς τὸ κακόν. «...Οἱ πολλοὶ χεῖρους καὶ ἥττους τοῦ κερδαίνειν καὶ δεῖλοι ἐν τοῖς κινδύνοις» = ὁ πολὺς κόσμος εἶναι διεφθαρμένος καὶ κατέχεται ἀπὸ τὴν δίψαν τοῦ κέρδους καὶ εἶναι δειλὸς ἐνώπιον τῶν κινδύνων»²⁶.

(Συνεχίζεται)

25. Πλάτωνος, Πολιτεία 503BC καὶ 519A.

26. Ἀριστοτέλους, Ρητορικὴ 1382b 4-5.

τά, δικαιολογούν την καθολική συγκίνηση, την ημέρα αυτή, την ημέρα της Ἀγίας Φωτεινῆς τὴν Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος, στὸν Ἀπόστολο Παῦλο τῆς Κορίνθου. Ἦταν συλλειτουργοὶ τοῦ προεξάρχοντος Μητροπολίτη Κορίνθου, ἄλλοι τέσσερεις Μητροπολίτες. Ὁ Καρπενησίου Νικόλαος, ὁ Ναυπάκτου Ἀλέξανδρος, ὁ Θήρας Παντελεήμων καὶ ὁ ὑποφαίνόμενος. Ἀπέναντι ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ Δεσποτικὸ στὸν Σολέα, παρακολουθοῦσαν τὰ τιμώμενα πρόσωπα, Καθηγητὲς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀξέχαστοι γιὰ τὴν στοργή τους πρὸς τὰ παιδιά. Παίρναν κατ' αὐτὴ τὴν γιορτὴ ὅμως καὶ δίναν συγκίνηση. Καὶ μ' αὐτοὺς θυμηθήκαμε καὶ τοὺς ἀπόντες κι αὐτοὺς ποὺ εἶχαν φύγει ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτό.

Συγκίνηση προκάλεσε ὁ ὑπέργηρος ἀξέχαστος καθηγητὴς μας Σπυρίδων Μακρῆς. Μὲ κυρτωμένη τὴν μέση ἀπὸ τὰ γεράματα, ποὺ ὅμως ὄχι μόνο δὲν τὸν ἐμπόδισαν νὰ ἔλθει καὶ νὰ τιμῇ τὴν γιορτὴ μας, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ κάμει αἴσθηση μὲ τὴν συμμετοχή του αὐτή. "Οἱ μας εἶχαμε κάτι νὰ θυμηθοῦμε, ἀπὸ τὰ ὠραία του. Κυρτωμένος δὲν ἦταν μόνο ἀπὸ τὰ χρόνια, ἀλλὰ κι ἀπὸ τὴν ἀγάπη του κι ἀπὸ τὴν πείρα του καὶ τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης, ποὺ τὸν συνοδεύει μέχρι τώρα. Ἀφοῦ καὶ τώρα φιλοξενοῦνται ἄρθρα του σὲ πολλὰ περιοδικά, γεμάτα σοφία. Ἦταν μετὰ ὁ καλλιτέχνης Φιλολόγος καθηγητὴς κ. Νικ. Καχυμάνης, καλλιτέχνης στὴν διδασκαλία του, στὴν ἀγάπη του καὶ στὴν αὐστηρότητά του. Ἦταν ὁ κ. Μαυροειδής, ὁ φίλτατος τῆς Σχολῆς, ποὺ εἶχε κάμει τὸ μάθημά του, τὰ γεωπονικά ὄχι ἀπλῶς σημαντικὸ παρ' ὅτι δὲν εἶχε σχέση μὲ τὴν Θεολογία, ἀλλὰ πρῶτο κι ἀπαραίτητο. "Οχι δὲ μόνο γιὰ τὸν κάθε μαθητὴ ποὺ τὸ ἔπαιρνε σὰν γνώση, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν κάθε Ἱερέα ποὺ ἔπρεπε νὰ τὸ πάρει γιὰ βοηθό του καὶ συνεργάτη του. Ἦταν ἀκόμα ὁ μαθηματικός μας κ. Παραδείσης. Αὐτὸς μᾶς συγκίνησε διότι δὲν τὸν εἶχαμε δεῖ ἄλλη φορὰ στὴν γιορτὴ, ἀλλὰ καὶ διότι ὅλοι μας εἶχαμε πολλὰ περιστατικά μὲ τὸ μάθημά του, γιατί γνωρίσαμε καὶ τὴν αὐστηρότητά του, γιὰ νὰ μᾶς κάνει νὰ τὸ προσέξουμε. Συμπαθέστατος ὅπως πάντα σεμνὸς μὲ τὴν ζωηρότητά του ἦταν ὁ πρῶτος Μουσικός μας, ὁ κ. Καρυσιώτης. Μὲ αὐτοὺς ἦταν καὶ δύο νεώτεροι, ὁ κ. Λάπατας καὶ ὁ κ. Ἀνδρέας Βαντάρης ποὺ οἱ περισσότεροι, τουλάχιστον στὴν δική μας σειρά, δὲν τοὺς εἶχαμε προλάβει. Μὲ αὐτοὺς θυμηθήκαμε καὶ τοὺς ἀπουσιάζοντες καθηγητὲς ποὺ φάνηκε πολὺ ἡ ἀπουσία τους γιατί μᾶς εἶχαν συνηθίσει μὲ τὴν συμμετοχή τους. Κυρίως δὲ τῶν Παστοῦ (Φιλόλογου) Παναγιωτόπουλου (Μουσικοῦ) καὶ Ξενικάκη (Θεολόγου) ὅπως καὶ τοῦ κ. Τιμαγένη. Εἶχαν ὅλοι ἔντονη δική τους παρουσία καὶ προσωπικότητα καὶ οἱ τρεῖς κι ἔχουν ἀφήσει ὠραῖες ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν παραδόσεις

στὸ μάθημά τους καὶ μὲ τὴν συναναστροφή τους. Μπορεῖ νὰ μὴν συμμετεῖχαν στὴ γιορτὴ μας, εἶχαν ὅμως δώσει τόσα πολλά, μὲ τὴν παρουσία τους κατὰ τὴν μαθητεία μας ἑπτὰ χρόνια.

Μεταξὺ αὐτῶν ποὺ ἀπουσίαζαν καὶ τοὺς θυμηθήκαμε ἦταν καὶ οἱ κ.κ. Τσιαγκρῆς, Καρμύρης καὶ Ρεθύθης, Ἀντώνιος Κόμπος (Μητρ. Σιατίστης), Ἀρχιμ. Δωρόθεος Γιανναρόπουλος (Μητρ. Ἀττικῆς) καὶ Ἀρχ. Σεραφεῖμ Ὀρφανὸς (Μητρ. Λαρίσης).

Εἰς τὸ Ἱερὸ Βῆμα παρίστατο ὁ Μητροπολίτης Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου κ. Προκόπιος, ἐνῷ ἀπουσίαζε ὁ Μητρ. Ἡλείας κ. Γερμανὸς καὶ ὁ ἀείμνηστος προκάτοχός του Ἀθανάσιος.

Μ' αὐτοὺς ὅλους, φέραμε στὴν μνήμη μας, καὶ τοὺς ἀειμνήστους Μητροπολίτες Κορίνθου, τῶν ὁποίων τὴν ἀγάπη γνωρίσαμε πολλοί. Τὸν πρῶτο, τότε Κορίνθου Μιχαήλ, τὸν διάδοχό του Προκόπιο, καὶ τὸν διάδοχο τοῦ ἀειμνήστου Διευθυντοῦ Γεωργίου Τρουπάκη, ἀείμνηστο Μελέτιο Γαλανόπουλο, Μητροπολίτη μετέπειτα Κυθέρων.

Ἄν ἦταν κάποιος, στὴν σύναξη ποὺ ἔγινε στὴν αἴθουσα Κροκιδᾶ μετὰ τὴν Θεία Λειτουργία, ἐκεῖ ποὺ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κορίνθου προσέφερε σ' ὅλους τοὺς παρισταμένους ἀναψυκτικὸ, ἂν κάποιος ἀνέφερε τὰ ὀνόματά τους, αὐτὰ τῶν ἀειμνήστων, εἶχαμε ὅλοι στὴν ἄκρη στὰ μάτια μας τὰ δάκρυα.

Τὸν σεμνὸ κ. Ἐξάρχο, τὸν πάντα χαρούμενο κ. Σαρρῆ (Τεχνικῶν) τὸν Θεολόγο μὲ τὴν πλούσια βαθμολογία κ. Τσώνη, τὸν καλοκάγαθο φιλόλογο κ. Γαβαλά, τὸν γυμναστή μὲ τὴν προστατευτικὴ γιὰ ὅλους παρουσία κ. Ἀσημακόπουλο, καὶ τὸν τραγικὸ κ. Βαλσαμάκη. Μὲ πρῶτο δέδαια τὸν Διευθυντὴ τῆς ἀγάπης κ. Γεώργιο Τρουπάκη.

Ἡ Ἀγία Φωτεινὴ ἡ προστάτιδα τῆς Σχολῆς μας ἃς πρεσβεύει στὸν Ἰησοῦ καὶ Σωτήρα μας γιὰ τὴν ἀνάπαυση τῶν ψυχῶν ὧσιν ἔχουν κοιμηθεῖ, διδασκάλων καὶ μαθητῶν, ὅπως καὶ ὑπὲρ ὑγείας τῶν διδασκάλων μας καὶ ὧσιν ἐκ τῶν συμμαθητῶν μας ἔχουν κοιμηθεῖ καὶ «μεταβεδθήκασιν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν».

Τοὺς Σεβ. Μητροπολίτες περιεστοίχισαν ὡς συλλειτουργοῦντες, δεκάδα ἱερέων, ἀπόφοιτοι τῆς Σχολῆς, ἐνῷ στοὺς δύο χοροὺς ἔψαλαν γνωστοὶ καλλιῶνοι ψάλτες, ἀπόφοιτοι συμμαθητὲς μας καὶ αὐτοί. Ὁμιλητὴς ἦταν ἐκ τῶν ἀποφίτων Μητροπολίτης Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως κ. Θεόφιλος, ποὺ προσπάθησε νὰ δημιουργήσει ἀτμόσφαιρα κατάλληλη γιὰ τὴν περίσταση, καὶ συγκίνηση. Εὐχαρίστησε καὶ τὸν Μητροπολίτη Κορίνθου γιὰ τὴν ἀγάπη του καὶ τὴν πολύτιμη συμβολή του στὴν ἐπιτυχία τῆς γιορτῆς. Ὁ δὲ Μητροπολίτης

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ
Καθηγητοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης

475. Στὶς ἀκολουθίες τῶν ὥρων, ὅπως τελοῦνται κατὰ τὴν Μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ, παρατηρεῖται μιὰ ἀνωμαλία στὰ τροπάρια ποὺ λέγονται στὴ θέση τοῦ κοντακίου (μετὰ τὸ τρισάγιο κλπ. καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ σαράντα «Κύριε, ἐλέησον»). Πῶς ἐξηγεῖται αὐτὴ καὶ ποιό εἶναι τὸ σωστό; (Ἑρώτησις Αἰδεσιμ. Βασ. Σημαντηράκη).

Ἡ ἀνωτέρω ἐρώτησις ἀποτελεῖ περίληψι ἐκτενοῦς ἐπιστολῆς, ποὺ μαρτυρεῖ παρατηρητικότητα καὶ κριτικὸ πνεῦμα. Λυπούμεθα εἰλικρινὰ ποὺ λόγω τοῦ μήκους τῆς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὴ δημοσιεύσουμε ὁλόκληρη.

Πράγματι ἡ σημερινὴ μορφή τοῦ σημείου αὐτοῦ τῆς ἀκολουθίας τῶν ὥρων, ὅπως εἶναι ἀποτυπωμένη στὰ Ὁρολόγια μας, δὲν εἶναι ἀπόλυτα ὁμαλὴ. Οἱ παρατηρήσεις ποὺ γίνονται ἀπὸ τὸν ἐρωτῶντα εἶναι πολὺ ὀρθές: Ἐνῶ ἡ Α΄ ὥρα ἔχει ἓνα μόνο τροπάριο (θεοτοκίο), οἱ Γ΄, ΣΤ΄ καὶ Θ΄ ἔχουν ἀπὸ τρία. Τὸ θεοτοκίο αὐτὸ τῆς Α΄ ὥρας («Τὴν ὑπερένδοξον...») ἀντικαθίσταται κατὰ τὴν Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ μὲ σταυροθεοτοκία («Ταχὺ προκατάλαβε...») κατὰ τὸ Ὁρολόγιο, κατὰ τὸ Τριώδιο ὅμως (Τυπικὸ Καθαρὰς Δευτέρας) ὄχι. Τὸ θεοτοκίο τῆς Γ΄ ὥρας («Ἡ ἐλπίς καὶ προστασία...»), ἃν καὶ δὲν εἶναι σταυροθεοτοκίο, δὲν ἀντικαθίστανται κατὰ τίς σταυρώσιμες ἡμέρες μὲ σταυροθεοτοκίο. Ἀντίθετα τὸ σταυροθεοτοκίο τῆς Θ΄ ὥρας («Τὸν ἀμὸν καὶ ποιμένα...») δὲν δίνει τὴ θέση τοῦ σὲ θεοτοκίο κατὰ τὴ Δευτέρα, Τρίτη καὶ Πέμπτη. Τέλος τῆς ΣΤ΄ ὥρας, ἐνῶ καὶ τὰ δύο πρῶτα τροπάρια εἶναι σταυρώσιμα, τὸ «Εὐσπλαγχνίας ὑπάρχουσα...» εἶναι θεοτοκίο καὶ ἀντικαθίσταται μὲ σταυρο-

θεοτοκίο («Ὑπερδεδοξασμένη...») μόνο κατὰ τὴν Τετάρτη καὶ Παρασκευή. Ἡ γνώμη τοῦ ἐρωτῶντος εἶναι ὅτι οἱ ὄρες ἔχουν τὰ δικά τους θέματα, σταυρώσιμα ἢ μὴ, καὶ ἐπομένως περιτεύει ἡ ἐναλλαγὴ τῶν θεοτοκίων, ποὺ δὲν εἶναι μάλιστα καὶ πλήρης.

Κι ἄλλοτε μᾶς δόθηκε ἀφορμὴ νὰ εἰποῦμε, ὅτι τὰ ἔντυπα δὲν ἐκπροσωποῦν πάντοτε τὴν ἀκριβεστέρα παράδοσι, ἔγιναν ἐκ τῶν ἐνόντων, οἱ ἐπανειλημμένες διορθώσεις ἢ τὰ θελίωσαν ἢ καὶ τὰ ἔβλαψαν. Δημιούργησαν ὅμως παράδοσι, ποὺ τελικὰ κακῶς ἢ καλῶς ἐπεκράτησε. Ἔτσι τὰ σύγχρονα ἢ καὶ λίγο παλαιότερα Τυπικά, καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ Τυπικά τοῦ Ἁγίου Ὅρους, ἔχουν προσαρμοσθεῖ πρὸς τὴν τάξι ποὺ εἶδαμε νὰ καταγράφεται στὸ ἔντυπο Ὁρολόγιο. Τὰ ἴδια πάντως τὰ ἔντυπα ἀφήνουν τὴν ὑπόνοια ὅτι κάτι ἐδῶ «δὲν πηγαίνει καλά», ἀφοῦ στὴν παράλληλῃ ἀκριβῶς περίπτωσι τῶν μεσωρίων τῶν ἐντύπων πάλι Ὁρολογίων, προβλέπονται ἀνὰ τρία τροπάρια στὸ καθένα σύμφωνα μὲ τὸ θέμα τῆς ὥρας (καὶ τοῦ μεσωρίου), μὴ ἐπηρεαζόμενα ἀπὸ τὸ θέμα τῆς ἡμέρας.

Δυστυχῶς ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀκολουθίας τῶν ὥρων δὲν ἔχει εἰδικὰ μελετηθῇ, γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ γνωρίζουμε μὲ ἀκρίβεια τὸ δρόμο ποὺ ἀκολούθησε ἡ λειτουργικὴ μας παράδοσις γιὰ νὰ φθάσῃ στὴ μορφή ποὺ ὑπάρχει στὰ ἔντυπα. Ἀπὸ ὅσα χειρόγραφα μπόρεσα ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐρωτήσεως αὐτῆς νὰ ἰδῶ φαίνεται πῶς δικαιολογεῖται ὅλη αὐτὴ ἡ ἀνωμαλία ἀπὸ τὴν ἀστάθεια ποὺ παρουσιάζει στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ λειτουργικὴ τάξι. Τοῦτο δὲ ὀφείλεται στὸ γεγονὸς ὅτι ἡ πρωταρχικὴ τάξις τῶν ἀκολουθιῶν τῶν ὥρων τελείωνε στὸ «Πάτερ ἡμῶν...», πρὶν δηλαδὴ ἀκριβῶς ἀπὸ τὰ τροπάρια αὐτά. Τὰ ἐπόμενα μπῆκαν βαθμηδὸν καὶ κατὰ τόπους καὶ ἐποχὲς ἦσαν διάφορα.

Ἔτσι στὸ ἀρχαιότερο σωζόμενο Ὁρολόγιο κατὰ

Κορίνθου, ἀντιφώνησε μὲ πολὺ ἐνθουσιασμό, κι ἐξέφρασε καὶ αὐτὸς τὰ πλούσια αἰσθήματά του γιὰ τοὺς ἀποφοίτους τῆς Σχολῆς του.

Μετά τὴν Θεία Λειτουργία, τὸ προεδρεῖο τοῦ συνδέσιμου τῶν ἀποφοίτων, στὴν αἴθουσα τῶν τελετῶν

τῆς Σχολῆς, ἐτίμησε πρῶτα τὸν Μητροπολίτη Κορίνθου καὶ μετὰ τοὺς περισταμένους καθηγητάς. Ἀκολούθησε τῆς ἐκδηλώσεως αὐτῆς ξενάγησι στὸν χώρο τῆς Σχολῆς καὶ συνεστίασι.

Ἀπὸ τὴν Κόρινθο φύγαμε ὅπωςδῆποτε δυναμωμένοι καὶ χαρούμενοι.

τὴν τάξι τοῦ ἁγίου Σάββα (κῶδ. Σινᾶ 863 τοῦ Θ' αἰῶνος) καὶ οἱ τέσσαρες ἀκολουθίες τῶν ὥρων τελείωναν στὸ «Πάτερ ἡμῶν». Τὸ πρῶτο ποὺ προσετέθη μετὰ τὸ «Πάτερ ἡμῶν» φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ «Κύριε, ἐλέησον» σαράντα, σαράντα πέντε, εἴκοσι τέσσαρες ἢ δεκαπέντε φορές καὶ ἡ εὐχή τῆς ὥρας, ποὺ εἶτε εἶναι αὐτή, ποὺ ὑπάρχει σήμερα στὰ Ὁρολόγια —ποὺ συνήθως ἀποδίδεται στὸν Μέγα Βασίλειο—, ἢ κάποια ἄλλη. Αὐτὸ πρέπει νὰ ἔγινε κατὰ τὸν ΙΑ' μὲ ΙΓ' αἰῶνα, ὅπως μαρτυρεῖται ἀπὸ μιὰ σειρά χειρογράφων Ὁρολογίων ἢ Τυπικῶν τῆς ἐποχῆς αὐτῆς: Ὁρολόγια Παρισίων 331 ΙΑ' αἰῶνος, Λειμῶνος 295 ΙΒ' αἰῶνος, Ἀθηνῶν 15 ΙΒ' αἰῶνος, Τυπικά: Σινᾶ 1096 ΙΒ' αἰῶνος, Εὐεργέτιδος κῶδ. Ἀθηνῶν 788 ΙΒ' αἰῶνος, Σωτήρος Μεσσήνης κῶδ. Μεσσήνης 15 ἔτους 1131 καὶ Μονῆς Θεοτόκου εἰς τὸ Μήλι κῶδ. Βατικανοῦ 1877 ἔτους 1292. Ἦδη ὅμως σὲ ὀρισμένα ἀπ' αὐτὰ τὰ χειρόγραφα διαφαίνεται ἡ ἀρχὴ τῆς περαιτέρω ἐξελιξέως. Στὴν ΣΤ' ὥρα τοῦ κῶδ. Ἀθηνῶν 15 μετὰ τοῦ προκειμένου «Ταχὺ προκαταλαβέτωσαν...» καὶ τοῦ «Πάτερ ἡμῶν» παρεμβάλλονται τὰ τροπάρια «Σωτηρίαν εἰργάσω...» καὶ «Σὲ μεγαλύνομεν...». Στὴν ἴδια ὥρα τοῦ κῶδ. Λειμῶνος 295 μετὰ τοῦ «Πάτερ ἡμῶν» καὶ «Κύριε, ἐλέησον» παρεμβάλλονται δύο πάλι τροπάρια («Τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου...» καὶ «Εὐσπλαγχνίας ὑπάρχουσα...»). Πιὸ ἐξελιγμένη παρουσιάζεται ἡ τάξι στὸ Τυπικὸ τῆς Μεσσήνης 15, ὅπου στὴν Γ', ΣΤ' καὶ Θ' ὥρα παρεμβάλλονται ἀνὰ δύο τροπάρια, ἐνῶ ἡ παλαιότερα τάξι διατηρεῖται μόνο στὴν Α' ὥρα. Πρόκειται γιὰ τὴν Ἱταλοελληνικὴ παράδοσι, ποὺ παρουσιάζεται ὁλοκληρωμένη στὸ Ὁρολόγιό τῆς Μονῆς τῆς Κρυπτοφέρνης: ἐδῶ καὶ ἡ Α' ὥα ἀποκτᾷ τὰ δύο τροπάρια τῆς. Κατὰ τὰ ἄλλα συμπίπτει μὲ τὸ Τυπικὸ τοῦ Σωτήρος Μεσσήνης (Α': «Τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου...», «Εὐσπλαγχνίας ὑπάρχουσα...». Γ': «Βασιλεὺ οὐράνιε...», «Προστασία τῶν χριστιανῶν...». ΣΤ': «Σωτηρίαν εἰργάσω...», «Θείας γεγόναμεν...». Θ': «Βλέπων ὁ ληστής...», «Τὸν ἄμνὸν καὶ ποιμένα...»).

Ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις ἔγινε ἀπὸ τὸν ΙΓ' αἰῶνα καὶ ὕστερα: προσθήκη ἐνὸς ἀκόμη τροπαρίου, γενίκευσι τῆς εὐχῆς «Ὁ ἐν παντὶ καιρῷ...» ἀπὸ τὸ μεσονυκτικὸ σ' ὅλες τὶς ὥρες, εἰσαγωγή τῶν μεσῳρίων καὶ μεπαθεις σ' αὐτὰ τῶν εὐχῶν τῶν ὥρων κ.λπ. Οἱ δύο θυζαντινοὶ ὑπομνηματισταὶ τῶν ἀκολουθιῶν τῶν ὥρων, ὁ ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός («Ἐξήγησις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας») καὶ ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης («Διάλογος...» κεφ. ΤΚΔ' - ΤΚΖ') γνωρίζουν τὴν σημερινὴ τάξι, ἀλλὰ δὲν μπαίνουν σὲ λεπτομέρειες. Ὁ ἅγιος Μάρκος ἀπλῶς σημειώνει ὅτι μετὰ τὸ «Πάτερ ἡμῶν» λέ-

γεται «τροπάριον ἕτερον αὐθις τῷ καιρῷ δῆπου προσήκον» καὶ ὁ ἅγιος Συμεὼν τὸ παρατρέχει.

Σ' ὅλες τὶς ἀνωτέρω περιπτώσεις ποὺ εἶδαμε τὰ τροπάρια, καὶ τὰ θεοτοκία φυσικά, τῶν ὥρων εἶναι σταθερά. Ἀναφέρονται στὰ θέματα τῆς ὥρας καὶ δὲν ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὸ σταυρώσιμο ἢ μὴ θέμα τῆς ἡμέρας. Ἡ ἐναλλαγὴ αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι σχετικῶς νεωτέρα, ἂν καὶ ἤδη παρατηρεῖται στὸ ἀρχαιότερο Ὁρολόγιό, τὸν κῶδ. Σινᾶ 863. Ἐκεῖ μὲν δὲν ὑπάρχουν, ὅπως εἶδαμε, τὰ τροπάρια μετὰ τὸ «Πάτερ ἡμῶν», ἀλλὰ προσαρμόζονται πρὸς τὰ θέματα τῆς Δευτέρας - Τρίτης, Τετάρτης - Παρασκευῆς, καὶ Πέμπτης τὰ τροπάρια —συνήθως τὰ θεοτοκία— ποὺ προηγούνται τοῦ προκειμένου (ποὺ εἶναι δηλαδὴ στὴ θέσι τῶν ἀπολυτικίων).

Ἄς σημειώσουμε ὅτι ἡ μορφή αὐτὴ τῆς ἀκολουθίας τῶν ὥρων ποὺ θεωρεῖται σήμερα ὅτι προσιδιάζει στὴ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ (μὲ τὰ εἰδικὰ τροπάρια πρὶν ἀπὸ τὸ προκείμενο καὶ μετὰ τὸ «Πάτερ ἡμῶν») ἦταν ἀρχικῶς, καὶ θεωρητικὰ εἶναι καὶ σήμερα, ἡ κοινὴ ἀκολουθία ὄλων τῶν «ἀμνήμων» ἡμερῶν τοῦ ἔτους. Δηλαδὴ ὅταν δὲν ὑπάρχει ἑορτὴ ἢ ἑορταζόμενος ἅγιος καὶ στὸν ὄρθρο ἀντὶ τοῦ «Θεὸς Κύριος» ἐψάλλετο τὸ «Ἀλληλουῖα». Ἡ συχὴ χρῆσις τῆς μορφῆς αὐτῆς τῆς ἀκολουθίας —οἱ ἑορταζόμενοι τότε ἄγιοι ἦσαν ὀλίγοι— ἐξηγεῖ καὶ τὴ σχετικὰ μεγάλη ἐξέλιξις τῆς, ποὺ εἶδαμε στὰ χειρόγραφα.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Δύο βιβλία τοῦ

Ἀρχιμ. Δημ. Μπεκιάρη, σὲ 6' ἔκδοσι:

ΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΣ ΑΙΝΟΣ

Θεομητορικὲς ὁμιλίαι μὲ πλούσιο ὕμνολογικὸ καὶ πατερικὸ ὕλικό, πολύτιμο βοήθημα τῶν κληρικῶν καὶ ἐντρύφημα τῶν πιστῶν γιὰ κάθε Θεομητορικὴ ἑορτή.

ΦΥΣΙΖΩΣ ΑΛΓΗΔΩΝ

Ἀξιόλογα κείμενα πνευματικῆς οἰκοδομῆς ἀφιερωμένο στὰ σωτήρια καὶ ζωοποιὰ πάθη τοῦ Κυρίου μας.

Ἀπευθύνεσθε: Βιβλιοπωλεῖο ὁδ. Δραγατσίου 2 — Πλατ. Κλαυθμῶνος.

Γράψατε: Ἰασιίου 1, 115 21 Ἀθήνα, τηλέφ. 7228.008.

Η ΡΩΣΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, ΟΠΩΣ ΤΗ ΒΛΕΠΕΙ Ο ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

Του κ. ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΣΑΒΡΑΜΗ

Δρος Θεολογίας, Φιλοσοφίας και Κοινωνικών Ἐπιστημῶν,
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κολωνίας

Ὁ ἑορτασμός τῆς χιλιετηρίδας (988-1988) τοῦ Χριστιανισμοῦ στήν Ρωσία δίνει τήν εὐκαιρία στόν γερμανικό θρησκευτικό καί κοσμικό Τύπο ν' ἀσχοληθεῖ συστηματικά μέ τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας. Ἀξίζει δὲ νὰ προσέξουμε ἰδιαίτερα τὰ ἄρθρα, σχόλια κλπ. τοῦ κοσμικοῦ Τύπου, γιατί μᾶς παρουσιάζουν τήν σημερινή κατάστασι τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας μέ μοναδικό κριτήριο τὸ πῶς βλέπουν οἱ γερμανοὶ δημοσιογράφοι αὐτὴ τήν κατάστασι.

Ἐνῶ, δηλαδή, ὁ θρησκευτικός Τύπος τονίζει περισσότερο τὸν πλοῦτο τῆς Ὁρθόδοξης πνευματικότητος, περιορίζεται ὁ κοσμικὸς τύπος, κυρίως, στήν περιγραφή τῆς θρησκευτικότητος τοῦ Ρωσικοῦ Λαοῦ καί τῶν προβλημάτων πού δημιουργοῦν οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στοῦ Κομμουνιστικοῦ Κράτος τῆς Ρωσίας καί τήν Ἐκκλησία. Ἔτσι μαθαίνουμε π.χ. ὅτι κατὰ τήν διάρκεια τῶν Μεγάλων Ἑορτῶν τῆς Ὁρθόδοξης Ρωσικῆς Ἐκκλησίας — Πάσχα, Πεντηκοστή, Χριστούγεννα — γερμίζει ἡ Ἐκκλησία τοῦ Πατριαρχείου τῆς Μόσχας, — ὁδὸς Σπάρτακου 15 — στήν ὁποία χωροῦν ἑξὶ χιλιάδες ἄνθρωποι, ἀπὸ ἄνδρες καί γυναῖκες, πού ἔρχονται ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Ρωσίας γιὰ νὰ συμπροσευχηθοῦν μαζί μέ τοὺς ὑπόλοιπους πιστοὺς στοῦ Κέντρο τῆς Ρωσικῆς Ὁρθοδοξίας καί στήν Μονὴ τοῦ Sagorsk, πού ἀπέχει 80 χιλιόμετρα ἀπὸ τήν Μόσχα.

Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς Ρώσους διανύουν χιλιάδες χιλιόμετρα, πού ἀπαιτοῦν πολὺμέρα ταξίδια, τὰ ὁποῖα — πολλὲς φορές — διαρκοῦν ὁλόκληρες ἑβδομάδες. Φέρουν δὲ μαζί τους τίς οἰκονομίες τους, τίς ὁποῖες προσφέρουν στήν Ἐκκλησία τους γιὰ τήν ἐνίσχυσι τοῦ ἔργου της. Γενικά τονίζει ὁ γερμανικὸς Τύπος τὸ ὅτι ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία δὲν ἔχει οἰκονομικά προβλήματα, πρᾶγμα πού ὀφείλεται στὶς θυσίες τῶν μελῶν της. Συνταξιῶχοι π.χ. πού παίρνουν κάθε μῆνα μόνο 60 Ρούβλια (180 Γερμανικὰ Μάρκα), προσφέρουν τακτικά τὸν ὀβολόν τους γιατί ξέρουν ὅτι ἡ Ἐκκλησία τους δὲν μπορεῖ νὰ συνεχίσει τὸ ἔργο της χωρὶς τήν οἰκονομικὴ ὑποστήριξι τῶν Ὁρθόδοξων Χριστιανῶν τῆς Ρωσίας. Ἄν λάβουμε δὲ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας — ἡ ὁποία ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διαχειρίζεται τὰ χρήματά της ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν ἑλεγχό τοῦ Κράτους — ἀξιοποιεῖ τήν περιουσία της ὀρθολογικά, μποροῦμε νὰ καταλάβουμε καλύτερα τὸ γιατί — ὅπως τονίζει ἕνας ἱερέας τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας — ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία ἔχει, μέ τήν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, «ἀρκετὰ χρήματα».

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἡγεσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς

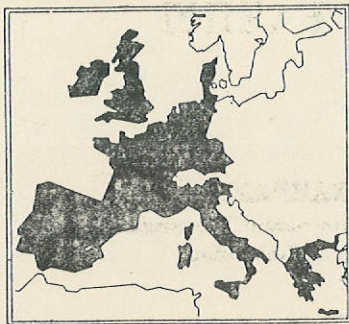
Ρωσίας ὑπολογίζει ὅτι 50 ἑκατομμύρια — περίπου — Ρῶσοι εἶναι πιστοὶ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί. Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὸ κατὰ πόσον αὐτὸς ὁ ἀριθμὸς ἀνταποκρίνεται στήν πραγματικότητα, συμφωνοῦν ὅλοι οἱ γερμανοὶ δημοσιογράφοι, πού ἀσχολοῦνται μέ τήν σημερινή κατάστασι τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἡ ἐπιρροή τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας αὐξάνει συνεχῶς, καθὼς καί ὅτι κερδίζει ἀδιάκοπα τίς ψυχὰς τῶν νέων, ἀνδρῶν καί γυναικῶν. Δὲν ὑπάρχει ἐπίσης καμιά ἀμφιβολία ὅτι οἱ ἑπτὰ χιλιάδες ρωσικὲς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες εἶναι πάντοτε γεμάτες.

Ὅσον ἀφορᾷ τίς σχέσεις ἀνάμεσα στήν Ρωσικὴ Ἐκκλησία καί τὸ Κράτος, διαπιστώνουμε, μέ βάσι τὰ σχετικὰ δημοσιεύματα τοῦ γερμανικοῦ Τύπου, μιὰ θετικὴ ἐξέλιξι αὐτῶν τῶν σχέσεων. Τὰ τελευταῖα δέκα χρόνια π.χ. ἔχει ἐφαρμοσθεῖ ἐμπραχτὰ τὸ «δικαίωμα ὁμολογίας ὁποιασδήποτε θρησκείας», τὸ ὁποῖο ὁρίζει ἡ Σοβιετικὴ Νομοθεσία. Σήμερα δὲ ἐπιτρέπεται μὲν ἡ «ἀθεϊστικὴ προπαγάνδα», ἀπαγορεύεται ὅμως ἡ «ἀντιθρησκευτικὴ προπαγάνδα».

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία — φυσικά — δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κάνει προπαγάνδα. Πολὺ σωστὰ ὅμως παρατηρεῖ ἕνας Ρῶσος ἱερεὺς ὅτι ἡ προπαγάνδα τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἔγκειται στὸ ὅτι δὲν κάνει προπαγάνδα. Γιατὶ μοναδικὴ πηγὴ τῆς δυνάμεως τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ παράδοσις της καί ἡ πεποίθησι τῶν φορέων της ὅτι κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ καταστρέψει αὐτὴν τὴν παράδοσι.

Ὁ γερμανικὸς Τύπος τονίζει — τέλος — ὅτι μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἀναδομήσεως τῆς σοβιετικῆς κοινωνίας, τὴν ὁποία ἐπιδιώκει ὁ Michail Gorbatschov ἀπολαμβάνει καί ἡ Ἐκκλησία τοὺς καρποὺς τῶν ἀλλαγῶν πού συνεπάγεται αὐτὴ ἡ ἀναδόμησι. Ἡ σημερινὴ δὲ κατάστασι τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας δείχνει σ' ὁλόκληρο τὸν Χριστιανικὸ κόσμο ὅτι ἡ ἐπιτυχία ἢ ἡ ἀποτυχία τοῦ ἔργου μιᾶς Ἐκκλησίας δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ κατὰ πόσον αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζεται ἐπίσημα ἀπὸ τὸ κοσμικὸ της περιβάλλον. Γιατὶ ἡ ἐπιτυχία ἢ ἡ ἀποτυχία τοῦ ἔργου μιᾶς Ἐκκλησίας ἐξαρτᾶται μόνο ἀπὸ τὸ ἐὰν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ζεῖ μέσα στὶς καρδιὰς τῶν πιστῶν της.

Γιὰ ὅ,τι ἀφορᾷ στὸν «ΕΦΗΜΕΡΙΟ» πρέπει νὰ ἀπευθύνεσθε στὴ Διεύθυνση τοῦ Περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14, 115 21 Ἀθήνα — Τηλ. 72.18.308.

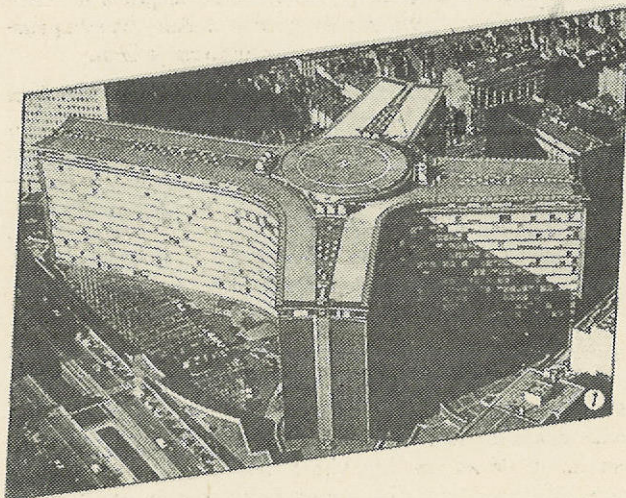

ΣΤΟΝ ΠΗΓΑΙΜΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

ΤΟΥ κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Έπ. Καθηγητού του Πανεπιστημίου Αθηνών

Όρθοδοξία και οικονομία

Συνεχίζουμε σήμερα τις σκέψεις που αρχίσαμε να διατυπώνουμε στο προηγούμενο τεύχος σχετικά με τα έφθια που οφείλουμε να προσκομίσουμε ως χώρα και να συμβάλλουμε έτσι στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Τονίσαμε ιδιαίτερα την εθύνη της Έκκλησίας για μια σωστή προετοιμασία του λαού μας με την προβολή εκ μέρους Της μιας πατροπαράδοτης ορθόδοξης θεώρησης και πρακτικής ζωής, ενός άλλου... τύπου Οικονομίας. Μιας Οικονομίας που δεν «μεριμνά μόνο για την αύξηση της παραγωγικότητας, έχοντας συνείδηση ότι εκείνο που προέχει είναι η αύξηση της πνευματικότητας»¹.

Το κτίριο «BERLAYMONT» στις Βρυξέλλες, έδρα της Ευρωπαϊκής Έπιτροπής, σύγχρονος ναός της οικονομίας: ρυθμός: σταυροειδής μετά... έλικοδρομίου!

Η σχέση της Όρθοδοξίας προς την οικονομία είναι ένα δυσχερές προς διερεύνηση ζήτημα. Η εθύνη και η αποστολή των ορθόδοξων έρευνητών είναι μεγάλη. Η μελέτη του ήμως θα συντελέσει «εις την αποκάλυψιν και αποδέσμευσιν των προσδευτικών εκείνων δυναμέων, αί όποιαί απόκεινται εις την Όρθοδοξίαν, αλλά παραμένουν έγκλωδισμένοι εις τó σκότος της άγνοίας ή της σκοπίμου σιωπής». Συμβολήν προς αυτήν την κατεύθυνση αποτελεί ή «έν είδει προλεγομένων»

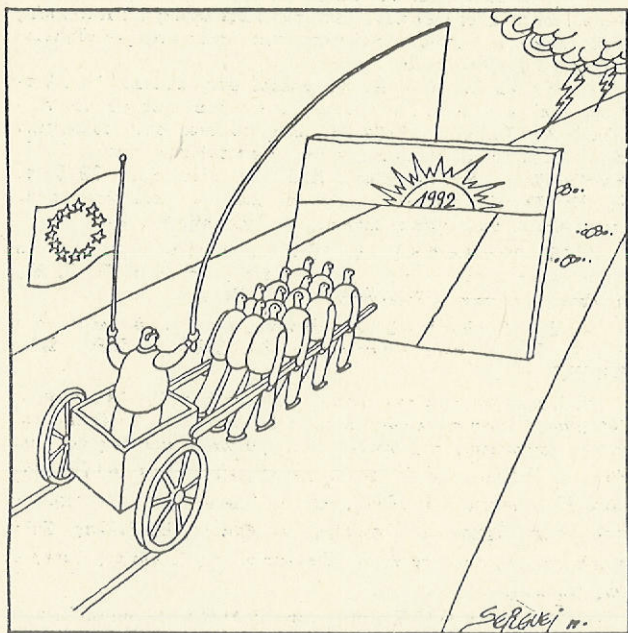
άξιόλογη «διευκρινιστική συζήτηση» του Άλεξάνδρου Κ. Παπαδερού, Γενικού Διευθυντού της Όρθοδόξου Άκαδημίας Κρήτης έναντι αναλόγων άπόψεων του Γερμανού Οικονομολόγου και Κοινωνιολόγου Καθηγητού Alfred Müller - Armaek στην μελέτη του «Περί της Κοινωνιολογίας της θρησκείας της Ευρωπαϊκής Άνατολής». Τό κέντρον θάρους αυτής της μελέτης εύρίσκεται —παρόλο ότι δεν λέγεται σαφώς— στο πρόβλημα «Θρησκεία και οικονομία». Γι' αυτό και ό Α. Παπαδερός εισέρχεται σέ διάλογο με τον συγγραφέα επιλέγοντας προς συζήτηση μόνο εκείνα από τά θιγόμενα προβλήματα που συνδέονται πιδ άμεσα προς τό θέμα «Όρθοδοξία και οικονομία» και τά όποια έχουν «κεφαλαιώδη σημασία διá τό μέλλον της Όρθοδοξίας»².

Έκκλησιαστικά κείμενα και πρωτοβουλίες

Στή συνάφεια αυτή θά θέλαμε ν' αναφερθούμε σέ δύο βασικά έκκλησιαστικά κείμενα που έκφράζουν την άγωνία Έπαρχών μας σέ σχέση με τις προοπτικές έντάξεως της Ελλάδος στην Ε.Ο.Κ. και της ύποδοχής του έτους 2000.

Τό π ρ ω τ ο είναι ή εισήγηση του σεδασιμωτάτου Μητροπολίτου Άλεξανδρουπόλεως κ. Ά ν θ ή μ ο υ³ προς την διαρκή Ι. Σύνοδο λίγες μόλις ήμέρες πριν (στις 16 Μαΐου 1979) από την έπίσημη ύπογραφή της έντάξεως της Ελλάδος (28 Μαΐου 1979). Τό δ ε ύ τ ε ρ ο είναι ή όμιλία του σεδασιμωτάτου Μητροπολίτου Περιστερίου κ. Χ ρ υ σ ο σ τ ό μ ο υ⁴ την Κυριακή της Όρθοδοξίας του έτους 1987 (8 Μαρτίου) στον ί. Μητροπολιτικό Ναό των Άθηνών.

Η όπτική γωνία των δύο, με άπόσταση όκτώ ετών, κειμένων, επιτρέπει νά διακρίνουμε την έπισήμανση τόσο των κινδύνων όσο και των έλπίδων, τόσο των θετικών όσο και των άρνητικών σημείων μιας τέτοιας προοπτικής. Η Έκκλησία πέραν των ύποχρεώσεων που έπωμίζεται στα πλαίσια των δικών της άρμοδιοτήτων προσκαλεί σέ συνεργασία και την Πολιτεία για την μεγάλη αυτή προετοιμασία. Τά πράγματα δυστυχώς δεν δικαιώνουν τις προσδοκίες και άναμονές των δύο Έπαρχών ως προς την λήψη συγκεκριμένων μέτρων και από μέρους των δύο πλευρών.

«Ίτε παῖδες (Νεο) Ἑλλήνων...»!

Τὸ σκίτσο προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα «LE MONDE» τῆς 2 Φεβρουαρίου 1988, σ. 37, σὲ εἰδικὸ ἀφιέρωμά της γιὰ τὴν οἰκονομία. Τίτλος τοῦ ἄρθρου: Τὸ ἡμερολόγιο ὡς πεπρωμένο.

Ὡς πρόοδος, πέραν τῶν συγκεκριμένων προτάσεων, δύναται νὰ θεωρηθεῖ ἡ ἀνάθεση, πρόσφατα, ἐκ μέρους τῆς Ἱ. Συνόδου σὲ κληρικὸ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Βελγίου πού διαμένει στὶς Βρυξέλλες, νὰ εὐρίσκεται σὲ ἐπαφὴ μὲ τὰ ἀρμόδια ἐπὶ εὐρωπαϊκοῦ ἐπιπέδου ὄργανα τῶν ἐτεροδόξων Ἐκκλησιῶν πού ἔρχονται σὲ σχέση μὲ τίς διάφορες ὑπηρεσίες τῆς Ε.Ο.Κ.⁵.

Ἡ δυσκολία τῆς προετοιμασίας

Μιλώντας, βέβαια, μόλις λίγο πὺ πάνω γιὰ προετοιμασία, θεωροῦμε ἐπιβεβλημένο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ὁμολογήσουμε τὴν δυσκολία ἐνὸς τέτοιου ἐγχειρήματος, τὸ ὁποῖο ἀπαιτεῖ ἕναν ἐπίπονο καὶ ἐπίμοιο θεωρητικὸ καὶ πρακτικὸ κάματο. Δὲν ἀρκοῦν ἀπλὲς λεκτικὲς υποδείξεις. Ἡ πατροπαράδοτη ὀρθόδοξη θεώρηση καὶ πρακτικὴ δὲν εἶναι ἄμεσα ἐτοιμοπαράδοτη ὡς δέσμη συγκεκριμένων προτάσεων πρὸς ἐπίλυση προβλημάτων καὶ ὑπέρβαση τῆς κρίσεως.

Ἐάν, γιὰ νὰ υἰοθετηθοῦν ἐκ μέρους τῶν Εὐρωπαίων, ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους τῶν Νεοελλήνων συναντοῦν κάποιες δυσκολίες, ἐνδεχόμενες ἐλληνορθόδοξες προτάσεις, παρατηροῦμε ὅτι οἱ ἴδιες σχετικὰ δυσκολίες προκύπτουν καὶ ὅταν εὐρωπαϊκὰ πρότυπα διοχετεύονται γιὰ νὰ προσαρμοσθοῦν στὴν χώρα μας. Χωρὶς δυσκολίες εἶναι δυνατόν μόνο νὰ γίνεῖ ἡ πλήρης ἐφαρμογὴ ἐτοιμῶν ἤδη λύσεων. Οἱ ἐτοιμὲς λύσεις δὲν εἶναι, ὅμως, οἱ λύσεις. Τὰ ἐτοιμοφόρετα δὲν ἐφαρμόζουν

πάντοτε ἄψογα. Χρειάζονται προσαρμογὴ, μεταποίηση, μετακένωση, μεταστοιχείωση πού νὰ στοιχεῖ σὲ προσλήψεις καὶ μεταμορφώσεις. Τὸ πρόβλημα, λοιπόν, εἶναι καὶ στὶς δύο περιπτώσεις σοβαρὸ καὶ παρουσιάζει ἀντιστοιχίες. Στὴν οὐσία τοῦ εἶναι διὰ πολιτικὸ στὴν εὐρύτερη ἔννοια τοῦ ὅρου καὶ τὸ ζήτημα εἶναι πῶς θὰ ἐπιτευχθεῖ παρὰ τὴν ἀνομοιογένειά τους ἡ σύνθεση ἐτεροκλήτων στοιχείων σὲ μία δημιουργικὴ ἐνότητᾶ καὶ ὁλοκλήρωση⁶.

Ἡ Ὁρθοδοξία, αὐτός... ὁ Ἀγνωστος

Εἶναι πολὺ πιθανόν, ὅτι τοὺς πρωτεργάτες τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰδέας στὸν τόπο μας, ὅταν «ἀποδέχτηκαν ὀριστικὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα τὴν ἱστορικὴ πρόκληση καὶ τὴν εὐρωπαϊκὴ της μοῖρα» δὲν ἀπασχόλησε σ' αὐτὴ τὴν σύνθεση ἡ ἐμπλοκὴ ἐνὸς τρίτου παράγοντα, δηλαδὴ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς ἀμέσως μετὰ τὴν ὑπογραφὴ τῆς συνθήκης γιὰ τὴν ἔνταξη εἶχε πεῖ ἐπιγραμματικά:

«Διατηρώντας τὴν ἐθνικὴ μας ταυτότητα, ἔχομε ἐμπιστοσύνη καὶ στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἑλλάδα. Ἐχομε τὴν ἀπόφαση νὰ εἴμαστε ὅλοι Εὐρωπαῖοι, ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Τσῶρτσιλ καὶ ὅλοι Ἕλληνες ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Σέλλευ. Γιατί, ὅπως ἔγραψε ὁ Ἰσοκράτης, Ἕλληνες δὲν εἶναι ἐκείνοι πού γεννήθηκαν στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ὅλοι ἐκείνοι πού υἰοθέτησαν τὸ πνεῦμα τὸ κλασσικόν⁷.

Αὐτὸ ὅμως εἶναι «ἀνεπίτρεπτη παράλειψη». Εὐτυχῶς, ὅμως, πού ἄλλες φωνές, ἔστω καὶ μετὰ ἀπὸ μία δεκαετία, μὲ ἀφορμὴ ἄλλες ἱστορικὲς συγκυρίες, ἔρχονται νὰ ὁμολογήσουν:

«πὼς ἡ χώρα μας παραδοσιακὰ ὀρθόδοξη καὶ παράγων ἰσχυρὸς τοῦ γένους δὲν ξεχνάει ποτέ, πὼς θρησκεία αὐτοῦ τοῦ γένους εἶναι ἡ ὀρθόδοξη...»⁸.

Μία τέτοια ὁμολογία πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς «στροφή τῆς ἱστορίας», ἡ ὁποία δημιουργεῖ ἀὔξημένες ὑποχρεώσεις γιὰ τὸν παράγοντα ἐκεῖνον πού μπορεῖ νὰ ἀποβεῖ ρυθμιστικὸς —ἀν βέβαια τοῦ τὸ ἐπιτρέψουν—, ὡς πρὸς τὴν τελικὴ σύνθεση στὸν τόπο μας καὶ τὴν εὐρωπαϊκὴ ὁλοκλήρωση.

Τὸ τελευταῖο ἔχει ἤδη ἐπισημάνει ἀπὸ πενταετίας (1983) σὲ σειρά ἄρθρων τοῦ στὸν «Ἐφημέριο» ὁ Καρρηγητὴς Εὐάγγελος Θεοδωροῦ. Τὴν σειρά ἐπιγράφει «Ὁρθοδοξία καὶ Εὐρώπη» ἀναλύοντας τίς ὀρθόδοξες ἐπιδράσεις θεωρεῖ εὐλογα τὴν Ὁρθοδοξία ὡς παράγοντα τῆς δημιουργίας τῆς Εὐρώπης. Ἄν εἶναι τόσο σημαντικὴ ἡ συμβολή του γιὰ τὴν Εὐρώπη, θὰ ἔπρεπε νὰ μὴν ξεχνιέται, ἀλλὰ νὰ ὑπομνησκειται ἡ σπουδαιότητα αὐτοῦ τοῦ παράγοντα καὶ γιὰ τὸν τόπο

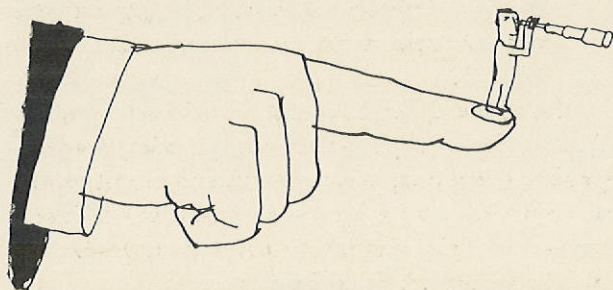
μας. Άλλοιώς, ξεχασμένος έγκυμονεί την άλλοτρίωσή μας.

Είναι χαρακτηριστικές οι σκέψεις που διατύπωσε η Μαρία Καραθία με άφορμή μιιά «βυζαντινή βραδιά» μνήμης για τον Θρασύδουλο Στανίτσα:

«Ήταν πράγματι μιιά βραδιά που σ' έκανε να σκεφτείς πόσο μοιραίες και με άνυπολόγιστες άκόμα συνέπειες ήταν οι συγκυρίες που μās έκαναν ν' άπαρνηθούμε μιιά παράδοση αιώνων για χάρη των ξενόφερτων κι άναφομοίωτων πολιτιστικών στοιχείων. Και να κάνουν στόχο των προσπαθειών μας τό 'εφάμιλλον του ευρωπαίκου'»⁹.

Κριτικό κοίταγμα και πολιτιστική ταυτότητα

Αυτό πάλι δέν σημαίνει μιιά μισαλλοδοξία για κάθε τι τό ξένο, τό διαφορετικό, τό «ευρωπαϊκό» στην προκειμένη περίπτωση. Χρειάζεται όπωσδήποτε ένα «κριτικό κοίταγμα της Εύρώπης», όπως τό έκαναν οι συνεργάτες του περιοδικού «Σύναξη» στο πέμπτο τεύχο της του Χειμώνα του 1983. Χρειάζεται ακόμα μιιά συνείδηση ταυτότητας και όρθή εκτίμηση των οικείων στοιχείων στην άντιπαράθεσή τους με τά ξένα¹⁰. Δέν είναι θέμα «έπιμενόντων έλληνικά» και διαφοροποιήσεων δάσει έθνικών δακτυλικών... άποτυπωμάτων, όπως τό θέλει ή γνωστή διάφήμιση. Είναι κάτι πολύ έσωτερικότερο ή άνακάλυψη αυτού που ό Ζήσιμος Λορεντζάτος όνόμασε «μέσα Έλλάδα»¹¹, που δέν άντιμάχεται την έγγενή οικουμενικότητα ούτε του Έλληνισμού ούτε της Όρθοδοξίας. Σημασία έχει να έντοπίσουμε την «πολιτιστική μας ταυτότητα» και να τοποθετηθούμε στο μεγάλο δίδυμο: παράδοση και έκσυγχρονισμός με τη ματιά μας στραμμένη προοπτικά προς τό μέλλον μας¹².

Σκίτσο από τό περ. «Ευρωπαϊκή τεκμηρίωση», τεύχος 2 του 1988, σ. 68.

Έάν, βέβαια, τό καταφέρουμε, ίσως είναι δυνατό, χωρίς φόβο και πάθος να στηριχθούμε στη μεγάλη ιστορική μας παράδοση για να μπορέσουμε να εκτιμήσουμε και να άφομοιώσουμε τό σύγχρονο και διαφορετικό συνάμα. Με συνέπεια να τό χρησιμοποιούμε με διάκριση εκεί που τό έχουμε πραγματικά άνάγκη.

1. Είναι εδύχημα, ότι δόκιμοι στοχαστές όπως ό Χρήστος Μαλεβίτσας, Ιεραρχούν προς αυτή την κατεύθυνση τις άναγκαίες προτεραιότητες (στήλη Άνθρωποι και ιδέες στην «Καθημερινή» της 4.6.1988, σ. 16).

2. Η έργασία του Α. Κ. Παπαδερου επιγράφεται 'Ο ροδόξια και οι κοινόμια, διάλογος με τον ALFRED MUELLER - ARMACK. Δημοσιεύτηκε στον συλλογικό τόμο «Θέματα κοινωνιολογίας της Όρθοδοξίας» (έπιμ. Γ. Ι. Μαντζαρίδου), Θεσσαλονίκη, Έκδ. Π. Πουρνάρα, 1975, σ. 83-165. Τά έντός εισαγωγικών στο κείμενο παρατιθέμενα άποσπάσματα προέρχονται από τις σ. 165, 86, 87, 94.

3. Η 'Ο ροδόξιος Έκκλησία μας γιά την ένταξη της Έλλάδος στην Ε. Ο. Κ., Έκδοσις του περ. «Έκκλησία», χ.χ., 24 σ.

4. Η 'Ο ροδόξιος Έκκλησία ένώπιον το υ 2.000, περ. «Έκκλησία», 64, 1987, σ. 256 - 260, 278-282.

5. Πρόκειται για τον πανος. Άρχιμανδρίτη π. Έμμανουήλ Άδαμάκη, πρωτοσύγκελλο της Ι. Μ. Βελγίου. Οι έκκλησιαστικές οργανώσεις τις όποιες ύπαινηχόμασε sur les problèmes Europeens (OCPE) και ή Association Oecuménique pour Église et Société, με έδρα τις Βρυξέλλες. Στις συνεδρίες της τελευταίας ή Έκκλησία της Έλλάδος μετέχει ως παρατηρητής.

6. Η ίδια ή Ε. Ο. Κ., σε ειδική έκδοσή της του 1987, που φέρει τον τίτλο 'Αφήγηση γιά την Εύρώπη, περιλαμβάνει την παράγραφο: «Ο πολιτισμός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας: ή ένότητα μέσα από την άνομοιογένεια» (σ. 14-15). 'Ο Κων. Τσάτσος υποστήριξε ότι ή Ευρωπαϊκή Κοινότητα θεμελιώνεται σε μιιά «άκλόνητη πολιτιστική όμοιογένεια» (σ. 11 της εισήγησης του σεβ. Μητροπολίτου Άλεξανδρουπόλεως Άνθιμου: βλ. σημείωση 3 του παρόντος άρθρου). Τό δεύτερο δέν φαίνεται να άντιφάσκει προς τό πρώτο: είναι θέμα τοποθετήσεως και όπτικής γωνίας υπό την όποία θεάται κάποιος τά πράγματα.

7. Τό άπόσπασμα είναι παρμένο από άρθρο του Καθηγητού Σπύρου Μαρκέτου, (Ε. Ο. Κ.: άνεπίτρεπτες παραλείψεις» («Η Καθημερινή» 5.6.1988). 'Ο Κ. Καραμανλής, στην ίδια όμιλία του, είχε τονίσει ότι ό ευρωπαϊκός πολιτισμός «είναι σύνθεση του ελληνικού, του ρωμαϊκού και του χριστιανικού πνεύματος». Τό πλήρες κείμενο της όμιλίας του βλ. στο δίελλο του Γ. Α. Κοντογεώργη, Η Έλλάδα στην Εύρώπη, Η πορεία προς την ένωση και ή πολιτική του Καραμανλή, Άθήνα, Παγκ. Έκδ. Όργανισμός, 1985, σ. 207-216.

8. Βλ. τό κύριο άρθρο της «Καθημερινής» (5.5.1988) που φέρει ως τίτλο «Στροφή της Ιστορίας».

9. Στήλη: Στο περιθώριο, στην «Καθημερινή» της 3.5. 1988, σ. 4.

10. Άναφορικά με την νεοελληνική ταυτότητα, βλ. τό όμώνυμο έργο του Καθηγητού Χρήστου Γιανναρά, Άθήνα, Έκδ. Γρηγόρη, 1978, 230 σ. (ιδιαίτερα τό κεφάλαιο «Ένας λόγος πριν από την Κοινή Άγορά», σ. 93-101) και τό συλλογικό έργο (όπό Όμάδος Έπιστημόνων), Ποιοί είμαστέ; Μιά έρευνα για την άυτοπροσωπογραφία των Νεοελλήνων, έκδ. του «Πειραϊκού Φάρου»: Έπικαιρα Τετράδια 2, 1978, 94 σ. Έχει διατυπωθεί άλλωστε ό φόβος ότι «ή στενοτάτη μορφή συνεργασίας, ή κατάργηση των οικονομικών συνόρων και ή έλευθέρα διακίνηση των προσώπων, θα οδηγήση άναπόφευκτα σε ένα πολιτιστικό και πνευματικό συγκρητισμό των λαών της Εύρώπης, που θα άλλοιώση σε πολλούς την έννική τους συνείδηση» (στην εισήγηση του ό σεβ. Μητροπολίτης Άλεξανδρουπόλεως Άνθιμος: βλ. σημείωση 3 του παρόντος άρθρου).

11. Βλ. άρθρο του στο περ. «Εποχές», τεύχος 48, Άπρίλιος 1967, σ. 311 - 320, «Ο Σωκράτης Β. Κουγέας και ή μέσα - Έλλάδα».

12. Είναι χαρακτηριστικός ό τίτλος εϊκαστικής έκθέσεως που έτοιμάζει για να γιορτάσει την 40ή επέτειο της ίδρύσεώς του τό Συμβούλιο της Εύρώπης τό καλοκαίρι του 1989: «Πολιτιστική ταυτότητα και μέλλον - ή Εύρώπη μέσα από τά μάτια καλλιτεχνών - Παράδοση και μοντερνισμός».

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Τοῦ κ. ΜΑΝΩΛΗ Π. ΠΕΡΣΕΛΗ, Ph. D.
Βοηθοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Με τὴ δοθήθεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος οἱ πιστοὶ ὀφείλουν νὰ ζοῦν σύμφωνα με τὸ θέλημα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Μὲ ἄλλα λόγια, ὅλοι ὅσοι ἀποτελοῦν μέλη τῆς νέας, πνευματικῆς ζωῆς πρέπει νὰ ρυθμίζουν τὴ ζωὴ καὶ τὶς πράξεις τους με μοναδικὸ κριτήριον τὴν ἀγάπην, ὅπως ἀκριδῶς ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς τὴν ἔζησε καὶ δίδαξε. Σὲ μία τέτοια ζωὴ οἱ σαρκικὲς ἐπιθυμίες εἶναι ἀνεπίτρεπτες. Μεταξὺ τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν ποὺ κατονομάζονται εἶναι: «πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, εἰδωλολατρία, φαρμακεία, ἔχθραι, ἔρις, ζῆλος, θυμὸς, ἐριθεία, διχαστασίαι, κίβρεις, φθόνοι, μέθαι, κῶμοι καὶ τὰ ὅμοια τούτοις» (Γαλάτ. 5, 19-21). Ἀντίθετα οἱ καρποὶ τοῦ Πνεύματος, οἱ ὁποῖοι εἶναι: «ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραύτης, ἐγκράτεια» (Γαλάτ. 5, 22-23), θὰ πρέπει νὰ διακρίνουν ὅσους πιστοὺς ζοῦν τὴν πνευματικὴν ζωὴν.

Ἡ νέα, πνευματικὴ ζωὴ κοινὰ στὸ Χριστὸ καλλιεργεῖ τὴν ἐλπίδα καὶ προσετοιμάζει τοὺς πιστοὺς γιὰ τὴν πλήρη συμμετοχὴ τους στὴν αἰώνια ζωὴ. Οἱ πιστοί, μέσα στὴν Ἐκκλησίαν, συμμετέχουν ἀπὸ τώρα στὴν αἰώνια ζωὴ με τὴ χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὅμως, ἡ πλήρης συμμετοχὴ τῶν πιστῶν στὴν αἰώνια ζωὴ θὰ πραγματοποιηθεῖ με τὴ Δευτέρα Παρουσία τοῦ Χριστοῦ στὴ γῆ. Κατὰ τὸ τέλος, δηλαδή, τοῦ κόσμου (ἔσχατα) ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς θὰ ἔρθει στὴ γῆ κατὰ τρόπο ἑνδοξοῦ καὶ μεγαλοπρεπῆ. Θὰ ἀκολουθήσει ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν καὶ ἡ Τελικὴ Κρίσις. Κατὰ τὴν Τελικὴ Κρίσις ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς θὰ κρίνει τοὺς ἀνθρώπους καὶ ξεχωρίσει ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θὰ κληρονομήσουν τὴν αἰώνια ζωὴ. Οἱ κληρονόμοι αὐτοὶ θὰ εἶναι ὅσοι πιστοὶ πραγματοποιήσουν τὸ θέλημα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν ὅπου στὴ γῆ.

Ἀπὸ ὅσα ἐκτέθηκαν παραπάνω γίνεται φανερὴ ἡ σπουδαιότητα τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ ζωὴ καὶ ἡ θεολογία τοῦ Παύλου γιὰ τὴν κατανόηση καὶ βίωση τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ. Ἰδιαίτερα αὐτὴ ἡ σπουδαιότητα καθίσταται πρόδηλη καὶ γιὰ τὴ Χριστιανικὴ Ἀγωγή. Καὶ αὐτό, γιατί ἡ Χριστιανικὴ Ἀγωγή ἀποβλέπει, μεταξὺ τῶν ἄλλων, πρῶτο, στὴ μετάδοση τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος σὲ ὅσους καὶ ὅσες ἐνδιαφέρονται γι' αὐτό καὶ δεύτερο, στὴν ἐφαρμογὴ (βίωσιν) τοῦ ἀπὸ τοὺς

πιστοὺς τῆς. Ἐπομένως ἡ ζωὴ καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Παύλου ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τὶς σημαντικότερες πηγὲς τῆς Χριστιανικῆς Ἀγωγῆς, γιατί στὸ πρόσωπο τοῦ Παύλου ἐκπληρώνεται κατὰ τὸν καλλίτερο τρόπο ὁ διττός σκοπὸς τῆς.

Ἔτσι, ἡ Χριστιανικὴ Ἀγωγή ὀφείλει κατ' ἀρχὴν νὰ παρουσιάσει τὴ ζωὴ καὶ δράση τοῦ Παύλου. Ἡ παρουσίαση αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ συνδυασθεῖ με τὶς ἐμπειρίες καὶ τὴν ἀντιληπτικὴ ἱκανότητα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι διδάσκονται ἀπὸ τὴ Χριστιανικὴ Ἀγωγή. Κατὰ τὴν πορεία διαπραγματεύσεως τοῦ θέματος οἱ διδασκόμενοι θὰ πρέπει νὰ κληθοῦν νὰ καταθέσουν τὶς προσωπικὲς τους ἐμπειρίες γιὰ τὸ πῶς ἔγιναν χριστιανοὶ καὶ πῶς διώνουν καθημερινὰ τὴ χριστιανικὴ ζωὴ. Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ ἐξαρθεῖ ὁ τρόπος με τὸν ὁποῖο ὁ Παῦλος κατανόησε καὶ ἔζησε τὸ χριστιανικὸ μήνυμα καὶ τί συνέπειες εἶχε στὴν καθημερινὴν ζωὴ αὐτοῦ καὶ τῶν συντρόφων του. Ὁ τρόπος καὶ οἱ δυνατότητες βίωσης τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν Παῦλο θὰ πρέπει νὰ συζητηθοῦν με τοὺς διδασκόμενους ἀπὸ τὴ Χριστιανικὴ Ἀγωγή. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ Χριστιανικὴ Ἀγωγή θὰ ἐπιχειρήσει μία πρόσκληση γιὰ συμμετοχὴ τῶν διδασκόμενων στὴν ἐμπειρία καὶ ζωὴ τοῦ Παύλου.

Ἀφοῦ πραγματοποιηθοῦν τὰ παραπάνω, ἡ Χριστιανικὴ Ἀγωγή ὀφείλει νὰ προχωρήσει στὴν ἀνάλυση τῆς διδασκαλίας τοῦ Παύλου καὶ τὴ σύνδεσίν της με τὴ σημερινὴ πραγματικότητα. Στὸ σημεῖο αὐτὸ καλὸ θὰ ἦταν νὰ τονισθοῦν ὁρισμένους πτυχὲς τῆς θεολογίας τοῦ Παύλου, οἱ ὁποῖες βοηθοῦν στὴν καλλίτερη κατανόηση καὶ βίωση τοῦ Χριστιανικοῦ Εὐαγγελίου στὴν ἐποχὴ μας. Ἔτσι, μεταξὺ τῶν ἄλλων, θὰ πρέπει νὰ τονισθοῦν τὰ παρακάτω: α) Ἡ ἁμαρτωλότητα τῶν ἀνθρώπων ὅλων τῶν ἐποχῶν (πόλεμοι, δυστυχία, ἐκμετάλλευση, πείνα, ἀσταθεῖς διαπροσωπικὲς σχέσεις, κ.ἄ.) καὶ ἡ ὑπέρβασή της με τὴν πίστη στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν Του. β) Ἡ σημασία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς ὡς κοινότητος τοῦ Χριστοῦ, οἱ ὑποχρεώσεις καὶ τὰ δικαιώματα ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ τῶν πιστῶν σ' αὐτήν, κ.λπ. Στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι δυνατό νὰ τονισθεῖ ἡ σημασία τῆς παγκόσμιας χριστιανικῆς ἐνότητος, ἡ ἱστορικὴ εξέλιξη καὶ σημασία τῶν θεσμῶν διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας, οἱ σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας με τὸ μὴ χριστιανικὸ κόσμον, κ.λπ. γ) Ἡ ἐννοια καὶ ἡ σημασία τοῦ Ἁγίου Πνεύ-

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 188 τοῦ ὑπ' ἀρ. 10 τεύχους.

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ, ΗΓΕΤΙΚΗ ΜΟΡΦΗ¹

Τοῦ Ἀρχιμ. κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΜΟΥΣΤΑΚΑ

Μέσα στο «ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου Φωτός» φῶς λουσμένη καὶ μὲ τὴ δόξα τοῦ Σταυροαναστάντος Χριστοῦ στεφανωμένη, Σεβασμιώτατε Πάτερ καὶ Δέσποτα, ἡ Τοπικὴ μας Ἐκκλησία γιορτάζει ἀπὸ τούτῃ τὴν ὥρα τὴ μνήμη τοῦ Πολιούχου καὶ Προστάτη της, τοῦ Ἐφόρου καὶ Κηδεμόνα της ἁγίου Βησσαρίωνος τοῦ θαυματουργοῦ, πού, τόσο γιὰ τὸν ἱερὸ ὕμνωδό, ὅσο καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴ συνείδηση, εἶναι «Λαρίσης ὑπέρμαχος καὶ Θεσσαλίας ἀπάσης φρουρὸς καὶ ὄντως προστάτης, Ἑλλάδος τε καύχημα καὶ τῆς Ἡπείρου ἄκουσμα».

Τιμᾷ δηλαδὴ ἡ Ἐκκλησία μας σήμερα μιὰν ἡγετική της μορφή ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Προβάλλει ἐνώπιόν μας ἕναν Ἐπίσκοπό της γιὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἐξουσία τῆς ἀρχιερατικῆς του διακονίας ἀποδείχθηκε μυσταγωγία καὶ οἱ πάσης φύσεως δοκιμασίες, ὁ προσωπικὸς του σταυρὸς, τὸ πάθος, ἡ χολὴ καὶ τὰ ραπίσματα πού δέχθηκε ἀπὸ τὸ ποίμνιό του, ἀνθίσαν μέσα στὴν χωρὶς ὄρια ἀγαπῶσα καρδιά του τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴν καταξίωση. Γι' αὐτὸ καὶ «δόξη ἡγλαῖσμένος σὺν ἀγγέλοις ἀγάλλεται»² ὡς γνήσιος μαθητῆς, φίλος καὶ ἅγιος Χριστοῦ.

Γιὰ τὴ γνήσια αὐτὴ ἐκκλησιοκεντρικὴ σχέση μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ Θεανθρώπου στο ἱερὸ Εὐαγγέλιο εὐρίσκονται οἱ πιὸ παραστατικὲς εἰκόνες. Θὰ χρησιμοποιήσω ἐκεῖνη μὲ βάση τὴν ὁποία στο ὅρος τῶν Μακαρισμῶν ὁ Κύριός μας προσδιόρισε τὴ θέση τῶν Μαθητῶν Του μέσα στὸν κόσμο. Ὑπογραμμίζει λοιπὸν ὁ ἱερὸς Εὐαγγελιστῆς: «Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου... οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν

ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς»³.

Πράγματι. Ὁ χριστιανὸς, ὅταν εἶναι μαθητῆς καὶ φίλος Χριστοῦ, εἶναι τὸ φῶς τοῦ κόσμου⁴. Εἶναι τὸ ἅλας τῆς γῆς σύμφωνα καὶ πάλι μὲ τὴ θεόλεκτη φανέρωση. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ζωὴ του παρουσιάζει ταυτόχρονα καὶ ἀνασταλτικὴ καὶ συντηροῦσα δύναμη. Ἀνασταλτικὴ ὡς πρὸς τὸ κακὸ, τὶς ἀρχεῖς καὶ τὶς ἐξουσίες τοῦ ἀντιθέου πνευματικοῦ κόσμου. Ἐμποδίζει τὸ δαιμονικὸ στοιχεῖο νὰ δράσει, ὅπως ἐκεῖνο θέλει. Ἐτσι ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς θὰ ὑπογραμμίσαι τὴν ἀρνητικὴ πλευρὰ τῆς ἀλήθειας αὐτῆς: «τοῦ Θεοῦ μὴ ἐνεργοῦντος ἐν ἡμῖν, ἁμαρτία πᾶν τὸ παρ' ἡμῶν γινόμενον»⁵. Συντηροῦσα ὡς πρὸς τὴν ἀκεραιότητα τῶν ὁρίων τῆς «κατ' εἰκόνα» Θεοῦ πλασμένης ἀνθρώπινης φύσεώς του. Αὐτὴ ἡ δύναμις πού συντηρεῖ τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴ βίωση τῆς εὐαγγελικῆς Ἀλήθειας καὶ κυρίως μὲ τὴ μυστηριακὴ μέθεξι δλοκληρώνει τὸ κτιστὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο καὶ καθιστᾷ τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξὶς ἡγετική, ὁδηγητικὴ μορφή μέσα στὸν κόσμο. Αὐτὲς τὶς θέσεις στο ὁρίογραμμο τοῦ σημερινοῦ ἐπίσημου - ἐτήσιου ἑορτασμοῦ τῆς πόλεως καὶ Μητροπόλεώς μας θὰ προσπαθῇ ὁ ἱερὸς ἄμβων νὰ παρουσιάσει ἐνώπιόν σας, καθορίζοντας τὰ ἐπὶ μέρους στοιχεῖα τῆς ἡγετικῆς ζωῆς τοῦ χριστιανοῦ, μιᾶς καὶ εἶναι καλεσμένος ἀπὸ τὸν Κύριό μας νὰ κερδίσει τὸν τίτλο τοῦ ἁγίου.

Ἀναμφισβήτητα ἡ ζωὴ τῶν πιστῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας στὴ διάσταση τῆς «ἀτέλεστης τελειότητος» ἀ-

1. Περίληψη τῆς παρούσας ὁμιλίας ἐκφωνήθηκε στὶς 7 Μαΐου 1988 στὸν ἱερὸ Μητροπολιτικὸ Ναὸ τοῦ ἁγίου Νικολάου Τριτάτων κατὰ τὸν ἑσπερινὸ τῆς μνήμης τοῦ Πολιούχου ἁγίου Βησσαρίωνος τοῦ θαυματουργοῦ.

2. Ἀπολυτίκιό τοῦ ἁγίου.

3. Ματθ. 5, 14, 16.

4. Γιὰ περισσότερα βλέπε: Σεβ. Μητροπολίτου Σισανίου καὶ Σιατίστης κ. Ἀντωνίου, «Ὁ χριστιανὸς φῶς τοῦ κόσμου», «Ἐφημέριος», ἔτος ΔΖ' (1988), σ. 39.

5. Γρηγ. Παλαμᾶ, Ὁμιλ. 33, ἐκδ. Ἱεροσολύμων 1857, σ. 186.

ματος γιὰ τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, τῶν πιστῶν καὶ τοῦ κόσμου γενικότερα. Ἀνάλυση τῆς πίστης πολλῶν λαῶν συγχρόνων τοῦ Παύλου στὴν ὑπαρξὴ πνευμάτων. Ἡ ἰδιαιτερότητα τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, οἱ καρποὶ του καὶ ὁ ρόλος του στὴν καθημερινὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ της. Τὰ σημερινὰ συμπτώματα ἀμφισβήτησης ἢ ἀρνήσεως τῆς παρουσίας τοῦ Ἀγίου Πνεύματος (σύγχρονες χριστιανικὲς πνευματιστικὲς αἵρέσεις). δ) Ἡ ἔννοια καὶ ἡ σημασία τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς

καὶ ἡ ὑπογράμμιση τῆς ἀρετῆς τῆς ἀγάπης, ὡς τοῦ βασικοῦ κριτηρίου τῆς χριστιανικῆς ζωῆς. ε) Ὁ τογισμὸς τῆς ἐλπίδας καὶ τῆς παντοτεινῆς συμφιλώσεως τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸ Θεὸ κατὰ τὸ τέλος (ἔσχατα) τοῦ κόσμου.

Μὲ τὶς παραπάνω δειγματοληπτικὲς ἀναφορές, ἡ ζωὴ καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Παύλου θὰ ἀποτελέσει εὐχάριστη ἐνασχόληση καὶ ἀδιάσπαστο παράδειγμα πρὸς μίμηση γιὰ ὅσους ἀνθρώπους ἐναποθέτουν τὶς ἐλπίδες τους στὴ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία καὶ Ἀγωγή.

ποτελεῖ τὸ μέτρο καὶ τὸν γνώμονα στὴν πορεία τῆς ζωῆς τοῦ κόσμου, διότι ὁ χριστιανὸς ὡς ζῶσα «θεοειδὴς εἰκών» φανερώνει τὴν Εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, τὸν Ἰησοῦ Χριστό, πὺν εἶναι καὶ τὸ ἀρχέτυπο τοῦ ἀνθρώπου⁶. Τὸ ἰδιαίτερο γνώρισμα τῆς ζωῆς τοῦ χριστιανοῦ, πὺν τὴ διαφοροποιεῖ ἀπὸ τὴ σχετικότητα κάθε ἄλλης μορφῆς ζωῆς, πέρα ἀπὸ τὴν ὁρθότητά της καὶ ἔξω ἀπὸ τὴ δημιουργικὴ της πνοὴ καὶ ἀξία, εἶναι ἡ συνέπεια, ἡ πράξη τῆς εὐθύνης. Βέβαια εὐθύνη καὶ συνέπεια, μπορεῖ νὰ ἰσχυρισθεῖ κανεὶς, βρίσκουμε καὶ ἄλλοι. Δὲν ἐξετάζουμε ὁμῶς τούτῃ τὴν ὥρα τὸ πὺν καὶ τὸ πῶς καὶ τὸ γιατί αὐτῆς τῆς εὐθύνης. Γιὰ τὸν χριστιανὸ συνέπεια ἡ εὐθύνη σημαίνει πῶς τὴν κάθε του ἐκδήλωση, τὴν κάθε του πράξη, τὸν κάθε του λόγο τὰ συγκρίνει μὲ τὸν ἀπόλυτο Νόμο τῆς εὐαγγελικῆς Ἀλήθειας. Μὲ μιὰ λέξη ἡ ὑπαρξὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου, χριστιανοῦ ἀνθρώπου, στὴν ὁποιαδήποτε κατάστασή της ἡ σχέση της κρίνεται ἐνώπιον τοῦ Κριτοῦ, κρίνεται «ἐν τῷ Χριστῷ», κρίνεται μὲ βάση τὸν Ἰησοῦ Χριστό καὶ ἀπὸ τὴ σχέση πρὸς τὸν Ἰησοῦ Χριστό⁷. Ἀρα αὐτὴ ἡ εὐθύνη πὺν φλογίζει τὸ πρόσωπο τοῦ χριστιανοῦ δὲν πηγάζει ἀπὸ καμμιά ἀνθρώπινη καὶ ἐπομένως σχετικὴ καὶ ἀμφίβολη ἀρχή. Ἀπορρέει ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Δημιουργό. Γι' αὐτὸ ἔχει καὶ μιὰ μοναδικότητα πὺν τὴν ἀφορίζει (ξεχωρίζει) ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινο νόμο. Αὐτὴ ἡ μοναδικότητα τῆς ἀποστολῆς τοῦ χριστιανοῦ μέσα στὸν κόσμον εἶναι πὺν ἀναγκάζει τὸν ἀπόστολο Παῦλο νὰ ὁμολογήσει: «οὐκ οἶδατε ὅτι οἱ ἅγιοι κρινοῦσι τὸν κόσμον... οὐκ οἶδατε ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν;»⁸.

Ὁ χριστιανὸς εἶναι ὑπεύθυνος, γιατί γνωρίζει τὴν ἀποστολὴ καὶ τὸν προορισμό του⁹. Κατέχει βιωματικά τὰ γεγονότα τῆς θείας Οἰκονομίας, πὺν συνετέλεσε ὁ Θεὸς γιὰ τὴ λύτρωσή του. Ὁ χριστιανὸς εἶναι ὑπεύθυνος, γιατί, ὡς ἄνθρωπος, εἶναι ἐλεύθερος ν' ἀποφασίζει καὶ νὰ πράττει. Ὁ χριστιανὸς εἶναι ὑπεύθυνος, γιατί γνωρίζει πῶς εἶναι ἡγέτης, κορωνίδα τῆς Δημιουργίας. Μπορεῖ π.χ. ἕνας ἀρχηγός, ὅταν κάνει χρῆση τοῦ πνευματικοῦ χάριτος πορείας, νὰ χάνεται στὰ μονοπάτια τῆς ἀμφιβολίας ἢ τοῦ χάους; Μπορεῖ ἕνας ἡγέτης νὰ διαστρέφει τὴ γνώση του, νὰ κακοποιεῖ τίς πνευματικὲς ἢ σωματικὲς του δυνάμεις ἢ νὰ περιφέρει τῆς ζωῆς του τὸν χριστοκεντρικὸ σκοπὸ χωρὶς νόημα στὴν ὁδυνερὴ ἀνεσιότητα τῆς ἐνδοκοσμίου-

τητας; Ὁ χριστιανὸς ἔχει σφραγισθεῖ μὲ τὴ σφραγίδα τῆς σωτηρίας, πὺν σημαίνει πῶς ἔχει καταστεῖ ἀληθινὸς ἄνθρωπος, φθάνοντας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο «εἰς ἄνδρα τέλειον» στὸ μέτρο «τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ»¹⁰. Ἐχει ἀναγεννηθεῖ «ἐν καινότητι ζωῆς»¹¹ καὶ ἔσαι ἀναγεννᾶται καὶ ἀναστοιχειώνεται κατὰ τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο μὲ τὴ μετάνοια¹² καὶ γίνεται συνεχῶς μέσα ἀπὸ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας σύγχρονος τοῦ αἰωνίου Χριστοῦ! Αὐτὴ εἶναι ἡ μιὰ πλευρὰ τοῦ θέματός μας. Προχωροῦμε καὶ σὲ μιὰ δεύτερη.

Ὁ χριστιανὸς εἶναι πραγματικὰ ἡγετικὴ μορφή μέσα στὸν κόσμον, γιατί ἡγεμονεῖ τοῦ ἑαυτοῦ του. Σώζει, δηλαδὴ κάνει σῶα¹³, τέλεια, ὁλοκληρωμένη, ἀκέραιη τὴν ὑπαρξή του. Πῶς τὸ πετυχαίνει αὐτός; Ζώντας «μέσα» στὸν Θεό, καλυμμένος ἀπὸ τὸν γνώφο τῆς ἀγνώσις τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ βέβαια εἶναι ὑπόθεση προσωπικῆς εὐθύνης καὶ προσωπικοῦ ἀγώνα, ὅπως ἐπίσης γεγονὸς σπουδῆς καὶ ἀγώνα εἶναι καὶ ἡ προσωπικὴ αὐθυπέμβαση. Τὸ νὰ «ἐπιστρέψει» δηλαδὴ στοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς πεί, τι εἶδε καὶ ἄκουσε κοντὰ στὸν Θεό. Καὶ μπορεῖ καὶ ὀφείλει. Δὲν ἔχει περιθώρια ἐπιλογῆς. Μοιράζει καὶ μοιράζεται τὴ σωτηρία. Τί σημαίνει αὐτό; Πῶς ἀτομοκρατικὴ σωτηρία δὲν ὑπάρχει στὴν ἀγία μας Ἐκκλησία. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μεγάλος δογματικὸς τῆς Ἐκκλησίας μας ἀείμνηστος ἀρχιεπίσκοπος Ἰουστίνος Πόποβιτς σαφέστατα ὑπογραμμίζει: «ἕκαστος ζῇ εἰς ὅλους καὶ δι' ὅλους, ἀλλὰ καὶ οἱ πάντες ζοῦν εἰς ἕκαστον καὶ δι' ἕκαστον. Διὰ τοῦτο ἕκαστος εἶναι ὑπεύθυνος δι' ὅλους καὶ οἱ πάντες δι' ἕκαστον. Ἀνήκων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἕκαστος, ἀνήκει εἰς ὅλους καὶ ὅλοι εἰς ἕκαστον, διότι ὅλοι εἴμεθα ἐν σῶμα, μία ψυχὴ, μία καρδιά»¹⁴. Αὐτὴ εἶναι ἡ δεύτερη σημαντικὴ πλευρὰ τοῦ θέματός μας.

Ὁ χριστιανὸς εἶναι ἡγέτης, γιατί δὲν ζεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό του. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος στὸ σημεῖο αὐτὸ διάφανα ὑπογραμμίζει: «μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἐτέρου»¹⁵. Ἀρα αὐτὴ ἡ προσωπικὴ αὐθυπέμβαση ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς δυνάμεως ἐκείνης πὺν ἐγκλωβίζει τὸν ἄνθρωπο στὸν ἐγωκεντρισμὸ του συνιστᾷ καὶ τὴν ἀληθινὴ κοινωνικότητα ὡς πλήρη δηλαδὴ καὶ σωστὴ διάχυση τοῦ «ἐγώ» στὸ «σύ» τοῦ συν-ανθρώπου, πὺν δὲν εἶναι πλέον ὁ «ἄλλος», ὁ «ἐχθρός» ἢ ὁ «κίνδυνος», ἀλλὰ ὁ ἀδελφὸς «ἐν Χριστῷ», ἡ χαρὰ του, ὁ πα-

6. Βλέπε Χρήστου Γιανναρά, Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἡθους, ἐκδόσεις Γρηγόρη, Ἀθήνα 1979², σ. 29.

7. Ἀθνασίου Γέθτις, Χριστός — Ἀρχὴ καὶ Τέλος, Ἀθήνα: 1983, σ. 26.

8. Α' Κορ. 6, 2-3. Βλέπε καὶ Σεβ. Μητροπολίτου Κοζάνης κ. Διονυσίου «Οἰκοδομὴ καὶ Παράκλησις», 1969 - 1973, σ. 167.

9. Σεβ. Μητροπολίτου Σισανίου καὶ Σιατίστης κ. Ἀντωνίου, 3.π., σσ. 70, 85-86.

10. Ἐφεσ. 4,13.

11. Ρωμ. 6,4.

12. Ρωμ. 49, 297.

13. LIDDELL - SCOTT, Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, τόμ. 4, λήμματα σῶζω καὶ σῶς, σσ. 277 - 8 καὶ 280.

14. Ἀρχιμ. Ἰουστίνου Πόποβιτς, Ἀνθρώπος καὶ Θεάνθρωπος, Ἀθήνα: 1970², σ. 180.

15. Α' Κορ. 10,24.

ράδειςός του και η αιώνια ζωή του¹⁶. Για να φθάσει όμως σ' αυτή την τέλεια κατάσταση θα πρέπει να προσφέρει τον εαυτό του και να ξέρει να αφοσιώνεται στους αδελφούς του. Αυτή η πραγματικότητα δίδεται στη θεανθρώπινη κοινωνία της Εκκλησίας μας. Σ' αυτήν ο άνθρωπος «από μηδενική βάση» επιστρέφει και στον εαυτό του και στον Θεό και, ασφαλώς, στους συνανθρώπους του. Η σχέση αυτή είναι, θα λέγαμε, καθοριστική. Γιατί βρίσκοντας ο άνθρωπος στην αγία μας Εκκλησία τον εαυτό του και την αληθινή του φύση και ύπαρξη και ζωή, συναντά τον Θεό και τον συνάνθρωπο αδελφό του. Ζει τη ζωή στα όρια μιας θεανθρώπινης κοινωνίας. Κι αυτό είναι το πᾶν!

Βέβαια ο χριστιανός είναι σημαδεμένος από τη σάιτα της Χάριτος του Θεού να είναι ο μάρτυρας της αγάπης του Θεού για τον άνθρωπο. Είναι εκείνος που αυτή την αγάπη τη διοχετεύει προς τους «ἐν Χριστῷ» αδελφούς του και τη δημιουργία όλκληρη, γιατί αυτό υπαγορεύει η ήγετική του αποστολή μέσα στον κόσμο. Η αλήθεια της ζωής μαρτυρεί πως «οἱ ἄνθρωποι ζοῦνε μαζί και πεθαίνουν μόνοι τους. Ένας - ένας χωριστά, κι όταν ακόμα πεθαίνουν ομαδικά, χωρίς να παίρνει τίποτα μαζί του και χωρίς να τον ακολουθούν οἱ δικοί του, κάνει το πέραςμα από τον θάνατο στη ζωή. Σ' αυτό το κρίσιμο σημείο, σ' αυτό το ἔσχατο όριο εἶν' ο καθένας ἡ ὁλωσδιόλου μόνος του και χάνεται ἡ μόνος του με τὸ Θεὸ και «σώζεται»¹⁷. Έτσι βλέπουμε, ἔμμεσα μὲν ἀλλὰ φανερά, πὼς ἡ ἀποστολή ἡ ἡγετική τοῦ χριστιανοῦ τὸν ὑποχρεώνει, χωρίς να τοῦ στερεῖ τὴν ἐλευθερία, να στέκεται πάντοτε ψηλά. Στὴ θέση τοῦ λυχνιστάτη. Και να φωτίζει τὰ ἐρέβη τῆς ζωῆς τοῦ κόσμου, ἀλλὰ κυρίως να μὴν χάνεται σὸ τέλος μόνος του σὸ πέλαγος τῆς ἀγνοίας, μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ και τὸν συν-άνθρωπο. Γι' αὐτὸ και ἐπιβάλλεται σὸ σημείο αὐτὸ να τονισθεῖ και ἡ πρωταρχική προϋπόθεση τῆς προσωπικῆς «ἐν Χριστῷ» ἀναγεννήσεως, ἡ ὁποία ἐξἄλλου θεωρεῖται και δεδομένη. Ἐάν, ἐπιτρέψτε τὸ παράδειγμα, ἓνας κοσμικὸς ἡγέτης ἡ ἀρχηγὸς ὁποιασδήποτε τάξεως, συνεχῶς μετεκπαδεύεται, γιὰ να ἀποδίδει περισσότερο στὴν ὑπηρεσία του, ἀντιλαμβάνεσθε τὴ σημασία τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ χριστιανοῦ με τὰ θεοποιὰ μυστήρια τί σημασία και βαρύτητα ἔχει. Ὁ χριστιανὸς εἶναι ὁ ἡγέτης τοῦ εαυτοῦ του, τοῦ κόσμου και τῆς Δημιουργίας. Εἶναι ἐκεῖνος πὸν σὸ πρόσωπό του θὰ ἐνώσει τὸν Θεὸ με τὴν ὕλική Δημιουργία. Εἶναι ὁ «κρίτης» τῆς ὕλης και ἅλης Δημιουργίας. Γι' αὐτὸ και τὸ παράδειγμα

τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι συγκλονιστικό, δταν δηλαδὴ κάποιος τυφλὸς τολμήσει να ὀδηγήσει κάποιον ἄλλον τυφλὸ τί πρόκειται να συμβεῖ. «Ἀμφότεροι εἰς βόθυνον πεσοῦνται»¹⁸.

Ὁ Χριστὸς γιὰ τοὺς Μαθητὲς και φίλους Του εἶπε τὴ μεγάλη, τὴ γεμάτη περιεχόμενο φράση: «ὕμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Ἀνήκετε τοὺς ὀλίγους. Ἐχετε ἡγεμονικά, πνευματικά, ἀριστοκρατικά προνόμια. Πολλοί, βέβαια, μπορεῖ να εἶναι οἱ κλητοὶ στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Λίγοι ὅμως οἱ ἐκλεκτοί¹⁹, ἐκεῖνοι, πὸν θὰ ἐμπνεύσουν τοὺς πολλούς, πὸν θὰ καθοδηγήσουν, πὸν θὰ κατευθύνουν τὸ πλοῖο συνόλης τῆς ἀνθρωπότητας πρὸς τὸ λιμάνι τοῦ οὐρανοῦ. Γι' αὐτὸ και εἶναι τιμητική ἡ θέση τοῦ χριστιανοῦ. Τιμητική και συνάμα πεφορτισμένη τὸ βάρος αὐτῆς τῆς τιμῆς²⁰. Ἐχει χρεωθεί ἀπ' τὸν Θεὸ μ' ἓνα κεφάλαιο, γι' αὐτὸ και ἡ μοναδική του ἀνταπόκριση σὲ τοῦτο τὸ χρέος συγκεντρώνεται και στὴν εὐθύνη πὸν φέρνει λόγω τῆς θέσεώς του γιὰ τὸ πνευματικὸ ὀλισθημα τῶν συνανθρώπων - ἀδελφῶν του. Μήπως τοῦτο τὸ ὀλισθημα ἀντικατοπτρίζει τὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς ὅλων μας ὡς χριστιανῶν και δείχνει πόσο, ὡς μὴ ὠφελε, ἔχει πέσει ἡ στάθμη τῶν ἀξιών ἡ τῆς «κατ' ἀλήθειαν» ζωῆς πὸν Ἐκεῖνος πὸν μᾶς τὴ δώρισε τὴ θέλει ἀγωνιστική και ἡγετική; Μήπως ἡ γενική κρίση τῶν πνευματικῶν ἀξιών, πὸν τόσο συζητεῖται, ἔχει τὴν ἀρχή και τὴν αἰτία τῆς και στὴν ἔλλειψη γνησίων ὁπαδῶν, φίλων και μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ; Μήπως εἶναι ἐλάχιστοι σήμερα ἐκεῖνοι πὸν στέκονται φρουροὶ στῆς θερμοπύλες τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, γιὰ να φωτίσουν με τὸ ἀνάστημά τους τὸν σύγχρονο κόσμο; Ὅ,τι ὅμως κι ἂν συμβαίνει, μὴ λησμονοῦμε πὼς μέσα σ' αὐτὸν τὸν κόσμο τῆς ἀγωνίας και τῆς ἀναζητήσεως ζεῖ ἡ Εκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Ἐκεῖνη πὸν και θεώνει και ἀγιάζει και ἀναδεικνύει τοὺς δικούς τῆς ἀληθινούς ἡγέτες τῆς ζωῆς και τοῦ θανάτου.

18. Ματθ. 15,14.

19. Ματθ. 20,16.

20. Σεβ. Μητροπολίτου Σισανίου και Σιατίστης κ. Ἀντωνίου, ἔ.π., σ. 107.

**Ἀκολουθία και Βίος
τῆς ἀγίας, ἐνδόξου, ὁσιοπαρθενομάρτυρος
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ**

(ὕπὸ τοῦ ἀρχιμ. Συνεσίου Κτενᾶ)
κυκλοφορεῖ εἰς Β' ἔκδοσιν ἀπὸ τὴν Ἀποστολικὴν Διακονίαν.

Ἀπευθύνεσθε: Βιβλιοπωλεῖον ὁδοῦ Δραγατσάνου 2, Πλατ. Κλαυθμώνος — Ἀθήνα, τηλ. 3228.637.

Γράψατε: Ἰασίου 1, 115 21 Ἀθήνα, τηλ. 7228.008.

16. Ἀρχιμ. Νικοδήμου Γκατζιρούλη, Ὁ Σερφεῖμ τοῦ Σάμφ, Ἀθήναι 1973², σ. 48.

17. Σεβ. Μητροπολίτου Κοζάνης κ. Διονυσίου, ἔ.π., σ. 167.

ΥΠΕΡΑΓΟΡΑ "ΘΡΗΣΚΕΙΑ,,

Τοῦ π. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΥ

Δρ. Θεολ., Δρ. Φιλοσ., Γραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

Οἱ ἄνθρωποι τῆς New Age μιλοῦν γιὰ «ἐξελικτικό πῆδημα» ὄχι μόνο τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ σύμπαντος. Σήμερα βρισκόμαστε μπροστά σ' αὐτὸ τὸ «ἄλμα», καὶ τώρα λένε μποροῦμε ν' ἀναπτυχθοῦμε καὶ νὰ γίνουμε ἕνας «μοναδικὸς μεγάλος ἐνεργητικὸς ὁργανισμὸς, ἀκόμη καὶ σ' αὐτὴ τὴ γενεά». Οἱ θέσεις αὐτὲς ἐναρμονίζονται ἀπόλυτα μὲ τὶς ἐπαγγελίες τῆς θεοσοφίας γιὰ τὴν «ἐποχὴ τοῦ Ὑδροχόου» ποὺ ἡ ἐναρξὴ τῆς ἀναγγέλθηκε γιὰ τὶς ἡμέρες μας.

Εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ ἀναφέρουμε πὼς ὁ George Travelyan, συγγραφέας τοῦ ἔργου «Eine Vision des Wassermannzeitalters, Gesetze und Hintergründe des New Age» (Freiburg 1986) ποὺ λογίζεται βασικὸ ἔργο στὴ βιβλιογραφία τῆς «Νέας Ἐποχῆς», μνησθῆκε στὴ New Age μὲ τὴ μελέτη τῶν ἔργων τοῦ Rudolf Steiner, ἱδρυτοῦ τῆς ἀνθρωποσοφίας.

Σύμφωνα μὲ τὶς θεοσοφικὲς ἐπαγγελίες τῆς Balley ἡ ἀνθρωπότητα, κατὰ τὴν εἰσοδὸ τῆς στὴν «ἐποχὴ τοῦ ὕδροχόου», ὑφίσταται μιὰ πραγματικὴ μύηση. Ἡ συνείδηση ὅλων τῶν ἀνθρώπων διαλύεται σὲ μιὰ ἐνότητα, στὴ «συνείδηση τοῦ Χριστοῦ». Καὶ πάλι ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ ἕνα συγκεκριμένο πρόσωπο, τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐκ Ναζαρέτ, ἀλλὰ γιὰ μιὰ «χριστιανικὴ κατάσταση», ὅπως τὴν κηρύττουν οἱ ἀνακουφιστικοὶ κύκλοι, λόγου χάρι τοῦ λεγομένου «Ἑσωτερικοῦ χριστιανισμοῦ», ποὺ γίνεται κτῆμα ὅλων τῶν ἀνθρώπων σὲ ἕνα συγκεκριμένο στάδιο ἐξελίξεως, στὸ ὁποῖο οἱ ἄνθρωποι μεταβάλλονται σὲ «ἀνώτερα ὄντα». Εἶναι τὸ «ρεῦμα τῆς πνευματικῆς ζωῆς», χυμένο «στὴν ἀνθρώπινη συνείδηση» κατὰ τὴν «Ὑδροχοϊκὴ ἐποχὴ», ποὺ ὁδηγεῖ σ' αὐτὴ τὴ «χριστοποίηση».

Ὁ D. Spranger, ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους τῆς New Age ἀναφέρεται στοὺς λόγους τῆς Μπαίηλ καὶ ὑπογραμμίζει: «Τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1967 ὁλοκληρώθηκε ἡ μύηση τῆς γῆς. Ὁ Χριστὸς, ποὺ ἦταν αἰχμάλωτος ἐπὶ 2000 χρόνια στὸν τάφο τῆς ὕλης, ἀναστήθηκε· ἡ νέα ἐποχὴ γεννήθηκε. Ἑκατομμύρια σ' ὅλη τὴ γῆ δέχονται τὸ γεγονός μὲ τὴν ἐκχύση στὴ γῆ νέας δυνάμεως καὶ νέου φωτός».

Ἡ «ἐκχύση φωτός» γίνεται στὰ «ιερά κέντρα» τῆς κινήσεως, ὅπως στὸ κοινόβιο τοῦ Findhorn τῆς Σκωτίας. Ἡ Dorothy Maclean οἰκοδόμησε στὸ Findhorn τὴ σχέση τῶν πνευμάτων τῆς φύσεως καὶ ἔλαβε τὸ 1963 τὸ μήνυμα τῶν Devas τῶν φυτῶν. Αὐτὰ τὰ ὑπερβολικὰ ὄντα, λέγει ἡ κίνησις, εἶναι ὑπεύθυνα γιὰ τὸ ὅτι στὸ σκληρὸ κλίμα τῆς Σκωτίας ἀναπτύσσονται ντομάτες, κουνουπίδια κ.ο.κ.

Ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ μιὰ ἐνότητα, ἕνα ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ σύμπαντος, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ

ἀτέλειωτους κόσμους καὶ δυνάμεις τοῦ οὐρανοῦ. Τὸ ὁρατὸ σημεῖο αὐτῆς τῆς μυστικῆς συνεργασίας ἢ «συνωμοσίας» (Verschwörung) συνίσταται στὴν ἀνθήσις τριανταφύλλων στὸ χιόνι ἢ καὶ στὴν καλλιέργεια διαφόρων λαχανικῶν στὴν περιοχὴ τοῦ Findhorn, πρᾶγμα ποὺ κατὰ τὴν κίνησις δὲν ἐξηγεῖται μὲ φυσιολογικὸ τρόπο (Weltanschauungen und neue Heilslehren, κείμενα συνεδρίου μελέτης τοῦ Ἐπισκοπικοῦ Συμβουλίου Ρόττεμπουργκ-Στουτγάρδη, 15/16.6.1987 στὴ Μονὴ Reute, σ. 13).

Σύμφωνα μὲ τὴν ἄποψη τοῦ David Spranger, (ἀπὸ τὸ 1970 εἶναι δεῦτερος διευθυντὴς τῆς Findhorn - Foundation), «ὁ ἑωσφόρος δρᾷ στὸν καθένα ἀπὸ ἐμᾶς μὲ σκοπὸ νὰ μᾶς εἰσαγάγει σὲ μιὰ κατάσταση τελειότητος. Ἄν εἰσέλθουμε σὲ μιὰ νέα ἐποχὴ, τὴν ἐποχὴ τῆς τελειότητος τοῦ ἀνθρώπου, θὰ φθάσει ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς μὲ κάποιον τρόπο στὸ σημεῖο ποὺ ἐγὼ χαρακτηρίζω σὰν ἑωσφορικὴ μύηση. Αὕτη εἶναι ἡ ἰδιαίτερη πύλη εἰσόδου, ποὺ πρέπει νὰ περάσει τὸ ἄτομο γιὰ νὰ φθάσει ὁλοκληρωτικὰ τὴν παρουσία τοῦ φωτός καὶ τῆς τελειότητός του» (D. Spranger, Reflexions of the aquarian gospel of Jesus the Christ, βλ. Cumbeys, Constance, Die Sanfte Verschwörung, Hintergrund und Gefahren der New-Age-Bewegung, Asslar 1986, σ. 165. M. B. Schink, New Age, Darmstadt - Eberstadt 1987, σ. 15).

Τὰ «χριστούγεννα» τῆς κινήσεως δὲν σχετίζονται μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Δὲν εἰσέρχεται κανεὶς σ' αὐτὰ μὲ τὴν ἐνταξί του στὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸ ἱερὸ βάπτισμα, ἀλλὰ μὲ τὴν «ἑωσφορικὴ μύηση». Εἶναι ἡ παλαιὰ ὑπόσχεση τοῦ Ἑωσφόρου πρὸς τοὺς πρωτοπλάστους, πὼς ἐκεῖνος κατέχει τὸ μυστικὸ τῆς θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου, πὼς ἡ ἐπιθυμητὴ θέωσις δὲν ἐπιτυγχάνεται σὲ κοινωνία μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ σὲ κοινωνία μετὰ τοῦ Ἑωσφόρου!

Ἐδῶ βλέπουμε ἕνα «ἀναποδογύρισμα» τῶν χριστιανικῶν ἀξιών. Αὐτὸ ἐπιδιώκεται ὄχι μόνο ἀπὸ μιὰ συγκεκριμένη ομάδα, ἀλλὰ ἀπὸ πολλὰς. Γιατὶ New Age δὲν εἶναι μιὰ ομάδα, ἀλλὰ μιὰ «τάσις», ἕνα «δίκτυο», ποὺ ἀπλώνεται παντοῦ καὶ ζητάει νὰ διαπεράσει καὶ νὰ ἐμποτίσει τὰ πάντα. Ἡ Marilyn Ferguson, στὸ βιβλίο της «Ἡ ἀπαλὴ συνωμοσία», ποὺ ἀποτελεῖ εἶδος εὐαγγελίου τῆς νέας κινήσεως, ἀναφέρει σὰν ὀρισμὸ γι αὐτὴν:

«Εἶναι ἕνα δίκτυο χωρὶς ἡγεσία, ὅμως ἐργάζεται γεμάτο δύναμη γιὰ νὰ ἐπιφέρει σ' αὐτὸν τὸν κόσμον μιὰ ριζικὴ ἀλλαγὴ. Τὰ μέλη του ἔχουν ἀποδεδειχθεῖ ἀπὸ ὀρισμένες βασικὲς θέσεις τῆς δυτικῆς σκέψεως καὶ ἔτσι μπορεῖ νὰ διέκοψαν ἀκόμη καὶ τὴ συνέχεια τῆς ἱστορίας. Αὐτὸ τὸ δίκτυο εἶναι ἡ ἀπαλὴ συνωμοσία, χωρὶς διδασκαλία πολιτικὴ, χωρὶς μαρτυρία. Μὲ συνομῶτες ποὺ ἀναζητοῦν τὴ δύναμη μόνο γιὰ νὰ τὴ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΑΞΗ ΚΑΙ ΨΑΛΜΩΔΙΑ ΣΤΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟ ΝΑΟ Κ/ΠΟΛΕΩΣ (*)

Τοῦ Πρωτοπρ. κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΦΑΡΑΣΟΓΛΟΥ

Τὸ «Κ α ἰ ν ὦ ν». Τὸ «Καὶ νῶν» τὸ ψάλλει ὁ Λαμπαδάριος μόνος καὶ κανοναρχεῖ ὁ κανονάρχης.

Ὅταν τὸ «Δοξαστικόν» εἶναι «Δόξα. Καὶ νῶν», τότε, ὁ Πρωτοψάλλτης ψάλλει τὸ «Δόξα Πατρί», ὁ Λαμπαδάριος τὸ «Καὶ νῶν» καὶ πάλιν ὁ Πρωτοψάλλτης τὸ «Δοξαστικόν», χωρὶς νὰ πάρει τέλος ὁ Λαμπαδάριος.

Ἡ «Ε ἰ σ ο δ ο ς». Πρὸς τὸ τέλος τοῦ «Καὶ νῶν» βγαίνουν ἀπὸ τῆ Βόρεια Πύλη πρῶτα δύο λαμπαδοῦχοι διπλά-διπλά πού κρατοῦν τίς λαμπάδες τους, ἔπειτα οἱ δύο Διάκονοι, ἐπίσης διπλά-διπλά μετὰ τὰ θυμιατὰ στὸ χέρι καὶ ἀκολουθεῖ ὁ ἱερεὺς κατὰ τὰ πρεσβεῖα χειροτονίας· ὁ νεώτερος μένει τελευταῖος.

Ὅλοι χωρὶς καλυμμαῦχι, γιατί εἶναι «Εἰσόδος» καὶ καμμιὰ «Εἰσόδος» δὲ γίνεται μετὰ καλυμμαῦχι, ὅπως καὶ καμμιὰ «Ἐκφώνηση» ἀπὸ τὴν Ὁραία Πύλη, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν «Ἀπόλυση», πού κάνει ὁ Ἱερεὺς μετὰ ἐπανωκαλύμμαχο, καθὼς καὶ ὅταν θυμιάζει στὸ Χερουβικό.

Ὅταν φθάσουν στὸ σολέα, πρῶτα οἱ λαμπαδοῦχοι στέκονται ἀπέναντι στὸν Πατριάρχη, κάνουν «σχῆμα» καὶ πηγαίνουν μπροστὰ στὴν Ὁραία Πύλη ἀπὸ τὰ δύο μέρη, ὁ ἕνας ἀπέναντι τοῦ ἄλλου.

Οἱ Διάκονοι παίρνουν τὴν εὐλογία τῆς «Εἰσόδου» καὶ τοῦ «Θυμιάματος» ἀπὸ τὸν Πατριάρχη καὶ τὸν θυμιάζουν τρεῖς φορές. Ἐπειτα μπροστὰ στὴν Ὁραία Πύλη, θυμιάζουν τίς ἱερὲς εἰκόνες μόνον, ὁ Α' Διάκονος παραμένει γιὰ νὰ πεῖ τὸ «Σοφία ὀρθοί», καὶ ὁ Β' Διάκονος ἔρχεται ἀντίκρου στὸν Πατριάρχη. Ὁ ἱερεὺς παίρνει θέση στὸ μέσον τοῦ Ναοῦ, στραμμένος πρὸς τὸ Ἱερό, ἀφοῦ κάνει «σχῆμα» στὸν Πατριάρχη προηγούμενος. Ἐάν ὑπάρχουν περισσότεροι ἱερεῖς κάνουν γραμμὴ ἀπέναντι στὸ Ἱερό καὶ ἔχουν δεξιὰ τους αὐτὸν πού ἔχει τὰ πρεσβεῖα.

Ὁ Α' Διάκονος λέγει τὸ «Σοφία ὀρθοί». Δὲν

ὑψώνει τὸ θυμιατὸ καὶ δὲ σταυρώνει μ' αὐτό, καὶ ἀμέσως ἔρχεται καὶ αὐτὸς διπλά στὸ Β' Διάκονο, πού τὸν ἔχει δεξιὰ του, ἀπέναντι στὸν Πατριάρχη.

Τὸ «Φ ὠ ς ἰ λ α ρ ὶ ν». Ὁ Πατριάρχης ψάλλει τὸ «Φῶς ἱλαρόν». Ψάλλεται τὸ ἀρχαῖο μάθημα καὶ συμπάλλουν οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ χοροί. Τελευταίως ἐπεκράτησε καὶ ψάλλεται τὸ σύντομο «Φῶς ἱλαρόν» τοῦ Σακελλαρίδη.

Στὸ «Ἄξιόν Σε» οἱ Διάκονοι θυμιάζουν τρεῖς φορές τὸν Πατριάρχη καὶ μπαίνουν στὸ Ἱερό ἀπὸ τὴν Ὁραία Πύλη, θυμιάζοντάς τον. Ἀκολουθεῖ ὁ ἱερεὺς, ἀφοῦ κάνει «σχῆμα» στὸν Πατριάρχη ἐνῶ τὸν θυμιάζουν εἰσερχόμενοι οἱ Διάκονοι.

Μετὰ τὸ «Φῶς ἱλαρόν» ὁ Α' Διάκονος λέγει τὸ «Ἐσπέρας προκείμενον». Τὸ ψάλλουν οἱ χοροὶ σὲ ῥυθμὸ δεύτερο. Ὁ ἀριστερὸς παίρνει τέλος. Ἄν ὑπάρχουν Ἀναγνώσματα, τὰ διαβάζει ὁ Πατριάρχης. Οἱ Διάκονοι ἀπὸ τὴν Ὁραία Πύλη ἐκφωνοῦν ἐναλλάξ σὲ κάθε Προφητεία τὸ «Σοφία, Πρόσχωμεν».

Οἱ λαμπαδοῦχοι στὸ τέλος τοῦ Προκείμενου, στρέφονται ἀπὸ τὴ θέση τους μπροστὰ στὴν Ὁραία Πύλη πρὸς τὸν Πατριάρχη, κάνουν «σχῆμα» καὶ μπαίνουν στὸ Ἱερό ἀπὸ τὴ Βόρεια Πύλη καὶ οἱ δύο.

Τὰ «Ε ἰ π ω μ ε ν π ά ν τ ε ς, τὸ «Κ α τ α ξ ῖ ω σ ο ν» καὶ τὰ «Π λ η ρ ω τ ι κ ά». Ὁ Β' Διάκονος ἔρχεται ἀπὸ τὴ Βόρεια Πύλη μετὰ καλυμμαῦχι, κάνει «σχῆμα» στὸν Πατριάρχη καὶ λέγει τὰ «Εἰπωμεν πάντες». Οἱ χοροὶ ἀπαντοῦν ἐναλλάξ τὸ «Κύριε ἐλέησον» τρεῖς φορές, σὲ κάθε δέηση, χῦμα, καὶ στὴν τελευταία δέηση, μία. Ἀρχίζει ὁ δεξιὸς χορὸς.

Ὁ Πατριάρχης διαβάζει τὸ «Καταξίωσον». Τὴν ὥρα αὐτή, σὰν ἀλλαγὴ φρουρᾶς, ὁ Β' Διάκονος κάνει «σχῆμα» καὶ μπαίνει ἀπὸ τὴ Νότια Πύλη στὸ Ἱερό, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, τὴ Βόρεια Πύλη, ἔρχεται ὁ Α' Διάκονος, ἐπίσης μετὰ καλυμμαῦχι, καὶ λέγει τὰ «Πλη-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 174 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9 τεύχους.

διαδώσουν... οἱ προοπτικές των ἡχοῦν τόσο μυστικιστικές, ὥστε διστάζουν νὰ συζητήσουν γι' αὐτὲς» (M. Fergerson, Die Sanfte Verschwörung, Basel 1982, σ. 25).

Μήπως ὅμως τὰ πράγματα φαίνονται ἔτσι μόνο «πρὸς τὰ ἔξω»; Πάντως ἡ κίνηση Lucis Trust κάνει τὴ διάκριση μεταξὺ «ἐξωτερικοῦ δικτύου» καὶ «ἐσωτερικοῦ», πού «δὲν εἶναι ἀκόμα γενικῶς ἀναγνωρισμένο». Στὴν κορυφὴ βρίσκεται ἡ λεγόμενη «πνευματικὴ ἱεραρχία, πού ὁδηγεῖ τὴν ἀνθρωπότητα στὴν πραγματοποίηση τοῦ σχεδίου. Διὰ μέσου τῶν αἰώνων, οἱ δάσκαλοι καὶ οἱ ρίσις ἔχουν προβάλει ἀπὸ τὸ πνευματικὸ αὐτὸ κέντρο, γιὰ νὰ καταστήσουν ἱκανὸ τὸ

ἀνθρώπινο γένος νὰ κάνει τὸ ἐπόμενο ἐξελικτικὸ του βῆμα. Στὴν Δύση εἶναι γνωστὸ αὐτὸ σὰν ἡ Δοξασία τοῦ Ἐρχόμενου, καὶ στὴν Ἀνατολικὴ διδασκαλία, ἡ Δοξασία τῶν Ἀβατάρ» (Προετοιμασία γιὰ τὴν ἐπανεμφάνιση τοῦ Χριστοῦ, σ. 1).

Μερικοὶ ἐρευνητές, στὴν προσπάθειά τους νὰ ὀρίσουν τὸ ρεῦμα τῆς «Νέας Ἐποχῆς», ὅπως παρουσιάζεται στὸ «ἐξωτερικὸ δίκτυο», κάνουν λόγο γιὰ τὸ «σύνδρομο τῆς New Age», ἐνῶ ἄλλοι χρησιμοποιοῦν τὸν ὅρο «οὐράνια τόξο» μετὰ στόχο ὄχι μόνο νὰ δηλώσουν τὴν ἑνωση μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ υπογραμμίσουν πῶς περιλαμβάνει ὅλα τὰ χρώματα, ἀγκαλιάζοντας τὸ Σύμπαν.

ρώτικα». Ἀπαντοῦν οἱ χοροὶ τὰ «Κύριε ἐλέησον», «Παράσχου Κύριε» χῦμα καὶ ἐναλλάξ. Ἀρχίζει ὁ ἀριστερὸς χορὸς. Συνηθίζεται τὰ «Πληρωτικά» νὰ ψάλλωνται σὲ ἤχο πλάγιο τοῦ πρώτου, minore.

Ὁ Πατριάρχης «Εἰρήνη πᾶσι». Στρέφονται ὅλοι πρὸς αὐτόν, δηλαδὴ οἱ χοροί, ὁ Διάκονος καὶ ὁ ἱερεὺς καὶ κάνουν «σχημα». Ὁ Ἀ' Διάκονος βγάζει τὸ καλυμμαύχι καὶ λέγει πρὸς τὸ Ἱερὸ στραμμένος καὶ πάλι «Τὰς κεφαλὰς». Ὁ ἱερεὺς λέγει τὴν «Ἐκφώνηση» καὶ ὁ Ἀ' Διάκονος φοράει τὸ καλυμμαύχι, κάνει «σχημα» καὶ μπαίνει στὸ Ἱερὸ ἀπὸ τὴ Νότια Πύλη.

Τώρα οἱ Διάκονοι ἐκπλήρωσαν τὴν ἀποστολὴν τους. Βγάζουν τὰ «διακονικά» τους. Τὸ «Σοφία» στὸ τέλος τὸ λέγει ὁ Ἀ' Διάκονος μὲ Ὁράριο, μέσα ἀπὸ τὸ Ἱερὸ.

Τὰ «Ἀπόστιχα», τὸ «Δόξα» καὶ τὸ Καὶ νῦν». Τὰ Ἀπόστιχα ψάλλονται ἀπὸ τοὺς Δομέστιχους. Οἱ κανονάρχες τοὺς κανοναρχοῦν. Συνηθίζουν καὶ αὐτοὶ σὰν τοὺς Δασκάλους τους, τὸν Πρωτοψάλτη καὶ τὸ Λαμπαδάριο. Ἀρχίζει ὁ ἀριστερὸς χορὸς.

Τὸ «Δόξα» τὸ ψάλλει ὁ Λαμπαδάριος καὶ τὸ «Καὶ νῦν» ὁ Πρωτοψάλτης, μὲ κανονάρχημα.

Τὸ «Νῦν ἀπολύεις» καὶ τὸ «Τρισάγιον». Τὸ «Νῦν ἀπολύεις» τὸ ἀπαγγέλει ὁ Πατριάρχης. Τὴν ὥρα αὕτῃ ἐπανερχεταὶ στὴ θέση του ὁ Πριμικήριος.

Οἱ δύο κανονάρχες ποὺ εἶπαν τὸ «Κέλευσον» ἔρχονται στὸ μέσον τοῦ Ναοῦ ἀπέναντι στὸν Πατριάρχη, κάνουν «σχημα» καὶ παίρνουν θέση λίγο πίσω ἀπὸ τὸ θρόνο, στὸ μέσον, στραμμένοι πρὸς τὸ Ἅγιο Βῆμα.

Στὸ «Ἅγιος ὁ Θεὸς» ποὺ τὸ λέγει ὁ Μέγας Ἐκκλησιάρχης ἀπέναντι στὸ θρόνο στὸ μέσον, οἱ κανονάρχες κάνουν τρεῖς φορές τὸ σταυρὸ τους, μιὰ μετάνοια, ἔρχονται ἀπέναντι στὸν Πατριάρχη καὶ πάλιν μιὰ μετάνοια χωρὶς τὸ σταυρὸ τους, γιατί ποτὲ δὲ γίνεται σταυρὸς σὲ μετάνοια καὶ χειροφίλημα τοῦ Πατριάρχου καὶ πηγαίνουν ἐναλλάξ, πρῶτα αὐτὸς ποὺ εἶπε τὸ «Κέλευσον» καὶ ποὺ στέκεται δεξιά τώρα στὸν Πριμικήριο, φιλοῦν τὸ χέρι τοῦ Πατριάρχου, ἐπανερχονται μὲ βήματα ἀργὰ πρὸς τὰ πίσω στίς θέσεις τους, δίπλα στὸν Πριμικήριο, κάνουν μιὰ μετάνοια καὶ ἀνεβαίνουν στὰ ἀναλόγια τους. Ἡ πράξη αὕτῃ τῶν κανοναρχῶν μὲ τὸ χειροφίλημα τοῦ Πατριάρχου ποὺ γίνεται καὶ στὸ «Ἅγιος ὁ Θεός» στὸ τέλος τῆς Δοξολογίας τοῦ Ὁρθρου, σημαίνει τὸ τέλος τοῦ Ἑσπερινοῦ καὶ τοῦ Ὁρθρου³⁹.

Ὁ ἱερεὺς «Ὅτι σοῦ ἐστιν». Οἱ χοροὶ κατεβαίνουν ἓνα σκαλί ἀπὸ τὰ στασίδια τους. Ὁ Πρωτοψάλτης ἀρχίζει μὲ ὅλο τὸ χορὸ τοῦ τὸ ἀναστάσιμο Ἀπολυτίκιο. Ὁ Λαμπαδάριος τὸ «Δόξα» χῦμα καὶ ψάλλει καὶ αὐτὸς τὸ Τροπάριο τοῦ Ἀγίου τῆς ἡμέρας. Ὁ Πρωτοψάλτης καὶ πάλι «Καὶ νῦν» χῦμα καὶ ψάλλει

τὸ ἀντίστιχο Θεοτοκίο στὸν ἤχο τοῦ Τροπαρίου τοῦ Ἀγίου τῆς ἡμέρας ποὺ ἔφαλε ὁ Λαμπαδάριος.

Τὴν ὥρα αὕτῃ ποὺ ψάλλονται τὰ Ἀπολυτίκια, βγαίνουν οἱ Διάκονοι καὶ ὅλοι οἱ κληρικοὶ τῆς ἀκολουθίας τοῦ Πατριάρχου ἀπὸ τὴ Βόρεια Πύλη μὲ τὰ μαῦρα ράσα καὶ καλυμμαύχια τους καὶ παίρνουν τίς θέσεις τους, ὁ Δευτερεύων ἀριστερὰ στὸ θρόνο γιὰ νὰ κρατήσει τὴν ποδιὰ τοῦ Μανδύα, οἱ ἄλλοι διάκονοι δίπλα στὸ Μ. Ἀρχιδιάκονο καὶ οἱ ἱερεῖς ἀπέναντι ἀπὸ τὸ θρόνο.

Ὁ Ἀ' Διάκονος «Σοφία» ἢ «Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν» ἂν ὑπάρχει Ἀρτοκλασία.

Ὁ Πατριάρχης «Στερεῶσαι».

Ὁ ἱερεὺς τὴν «Ἀπόλυση».

Οἱ χοροὶ «Τὸν Δεσπότην» καὶ ὁ Πατριάρχης εὐλογεῖ μὲ τὸ σταυρὸ ἀπὸ τὸ θρόνο τοὺς χοροὺς καὶ τὸ λαό.

Ὁ ἱερεὺς «δι' εὐχῶν τοῦ Ἀγίου Δεσπότη».

Ὁ Πατριάρχης «Δι' εὐχῶν τῶν Ἀγίων Πατέρων» μὲ σιγανὴ φωνή.

Οἱ χοροὶ «ΑΜΗΝ».

Τελείωσε ὁ Ἑσπερινός. Ὁ Πατριάρχης κατεβαίνει ἀπὸ τὸ θρόνο, κάνει στὸ μέσον τοῦ Ναοῦ πρὸς τὸ Ἱερὸ τρεῖς φορές τὸ σταυρὸ του, κάνει «σχημα» καὶ κατευθύνεται πρὸς τὸ Νάρθηκα. Ἐκεῖ ἐναποθέτει τὸ μανδύα καὶ τὴν πατερίτσα παραδίδει στὸν Μ. Ἐκκλησιάρχην, κάνει καὶ πάλι τρεῖς φορές τὸ σταυρὸ του πρὸς τὸ Ἱερὸ καὶ γυρίζει πρὸς τὴν ἔξοδο ἔχοντας ἀπέναντί του τὸν Πριμικήριο μὲ τὸ Διβάμβουλο ποὺ τὸν ἀπαγγέλει χῦμα:

«Πολυχρόνιον ποιῆσαι Κύριος ὁ Θεός,

τὸν Παναγιώτατον καὶ Σεβασμιώτατον

Αὐθέντην καὶ Δεσπότην, τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην,

Κύριον, Κύριον (καὶ ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Πατριάρχου)

Κύριε φύλαττε Αὐτόν. Εἰς πολλὰ ἔτη».

Ἔτσι τώρα ἀποχωροῦν ἀπὸ τὸ Ναὸ μὲ σιωπὴ καὶ μὲ τὴν ἴδια τάξιν τῆς καθόδου, μπροστὰ οἱ κλητῆρες, οἱ ἱερεῖς, στὴ μέση ὁ Πατριάρχης καὶ πίσω του οἱ Πατριαρχικοὶ Διάκονοι.

Ὅταν φθάσουν στὰ ἰδιαίτερα σκαλιὰ τοῦ Πατριάρχου, Αὐτὸς μόνος — ὁ Πατριάρχης — ἀνεβαίνει ψηλά, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι μένουν κάτω σὲ παράταξη.

Ὁ Πατριάρχης ἀπὸ τὸ τελευταῖο σκαλί, ἀπὸ ψηλά, τοὺς εὐλογεῖ μὲ τὰ δύο χέρια καὶ ἀπέρχεται «εἰς τὰ ἴδια».

Μετὰ τὴν ἀποχώρηση τοῦ Πατριάρχου ἀπὸ τὸ Ναὸ, ἀμέσως καὶ οἱ χοροὶ ἀπέρχονται ἱεραρχικά. Τελευταῖοι φεύγουν οἱ κανονάρχες.

(Συνεχίζεται).

39. Ἀγγέλου Βουδούρη, Οἱ Μουσικοὶ χοροὶ τῆς Μεγ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς κάτω χρόνους, εἰς Ὁρθοδοξία, 12 (1937) 188, ὑπόσημ. καὶ Ἀνάτυπον 1937, σελ. 14, ὑπόσημ.

ΑΝΘΗ ΕΥΛΑΒΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΟΝΕΙΡΩΝ ΜΑΣ(*)

Τοῦ κ. ΧΡΥΣ. Ι. ΝΕΑΜΟΝΙΤΑΚΗ

Ἡ ἐκκλησία τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς δὲν εἶναι μεγάλη σὲ διαστάσεις. Ἀναφέρεται πῶς ὁ Μέγας Ἰουστινιανός, εὐγνώμων γιατί μὲ τὴν πόση τοῦ ἀγιάσματος τῆς γυατρεύθηκε ἀπὸ τὴν λιθίαση ποὺ τὸν καταταρρανοῦσε, ἐπισκεύασε τὸ ἀρχικὸ κτίσμα τοῦ Λέοντος τοῦ Μεγάλου στὰ 559 καὶ τὸ συμπλήρωσε χρησιμοποιώντας τὰ οἰκοδομικὰ ὕλικά ποὺ ἔχαν περισσέψει ἀπὸ τὸ χτίσιμο τοῦ Ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας.

Στὴν ἐποχὴ ἐκείνῃ, ἀναφέρεται ἡ θεραπεία πολλῶν καὶ ἐπιφανῶν μάλιστα, ποὺ μὲ πίστη ἀκλόνητη στὴ δύναμη τῆς Χάριτος τῆς Θεοτόκου ἦσαν ἀπ' αὐτὸ τὸ ζωηφόρο νερὸ καὶ θεραπεύθηκαν ἀπὸ τυραννικὲς ἀρρώστιες. Ἔτσι, τὴν ἐποχὴ ἐκείνῃ ἀπὸ ἐπικίνδυνῃ νεφρικῇ ἀσθένειᾳ σώθηκε ὁ αὐτοκράτορας Λέων ὁ Σοφός (886 - 912) καὶ ἡ αὐτοκράτειρα Θεοφανώ, θεραπεύθηκε ἀπὸ φοβεροῦ πυρετοῦ. Ἀκόμα καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Λέοντος τοῦ Στ' ἡ Ζωή, κατὰ τὴν παράδοση, χάρη στὸ νερὸ τῆς Πηγῆς ἀπέκτησε τὸν γιό της, τὸν Κωνσταντῖνο τὸν Πορφυρογέννητο.

Κύλησαν ἀπὸ τότε χρόνια ἐπὶ χρόνων, καὶ ἦρθαν σεισμοί, ἀναστατώσεις, ἐπιδρομὲς καὶ ἡ Φραγκοκρατία καὶ ὕστερα τὸ τελειωτικὸ χτύπημα, στὰ 1453, μὲ τὴν Ἄλωση. Τότε, ἀπὸ τὰ θεμέλια, ὁ Ναὸς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς καταστράφηκε καὶ τὰ ἐρείπιά του χρησιμοποιοῦντο ἀπὸ τοὺς κατακτητὲς γιὰ νὰ χτισθῇ τὸ Τζαμί τοῦ Σουλτάν Βαγιαζήτ. Τελικὰ, δέχτηκαν οἱ Τούρκοι, νὰ χτισθῇ πάνω στὴ θέσῃ ποὺ ἄλλοτε ὕψωνόταν ὁ περικαλλὲς ναὸς τοῦ Μεγάλου Αὐτοκράτορα καὶ ἀκριβῶς πάνω ἀπὸ τὸ ἀγίασμα ἓνα μικρὸ ἐκκλησάκι, ποὺ, ὅμως, καὶ αὐτό, καταστράφηκε ἀπὸ τὴν «γενναϊότητα» τῶν Γενιτσάρων. Ἔτσι νόμισαν πῶς θὰ μπορούσαν, μαζί μὲ τὸν ἀπαγχονισμό τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Β' νὰ καταπνίξουν καὶ τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τῶν γκισούρηδων. Πέρασαν, ἀπὸ τότε ἐννέα χρόνια, αἵματος καὶ καταπιέσεων, καὶ στὰ 1830 δόθηκε ἡ ἄδεια ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴ Πύλῃ, ἐπὶ Σουλτάν Μαχμούτ τοῦ Β' νὰ ξαναχτισθεῖ τὸ ἐκκλησάκι. Ἡ Τουρκία ἔτσι θέλησε νὰ δείξῃ πῶς ἐξακολουθοῦσε νὰ διατηρῇ τὴν ἀνοχὴ της γιὰ τὸ ὑπόδουλο Γένος καὶ τιμωροῦσε μόνο τοὺς ἐπαναστάτες. Αὐτὸς ὁ Ναὸς, χτισμένος κάτω ἀπ' αὐτὲς τὲς συνθήκες καὶ ἐγκαινισμένος πανηγυρικὰ ἀπὸ τὸν Πα-

τριάρχῃ καὶ τὴν Σύνοδό του στὶς 2.2.1835, ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερα νὰ ὑφίσταται.

Ἡ εἴσοδος πρὸς τὴν πηγὴ τοῦ ἀγιάσματος, μᾶς δίνει προσπέλαση πρὸς τὸ κλιμακοστάσιο, ποὺ ὁδηγεῖ σ' ἓνα ὑπόγειο παρεκκλήσι στὴν δυτικὴ ἄκρῃ τοῦ ὁποίου βρίσκεται τὸ ἀγίασμα. Τὸ κελλάρισμα τῆς πηγῆς του, θαρρεῖς καὶ διηγεῖται ἱστορίες καὶ καὶμους καὶ χιλιάδες προσευχὲς πιστῶν καὶ θεραπείες ἀρρώστων ποὺ φθάσαν ἐδῶ ψυχικὰ καὶ σωματικὰ κουρέλια ἀπὸ τὴν κακοπάθεια τῆς ἀρρώστιας καὶ μὲ πίστη ὁρῆκαν τὴν σωτηρία καὶ τὴν γυαριά, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν χαρά.

Καὶ τώρα, ἀφοῦ ὁλοκληρώσαμε τὴν προσκύνηση ἀστραπὴ μας φεύγουμε καὶ μὲ τὸ αὐτοκίνητο ποὺ μᾶς μεταφέρει, φθάνουμε στὴ δυτικὴ πλευρὰ τῶν Τειχῶν ποὺ ἀπέχουν, μόλις 165 μέτρα ἀπὸ τὴν Ζωοδόχου Πηγὴ. Αὐτὰ φορτωμένα ἱστορία καὶ κακουχίες ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ ἀπὸ τὲς ἐπιθέσεις τῶν ἀλλοτρίων, βρίσκονται, τώρα, σὲ ἐρειπώδη κατάσταση, σιωπηλοὶ μάρτυρες καὶ αὐτὰ ὅλων τῶν περιπετειῶν αὐτῆς τῆς χώρας.

Γιὰ νὰ κρατήσουμε δὲ στὴ μνήμη μας, μιὰν ὄψη τῆς διάταξης αὐτοῦ τοῦ ἱστορικοῦ ἀμυντικοῦ συστήματος, ποὺ ἔκλεινε τὸ περιτειχισμένο τρίγωνο τῆς μεγάλης Πολιτείας σ' αὐτὴ τὴν δυτικὴ πλευρὰ, πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπ' ὄψιν πῶς τὰ τεῖχη αὐτὰ ἐκκινώντας ἀπὸ τὸν νότον, στὴν Προποντίδα, ὅπου ἦταν ὁ Πύργος τῶν Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, καὶ προχωρώντας πρὸς τὸν βορρᾶ, φθάναν στὸ Χρυσὸ Κέρας. Πρὸς τὸν νοτιὰ, τὴν Προποντίδα, βρισκόταν, ἡ πρὸ τρανὴ Πόρτα τους, «ἡ Χρυσὴ Πύλη», ποὺ γι' αὐτὴν ἔγινε παραπάνω λόγος, μὲ τὸ ἀντίστοιχο φρούριό της. Πρὸ πέρα βρισκόταν ἡ μικρὴ Πύλη τοῦ Δευτέρου καὶ στὴ συνέχεια, ἡ Πύλη τῆς Σηλυβρίας, ἡ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ὅπου τώρα, βρισκόμαστε.

Ἀκολουθώντας τὴν κατεύθυνση τῶν τειχῶν πρὸς τὸν βορρᾶ, θὰ συναντήσουμε τὴ μικρὴ πύλη τοῦ Τρίτου καὶ κοντὰ σ' αὐτήν, πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, τὸν ἀναμνηστικὸ Κίονα τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Β'. Ἀκόμα, βορειότερα θὰ βροῦμε τὴν Πύλη τοῦ Ρηγίου καὶ ἀκόμα πρὸ πέρα, τὴν ἱστορικὴ τοῦ Ἀγίου Ρωμανοῦ. Αὐτὴ, στὶς τραγικὲς τελευταῖες ὥρες τῆς πολιορκίας καὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν Γενιτσάρων ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπεράσπισε μὲ ἡρωϊσμό καὶ αὐτοθυσίᾳ ὁ Κων-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 174 τοῦ ὑπ' ἀρ. 9 τεύχους.

σταντίνος Παλαιολόγος. Ἀφήνοντάς την καί προχωρώντας καί πάλι πρὸς τὸ βορρᾶ, μετὰ ἀπὸ δυὸ περίπου χιλιόμετρα θὰ συναντήσουμε τὴν Χαρσίου Πύλη (τῆς Ἀδριανούπολης) ἢ Πύλη τῆς Καλλιγαρείας. Σύμφωνα μὲ τὸν πειστικὸ ἱστορικὸ, τὸν Δούκα, ποὺ ἔζησε ἀπὸ κοντὰ ὅλα τὰ τραγικὰ γεγονότα τῆς Ἑλλήσεως καὶ παρυστατικὰ τὰ περιγράφει, κοντὰ σ' αὐτὴ σκοτώθηκε ἡρώϊκᾶ μαχόμενος ὁ τελευταῖος ἐλληνοβυζαντινὸς αὐτοκράτορας, ὁ Κωνσταντῖνος Δραγάσης, ὁ Παλαιολόγος. Τὸ ἅγιό του αἷμα πότισε καὶ ἁγίασε τὸν τόπο αὐτό. Ἐδῶκε τὴ ζωὴ του, λύτρον ἀντὶ πολλῶν, γιὰ τὴν μεγάλη ἰδέα τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια, προτιμώντας τὸν δοξασιμὸν θάνατο ἀπὸ τὸν ἐξευτελισμὸ τῆς σκλαβιάς καὶ τὴν ταπείνωσι. Ἐδῶ, ἀφῆκε τὴν τελευταία του πνοή καὶ ἐδῶ θάφτηκε, χωρὶς τίς συνηθισμένες τυπικότητες καὶ τελετὰς ποὺ γίνονται καὶ ξεχνιοῦνται, ὁ μέγας αὐτοκράτορας τῆς τόσο μικρῆς, ἀλλὰ καὶ τόσο μεγάλης σὲ δόξα καὶ ἱστορία Πολιτείας. Ἐνταφιάσθηκε, κάπου ἐδῶ, πρόμαχος αὐτός, ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους προμάχους, στρατιώτες, ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους συστρατιῶτες του. Τρανότερη τελετὴ κηδείας δὲν μποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ γι' αὐτόν. Ἡ μάστιγα Ἑλλάδα, ἔσκυψε καὶ τέλεσε τὸ ξόδι του, ρίχνοντας πάνω σ' αὐτὸν μητρικὰ δάκρυα ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης στὸ μνημα του, ποὺ ἔχει ταφόπετρα, δάκρυον τὴν Πόλη τῶν Ὀνείρων μας. Νικήθηκε ὁ μέγας Αὐτοκράτορας. Ἀλλὰ τέτοια ἦτα εἶναι ὥραιότερη, τιμότερη καὶ ὑψηλότερη ἀπὸ ὅποιαδήποτε νίκη. Καὶ αὐτὴ, ἐνῶ τὸν κατέδασε στὸν τάφο, τὸν ἀνύψωσε στοὺς οὐρανούς.

Ἀκόμα βορινότερα, εἶναι ἡ φοβερὴ ἀναμνήσεων ὑπόγεια καὶ ἄσημη μέχρι τὴν τραγικὴ μέρα τῆς 29 Μαΐου 1453, Πυλὶς —πορτοῦλα— τοῦ Εὐλοκέρκου, ἡ γνωστὴ Κερκόπορτα. Ὁ Θεὸς μόνος μπορεῖ νὰ ξυρῇ, ποῖο καταραμένο ἢ μοιραῖο χέρι τὴν ἀφῆκε ἀνοιχτὴ καὶ ἀφύλαχτη. Ἀπ' αὐτὴν, ποὺ ἐνῶ χρησίμευε γιὰ τίς μυστικὰς ἐξόδους τῶν πολιορκουμένων καὶ τίς παρενοχλήσεις σὲ θάθος τῶν πολιορκητῶν, μπῆκαν οἱ πρῶτοι ἀπὸ τοὺς γενιτσάρους, αὐτοὶ ποὺ χτυπῆσαν τοὺς ὑπερασπιστὰς καὶ τοὺς ξαφνιάσαν, σπέρνοντας τὸν πανικό, καὶ διαλύοντας τὴν ἄμυνα ποὺ ὀριστικὰ παράλυσε, σὰν ἀκούστηκε ἡ προδοτικὴ φωνὴ τῆς τρομάρας: «Ἐάλω ἡ πόλις»!

Μικρὰς λεπτομέρειες στὴ ζωὴ τῶν Ἑθνῶν καὶ τῶν ἀτόμων, ἀποτελοῦν πολλὰς φορὲς ἀφετηρία μεγάλων, συνταρακτικῶν γεγονότων. Δευτερεύουσας σημασίας λεπτομέρειες, σ' ἕναν ἀγῶνα, δὲν ὑπάρχουν. Αὐτὴ ἡ ἀσήμαντη πορτοῦλα θρῑσκόταν σὲ καίρια θέση, κοντὰ στὰ παλάτια τῶν Βλαχερνῶν, στὰ Βασιλεῖα τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογέννητου καὶ τὸ Ναὸ τῆς Θεοτόκου

τοῦ «ἐν Βλαχερναῖς». Καὶ αὐτὴ, σήμανε τὴν ἀρχὴ τοῦ τέλους μιᾶς ἱστορίας χιλίων περίπου χρόνων.

Βορειότερα ἀκόμα θρῑσκεται ἡ θέση τῆς Πύλης τῆς Καλλιγαρείας, ἡ Πύλη πρὸς Γυρολίμνη καὶ ἡ Πύλη τῶν Βλαχερνῶν, μὲ τὸν Πύργο τοῦ Ἀγίου Νικολάου καὶ τελικὰ, τὴν Εὐλόπορτα, κοντὰ στὸ ἱστορικὸ Φανάρι, στὸν Κεράτιο Κόλπο.

Σ' αὐτὰ τὰ τεῖχη, ποὺ προστάτευαν καὶ συμπλήρωναν 96 πύργοι, ὕψους 18 - 20 μέτρων καὶ περιβαλλόνταν ὅταν ἦταν χερσαία καὶ μὲ τάφρο μὲ νερό, θρυμματίσθηκαν, κυριολεκτικὰ καὶ ὑποχώρησαν κατασχυμένοι καὶ ντροπισμένοι φοβεροὶ στρατοί. Οἱ καιροί, ὅμως, ἀλλάζουν καὶ μαζί μ' αὐτοὺς καὶ ἡ τέχνη τοῦ πολέμου. Καὶ τὸ Βυζάντιο, ἡ τραγὴ Πολιτεία, στὴν ἐποχὴ τῆς Ἑλλήσεως δὲν ἦταν παρὰ ἕνα περιωρισμένος τόπος, ἕνα σχεδὸν «τίποτα», στὰ σχέδια τῶν Κατακτησέων τῆς ἀκατάσχετης πλημμύρας τοῦ τούρκικοῦ ἐπεκτατισμοῦ. Ἡ ὥρα τῆς συνταξὸς τῆς ληξιαρχικῆς πράξης τοῦ κρατικοῦ θανάτου του, αὐτοῦ ποὺ εἶχε πραγματοποιηθεῖ στὰ 1204, κάτω ἀπὸ τὰ ἀλύπητα χτυπήματα τῶν δῆθεν χριστιανῶν τῆς Φραγκίας, εἶχε πλεόν σήμει.

Μέχρι, τότε, ὅμως, πίσω ἀπὸ τὰ δοξασιμὰ Θεοδοσιανὰ τεῖχη, μποροῦσε νὰ ζῇ, ἡ φυτοζωὴ ἡ ψυχὴ τοῦ μαρτυρικοῦ Βυζαντίου καὶ αὐτὸ γιὰ τὴν αὐτὰ, κατὰ καιροὺς τὰ ὑπερασπιζόνταν ἡ πίστη ὅλων τῶν προμάχων τῆς Πολιτείας αὐτῆς, ποὺ ἀγωνιζόνταν κάτω ἀπὸ τὴν ἀπροσμάχητη προστασία τῆς Ὑπέρμαχης Στρατηγεῦς, τῆς Παναγίας Θεοτόκου, τῆς Γλυκειᾶς Μάννας τοῦ Σωτῆρα μας, τῆς προστάτριας τῶν χριστιανῶν. Σ' αὐτὴν ὑπακούουν οἱ στρατιῆς τῶν Ἀγγέλων καὶ κάτω ἀπὸ τὴν προστασία Τῆς καὶ μὲ ὅπλο τὴν πίστη σ' Αὐτὴν καὶ τὸν Σωτῆρα Χριστό, τὸν Κύριό μας, οἱ Ἕλληνες ὑπομένουν, ἀγωνίζονται, μάχονται καὶ τελικὰ νικοῦν. Γιὰ ὅλους τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου Αὐτὴ εἶναι ἡ Μάννα τοῦ Θεοῦ. Γιὰ μᾶς ὅμως, εἶναι κάτι ἄλλο. Εἶναι ἡ Παναγία μ α ς. Ἡ Μάννα μ α ς. Εἶναι κάτι τὸ ἐντελὲς δικό μας. Ὅταν προσευχόμεστε καὶ στρεφόμεστε σ' Αὐτὴν ἀπευθυνόμεστε μὲ τὸ ἴδιο θάρρος τοῦ παιδιοῦ ποὺ προστρέχει στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάννας ποὺ τὸ γέννησε. Μὲ τὴν πεποίθησι πὼς κάθε ἀνάγκη Αὐτὴ θὰ τὴν καλύψῃ, ὅλα θὰ τὰ συγχωρήσῃ, καὶ ὅλα θὰ τὰ φέρῃ στὸ σωστό, στὸν ἴσιο δρόμο.

(ΤΕΛΟΣ)

Παρακαλοῦνται ὅσοι ἀποστέλλουν ταχυδρομικὰς ἐπιταγὰς πρὸς τὰ περιοδικὰ «Θεολογία», «Ἐκκλησία» καὶ «Ἐφημέριος», νὰ σημειώνουν καὶ τὴν αἰτία τῆς ἀποστολῆς.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ*

Τοῦ κ. ΔΗΜΗΤΡΗ ΦΕΡΟΥΣΗ

12. Μὲ ἀφορμὴ τὸ νόμο 1700 τοῦ 1987, γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιουσία, ἔγινε μιὰ ἄνευ προηγουμένου κινητοποίηση ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ εἶχε, στὰ βασικὰ σημεῖα τῆς, καὶ δημοσιοσχεσίτικο χαρακτήρα, ὑψηλοῦ ἐπιπέδου!

Ἄν καὶ αἰφνιδιάστηκε ἡ διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τὴν ὑποβολὴ τοῦ νόμου στὴ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων, ἐντούτοις κατάφερε νὰ ἐνεργοποιήσει τὶς δυνάμεις τῆς καὶ νὰ κινητοποιήσει ἕναν κόσμο ἱκανό, ποὺ δόθησε τὸν ἀγῶνα τῆς.

Δὲν ὑπῆρχε, βέβαια, ὅπως θὰ ἔπρεπε, ἕνα πρόγραμμα Δημοσίων Σχέσεων, ποὺ θὰ περιλάβαινε τὴν εὐρύτερη ἐνημέρωση τοῦ λαοῦ, τὴ διαφώτιση, τὸ πλάνο τῶν διαπραγματεύσεων, τὴν ἐπιλογὴ τῶν κατὰλληλων προσώπων, τὶς ἐπιτροπὲς ὑλοποίησης τῶν ἀποφάσεων, κ.λπ.

Ὡστόσο κατορθώθηκε τὸ ἀκατόρθωτο! Καὶ σὲ μικρό, σχετικὰ, χρονικὸ διάστημα, ἦταν γνωστὸ τὸ πρόβλημα καὶ οἱ σωστὲς λύσεις!

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἕνα πρόγραμμα Δημοσίων Σχέσεων θὰ εἶχε ἀντιμετωπίσει ἀποτελεσματικότερα τὸ νόμο καὶ ἴσως πρὶν κὰν ψηφιστεῖ. Ἐγιναν, ὅμως, τόσα πολλὰ καὶ σωστά, ποὺ δικαίωσαν, τελικὰ, κάποιους πραγματικὰ μεγάλους κόπους.

Ἄς ἐλπίσουμε, ὅτι μετὰ ταῦτα, θὰ συνταχτεῖ ἕνα ρεαλιστικὸ σχέδιο Δημοσίων Σχέσεων, τὸ ὁποῖο θὰ ἱκανοποιήσει καὶ παλιὰ καὶ νέες ἀνάγκες ἐπικοινωνίας. Γιατὶ δὲν χρειάζεται νὰ τονίσουμε, ὅτι τὸ μέλλον δὲν θὰ συγχωρήσει στὸν τομέα τῶν Δημοσίων Σχέσεων, κανένα πιά ἐφησυχασμό.

13. Κορυφαῖο, ὅμως, γεγονὸς αὐθεντικῆς τέλεσης Δημοσίων Σχέσεων, ἀπὸ μέρους τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία συνεχίζει καὶ στίς μέρες μας τὴ βυζαντινὴ παράδοση, τὴ διαλεκτικὴ εὐλυγισία καὶ τὴν καταλλαγὴ στίς σχέσεις τῆς, ὑπῆρξε ἡ «Πορεία ἀγάπης, εἰρήνης καὶ ἐνότητας» τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Δημητρίου, κατὰ τὸ ἔτος 1987.

Παλαιότερα, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Χαλκηδόνος κ. Μελέτιω εἶχε πεῖ:

«Αὐτὸ τὸ Φανάρι εἶναι κάτι πλέον τῆς καθεστη-

κυίας ἑδρας... Εἶναι μία ἔννοια. Συμβολίζει τὴν ἱκανότητα τῆς ζωῆς νὰ ὑπερβαίνει τὸν χαλασμό, τὴ δυνατότητα ἐπιβιώσεως ἐν τῇ συνυπάρξει. Τὸ Φανάριον εἶναι ἡ τέχνη τοῦ νὰ ἐξάγει τις ἐκ τῶν χειρίστων δεδομένων τὸ ἄριστον δυνατόν. Τὸ Φανάριον εἶναι φορεὺς ὑψίστων ἀξιών. Εἶναι ὑπομονή. Εἶναι σιωπή. Εἶναι εὐγένεια. Φύλαξ τοῦ θησαυροῦ τῆς ἀμωμότητος ἡμῶν πίσταως καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως τῆς Ἀνατολῆς...».

«Εἶναι τὰ πάντα τοῖς πᾶσι».

Κι αὐτὸ τὸ διαπίστωσε καθένας, σὲ ὅλη τὴ μεγαλόπρεπη, ἱερὴ πορεία τοῦ Πατριάρχου, ἀλλὰ καὶ στίς «κοσμικὲς ἐκδηλώσεις» του, στίς ἐπαφές του. Κάθε μιὰ ἦταν ὀλοκληρωμένη πρόταση Δημοσίων Σχέσεων, ἕνα ὑπόδειγμα δοχῆς καὶ τέλεσης. Ἀπὸ κείνη, τὴ συγκλονιστικὴ τηλεοπτικὴ τοῦ ὁμιλίου τὸ βράδυ στίς 17.11. 1987, ὅπου μίλησε καὶ εὐλόγησε τοὺς τηλεθεατές, ὡς νὰ ἦταν ἔμπειρος χρήστης τῶν ἠλεκτρονικῶν μέσων ἐπικοινωνίας, ἕως τὴ συμπεριφορὰ του στίς δεξιώσεις καὶ τὶς συνάξεις, ποὺ ὁ τόνος τῆς πραότητάς του, ἡ ἡρεμία του, ἡ διαλεκτικὴ τοῦ ἐτοιμότητά, κατακτούσαν συνέχεια καὶ τὸν πιδὺ δῦσπιστο καὶ προκατειλημμένον συνομιλητὴ ἢ συνδαιτημόνα.

Εἶναι, μάλιστα, τόσο πολὺ ἐξοικειωμένος μὲ τὶς Δημόσιες Σχέσεις καὶ μὲ τὴν ἀναγκαιότητα ὑπαρξῆς καὶ χρησιμοποίησης τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημέρωσης, ὥστε στὸ τέλος τῆς πορείας του, δὲν παρέλειψε νὰ παραθέσει ξεχωριστὸ δεῖπνο στίς 12 Δεκεμβρίου, στὴ Γενεύη, σὲ ὅλους τοὺς ἐκπροσώπους τοῦ Τύπου καὶ τῶν μέσων ἐπικοινωνίας καὶ νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ θερμὰ, λέγοντας:

«Τέκνα ἡμῶν ἀγαπητά, κύριοι ἐκπρόσωποι τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημερώσεως,

»Μακρὰ ἦτο ἡ Πορεία, τὴν ὁποία ἀπὸ κοινοῦ διηγύσαμεν καθ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς μῆνας τῶν ἐπισκέψεων ἡμῶν ἀνὰ τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας καί, τώρα, κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν, πρὸς ἄλλα χριστιανικὰ κέντρα τῆς Δύσεως. Τὰ πρόσωπα κατὰ τὴν προσφορὰν τῆς πολυτίμου ὑπηρεσίας σας ἤλλαξαν, ἀλλ' ἡ ἰδέα καὶ ὁ σκοπὸς ἦτο ὁ αὐτός: νὰ πληροφορηθῇ ἡ κοινὴ γνώμη τοῦ εὐσεβοῦς Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἀλλὰ καὶ εὐρύτερον ὅπου καὶ ὅσον ἦτο δυνατόν, τὰ τῆς ἱερᾶς Πορείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς συνοδείας Αὐ-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 190 τοῦ ὑπ' ἀρ. 10 τεύχους.

του, πορείας την οποία χαρακτηρίσαμεν ως πορείαν αγάπης, ειρήνης και ενότητας, σεις δε είχατε την φιλοτιμίαν και την πρόθυμον διάθεσιν να την παρουσιάσετε ως τοιαύτην, ώστε οι αναγνώσται σας και οι θεαταί σας να λάβουν την πρόπουσαν γνώσιν της ιεράς αυτής διακονίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου προς τας Ἐκκλησίας και προς τὸν κόσμον, προς τὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν και τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου.

»Τὴν στιγμὴν αὐτήν, ὅτε καταθέτετε τὰς γραφίδας σας και τὰ πολύπλοκα δι' ἡμῶς τοὺς ξένους πρὸς τὴν ἀποστολὴν σας μηχανήματά σας, αἰσθανόμεθα τὴν ἀνάγκην, ἐξ ὀνόματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου και ἡμῶν προσωπικῶς, νὰ σᾶς ἐκφράσωμεν γύρω ἀπὸ τὴν πατρικὴν και Πατριαρχικὴν ἡμῶν τράπεζαν ταύτην τὰς εὐχαριστίας και τὴν εὐαρέσκειάν μας, τὴν ἀναγνώρισιν και τὸν δίκαιον ἐπαινὸν μας, δι' ὅλα ὅσα με πολὺν κόπον, με συναίσθησιν τῆς ἱερότητος τοῦ καθήκοντός σας και με ὑψηλὸν φρόνημα προσφοράς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως και τὸν Προκαθήμενον αὐτῆς ἐκάματε.

»Ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐγείρωμεν τὸ κύπελλόν μας ὑπὲρ τῆς εὐημερίας και τῆς προόδου τῆς εὐγενοῦς ἀποστολῆς σας ὡς φορέων τῆς κατὰ χρέος ἀντικειμενικῆς και τιμίας πληροφορήσεως, ὑπὲρ τῆς καταξιώσεως τοῦ κλάδου σας, ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας τόσοσιν τῆς προσωπικῆς ὅσον και τῶν οἰκογενειῶν σας και ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας εἰς τὴν ζωὴν και τὸ ἔργον σας.

»Καλὰ Χριστούγεννα. Καλὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν πατρίδα και καλὰς ἐορτάς. Ὁ Θεὸς μαζί σας».

Ἀπαντώντας ἀμέσως ἐκ μέρους ὄλων τῶν ἐκπροσώπων τῆς ἐπικοινωνίας πού παραβρέθηκαν στὸ δεῖ-

«ΠΑΝΤΑ ΤΑ ἜΘΝΗ»

Ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία μετὰ τὸ εἰδικὸ ἱεραποτολικὸ περιοδικὸ «Πάντα τὰ Ἔθνη»

★ πληροφορεῖ ὑπεύθυνα γιὰ τὸ ἱεραποτολικὸ ἔργο πού ἀσκεῖ σήμερα ἡ ὁρθόδοξη Ἐκκλησία,

★ περιγράφει τὸ περιβάλλον μέσα στὸ ὁποῖο ἀσκεῖται ἡ ἱεραποστολή.

Ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἐγγραφοῦν συνδρομητὲς μποροῦν νὰ στείλουν τὴν ἐτήσια συνδρομὴ τους (300 δρχ.) στὴ διεύθυνση:

Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος — «Πάντα τὰ Ἔθνη», Ἰω. Γενναδίου 14, 115 21 Ἀθήνα. Τηλ. 7212.112.

πνο, ὁ δημοσιογράφος κ. Σπύρος Ἀλεξίου, μεταξύ τῶν ἄλλων τόνισε:

«... Στὴν δημοσιογραφικὴ δεοντολογία, γεγονὸς εἶναι ἐκεῖνο πού γίνεται γνωστὸ στὸν κόσμον. Τὸ γεγονὸς τῆς δικῆς σας πορείας ἦταν ἓνα τερόστιο γεγονὸς. Ἀλλὰ ἔπρεπε και νὰ γίνῃ στὸν κόσμον γνωστὸ γιὰ νὰ πάρῃ τὴν ἀξιοποίησή του και τὴ σημασία του.

»Οἱ συνάδελφοί μου προσπάθησαν πολὺ νὰ τὸ ἐπιτύχουν αὐτό. Κατέβαλαν τεράστιες προσπάθειες. Ἰδιαίτερα ἐκεῖνοι τῶν ἠλεκτρονικῶν μέσων μαζικῆς ἐνημέρωσης. Καὶ σᾶς διαβεδαίωω ὅτι τὸ πέτυχαν... ὅλος ὁ ἐλληνικὸς λαὸς εἶναι κοινωνὸς τῶν μεγάλων γεγονότων πού ἀκολούθησαν τὴν πορεία σας...».

Τὸ Φανάρι, ὅμως, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἄξιο Προκαθήμενό του, φαίνεται ὀλοκάθαρα, ὅτι ἔχει και ἱκανούς, ἱκανότατους σύμβουλους ἐπικοινωνίας και Δημοσίων Σχέσεων, οἰκουμενικῆς ἐμβέλειας.

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΑΝΑΓΚΗ

Ἐχει γίνῃ πιά συνείδηση, εὐτυχῶς και στὸ χωρὸ τῆς ἐλλαδικῆς Ἐκκλησίας, ὅτι δίχως μέσα ἐνημέρωσης και πληροφόρησης — Τύπος, Ραδιόφωνο, Τηλεόραση, Κινηματογράφος, βίντεο κ.λπ. — δὲν μποροῦμε νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν καθημερινὴ ζωὴ. Γιὰ τὴν πορεία τῶν γεγονότων. Γιὰ τὴς εὐκαιρίες πού χάνονται μᾶς ἡθικῆς ἀνασύνταξης. Καὶ ὅτι ἡ ἀνανέωση τοῦ κοινωνικοῦ μηνύματος τῆς Ἐκκλησίας δὲν μπορεῖ πιά νὰ πραγματοποιηθεῖ μετὰ «σφενδόνης». Ἀλλὰ μετὰ ὅλα τὰ μέσα ἐπικοινωνίας και πληροφόρησης πού ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει νὰ ἀποκτάει ὁ ἄνθρωπος. Ἡ «πηγὴ τῆς ἀφθαρσίας» πρέπει νὰ τρέξει μέσα ἀπὸ κάθε δυνατότητα και μέσον ἐκφρασης, πού ὥστόσο, ὅπως τονίζει ὁ Στ. Βέρνεϋ «... δὲν θὰ μᾶς κάνουν νὰ χάνουμε τὸ σεβασμὸ μας στὸ Θεὸ και τὴς παραδόσεις...». Καὶ τὸ νερὸ αὐτῆς τῆς πηγῆς «πρέπει νὰ κυλίσῃ σὲ κάθε ἀδιαπέραστο κέλυφος, νὰ δροσίσει, νὰ πλύνῃ ἁμαρτίες, νὰ ξεδιψάσει φλεγόμενες καρδιές».

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πολὺ ἐμφαντικὰ τονίζει στὸ σημεῖο αὐτό:

«Ὅταν συνέρχησθε, ἕκαστος ὑμῶν φαλμὸν ἔχει, διδασκὴν ἔχει, γλῶσσαν ἔχει, ἀποκάλυψιν ἔχει, ἐρμηνείαν ἔχει· πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω» (Α' Κορ. 14,26).

Τέλειωσε πιά ὁ καιρὸς, και γιὰ τὴν Ἐκκλησία, τῶν αὐτοσχεδιασμῶν και τῶν λαθῶν στὴν τακτικὴ, στὴ μέθοδο, στὸν τρόπο ἐργασίας.

Ἡ ἐφημερίδα, ὁ ραδιοφωνικὸς σταθμὸς, τὸ τηλεοπτικὸ, ἀργότερα, κανάλι πρέπει νὰ ἀποτελοῦν προγραμματισμένες ἐπιδιώξεις. «Ἐμπειρία μὲν γὰρ ποιεῖται τὸν αἰῶνα ἡμῶν πορεύεσθαι κατὰ τέχνην, ἀπειρία δὲ κατὰ

τύχη», γράφει ο Πλάτων, (ή έμπειρία, ή πείρα οδηγεί τή βιοτική πορεία μας σύμφωνα με τούς κανόνες τής τέχνης, τής επιστήμης, ένω ή άπειρία μας πάει όπου τύχει) («Γοργίας» 448C).

Κάτω άπ' αυτή, λοιπόν, τήν αναγκαιότητα και τό περιεχόμενο χρησιμοποίησης τών μέσων επικοινωνίας, οί Δημόσιες Σχέσεις έρχονται νά συντονίσουν, νά οργανώσουν σωστά τήν καθημερινή αναμέτρηση. Και ταυτόχρονα, νά βοηθήσουν στο διάλογο και στή συνεννόηση. Στή γεφύρωση τών αντιθέσεων, στήν προετοιμασία τών τελέσεων κύρους και αντιμετώπισης τών έντυπων, πού καθημερινά, με όλα τά διαβολικά τεχνάσματα και σύγχρονες μεθόδους, προσπαθούν νά επιβάλλουν στή συνείδηση και στο ύποσυνείδητο τών ανθρώπων, οί διάφοροι πορπαχανδιστές και φθοροποιοί.

Η όργάνωση πληροφόρησης του ποιμνίου άπό τήν Έκκλησία, δέν είναι μόνο όρος έλευθερίας, αλλά και προϋπόθεση ύπαρξης πιά. Δίχως νά αλλάζει τό ύφος και τό ήθος της ή Έκκλησία «Είναι ανάγκη νά χρησιμοποιεί όλα τά επιτρεπόμενα μέσα γιά τήν ασφάλειά της και τήν όμαλή πορεία... Είναι κάτι πού τό χρησιμοποιούν (τίς Δημόσιες Σχέσεις) άπό χρόνια τώρα οί άλλες Έκκλησίες και ή δική μας σέ όλους τούς χώρους του άπόδημου Έλληνισμού και δέν έχασαν» (Σ.

Άλεξίου, Κοσμικές έκδηλώσεις, «Καθημερινή» 19.11. 1987).

Έξάλλου, «Δημόσιες Σχέσεις είναι ή επιστήμη και ή τεχνική του επηρεάζει τήν συμπεριφορά του ανθρώπινου συνόλου. Και δέν περιορίζονται μόνο στα μέσα επικοινωνίας του συνόλου, αλλά συμπεριλαμβάνουν κάθε είδος ενέργειας πού εφαρμόζεται σάν επιστήμη και τεχνική, γιά νά επηρεαστεί ή σκέψη και οί ενέργειες του συνόλου» (Ρού Λεφινγκουέλλ, Οί Διεθνείς Δημόσιες Σχέσεις σήμερα και εις τό μέλλον). Και είναι, άκριβώς, αυτές, πού, ως άπαραίτητο κλειδί, χρειάζονται, σήμερα, στήν ποιμαντική άσκηση, ώστε σωστά, άμεσα, αποτελεσματικά ή Έκκλησία, με μιá παλίνδρομη κίνηση ποιμπού και δέκτη, νά επικοινωνήσει με:

α) Τά στελέχη της (κληρικά και λαϊκά).

β) Τούς πιστούς χριστιανούς.

γ) Τούς αδιάφορους, αλλά καλοπροαίρετους ανθρώπους.

δ) Τούς όπαδούς άλλων δογμάτων και όμολογιών.

ε) Αυτούς πού έφυγαν άπό κοντά της.

στ) Τούς άπληροφόρητους κατήγορους!

ζ) Τούς ύλιστές και έχθρούς της.

η) Τούς νέους πιστούς, πού θέλει ν' αποκτήσει.

Η Έκκλησία είναι διάλογος. Έπικοινωνία. Διαπραγμάτευση έντιμη. Άγάπη. «... ή άγάπη του Θεού άγκαλιάζει και τόν Άδην. Τά πάντα! Οί άγιοι προσεύχονται ακόμα και γιά τό διάβολο!»

Ο Θεός άνοίγει συζήτηση συστηματική με τό διάβολο προκειμένου νά δοκιμαστεί ή πίστη του 'Ιώδ: «... και ίδού ήλθον οί άγγελοι του Θεού παραστήναι ένώπιον του Κυρίου, και ό διάβολος ήλθε μετ' αυτών» ('Ιώδ Α' 6). Τό ίδιο κάνει και ό Θεάνθρωπος 'Ιησούς, όταν έρχεται στή γή: «άνήχθη εις τήν έρημον υπό του Πνεύματος πειρασθήναι υπό του διαβόλου...» (Ματθ. 4,1). Κάνει, δηλαδή, συστηματική κουδέντα μαζί του κι άποκρίνεται σέ ό,τι τόν ρωτάει!

ΤΟ ΧΡΕΟΣ

Η Έκκλησία, λοιπόν, έχει χρέος, συνέχεια νά επικοινωνεί, νά διαλέγεται μ' ένα εύρύτατο δίκτυο πληροφόρησης και Δημοσίων Σχέσεων και νά δημιουργεί, κάθε στιγμή, επαφές και σχέσεις μ' όλα τά άτομα, τίς ομάδες, τίς κοινότητες. «Τά άνθη μιλούν γιά τό Θεό» μ' έναν τρόπο πιο αποτελεσματικό, όταν κάθε φορά είναι τοποθετημένα «έν χρόνῳ και τόπῳ».

Χρησιμοποιώντας συνειδητά και μελετημένα τίς σύγχρονες, θεοντολογικές εφαρμογές τών Δημοσίων Σχέσεων, τό κήρυγμα, ή άπλή όμιλία, ή εμφάνιση του

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Μητροπολίτου Πατρῶν

ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΒΑΛΛΗΝΔΡΑ

Θ Ε Ο Μ Η Τ Ο Ρ Ι Κ Α Μ Η Ν Υ Μ Α Τ Α
ΤΟΜΟΣ Α'

'Ανάθιστος 'Υμνος· 'Η 'Ωδή τής Θεοτόκου· Θεομητορικόν 'Εορτολόγιον (Γενέσιον, Εισόδια, Εὐαγγελισμός, Κοίμησις, 'Απόδοσις», Σύναξις, 'Υπαπαντή, Ζωοδ. Πηγή, 'Αγία Σκέπη, Τιμία 'Εσθής, 'Αγία Ζώνη, 'Εορταί θανμάτων και Εικόνων Της).

"Ενας άνεκτίμητος «πανδέκτης», πραγματικό θησαύρισμα κηρυγμάτων εποικοδομητικού περιεχομένου, πού ανταποκρίνεται στίς λειτουργικές και εορτολογικές απαιτήσεις τής 'Ορθόδοξου 'Εκκλησίας.

Σελίδες 516, δρχ. 800.

Γράφατε: 'Αποστολική Διακονία, 'Ιασιού 1 — 115 21 'Αθήνα (τηλ. 722.8008).

Βιβλιοπωλείο: Δραγατσανίου 2, Πλατ. Κλαυθμώνος, τηλ. 322.8637.

στελέχους και του κληρικού, ή κατήχηση, ή θρησκευτική τελετή παίρνουν μιάν άλλη αίσθηση! 'Ο 'Απόστολος Παῦλος τὸ ξέρει πολὺ καλά αὐτό, γιατί τὸ ἐφαρμόζει συστηματικά και τὸ διακηρύσσει: «Πάντα εὐσημῶνως και κατὰ τάξιν γινέσθω» (Α' Κορινθ. ιδ' 40). Και ὅχι μόνον αὐτό! Ἀλλὰ ὀργανώνει τὸ κάθε τί πὺ ἔχει νὰ κάνει, ὥστε νὰ τοῦ ἀποφέρει τὸ μεγαλύτερο, δυνατό ἀποτέλεσμα. Και ἀπὸ τότε, ἴσαμε σήμερα, «Διὰ πρώτην φοράν ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν μέσων τούτων (ἐπικοινωνίας και Δημοσίων Σχέσεων) πλησιάζει τὴν διάσπαρτον και ἀκατανίκητον δημοσιότητα τοῦ κόσμου, τὴν ἀνώνυμον και δυσεξιχνίαστον κοινήν γνώμην και τὸν μεμονωμένον ἄνθρωπον εἰς τὸ κοινωνικόν, ἐπαγγελματικόν και οἰκολογικόν αὐτοῦ milieu ἄνευ προηγουμένων ἀλλαγῆς «χώρου»...

»Διὰ πρώτην φοράν, ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνας, εὐρίσκεται και πάλιν ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν θέσιν νὰ φέρῃ εἰς ἐπαφὴν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ και τὸν λόγον και τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου οὐχὶ ἐντὸς χώρου «ἑρῶς», ἀλλὰ, κατὰ τρόπον ὑπενθυμίζοντα πρωτοχριστιανικὴν πράξιν, ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ, ἰδιωτικοῦ, οἰκείου αὐτοῦ χώρου...» (Αντ. Κ. Παπαντωνίου, «Τὸ μέλλον λέγεται Χριστός», Ἀθήνα 1972).

Σήμερα ὑπάρχει μεγάλο πνευματικὸ κέρδος ἀπὸ τὴ στενὴ γνωριμία τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὰ μέσα ἐπικοινωνίας, τὴν τέχνην, τὴς Δημοσίας Σχέσεις, τὴν καθημερινὴν κοινωνικὴν διαλεκτική. Ἡ κοινὴ γνώμη εἶναι μιὰ καθημερινή, ἀμειλικτὴ πραγματικότητα, πὺ ὅσο πλησιάζουμε μάλιστα στὴν ολοκλήρωση τῆς ἡλεκτρονικῆς ἐποχῆς, καθίσταται πὺ ἀπαιτητική, πὺ μοναχική, και περισσότερο εὐάλωτη! Γι' αὐτὸ και ἔχει μεγαλύτερη ἀνάγκη ἀπὸ τὴν πίστη, τὴν Ἐκκλησία.

Εὐτυχῶς, εἶναι μερικὲς Ἱ. Μητροπόλεις, μὲ πρώτες, βέβαια, τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν και τὴν Ἀπ. Διακονία, πὺ κάνουν σωστὲς Δημοσίες Σχέσεις. Ἐπίσης ἀρκετὲς εἶναι και κείνες πὺ ἔχουν και Γραφεῖα Τύπου. Εἶναι μιὰ καλὴ ἀρχή, πὺ πρέπει νὰ ἐπεκταθεῖ και νὰ ολοκληρωθεῖ σὲ συστηματικὴ ὀργάνωση και δεοντολογία! Ἦρθε πὺ ὁ καιρός! Γιατί, καθὼς μπαίνουμε στὸν 21ο αἰῶνα, οἱ προσλήσεις τῆς «Ἐπικοινωνιακῆς Κοινωνίας» και τῶν πολὺπλοκων ἀνθρωπίνων σχέσεων, θὰ εἶναι πολλὲς και πιεστικές! Και ἡ Ἐκκλησία, κατεξοχήν, ἐπικοινωνιακὸς ὀργανισμός, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴς Ἀνθρώπινες αὐτὲς Σχέσεις, εἶναι ἐκείνη, πὺ μπορεῖ νὰ δώσει ἀπαντήσεις θετικὲς σὲ ὅλες τὴς ἀπορίες και τὴς ἐρωτήσεις τοῦ ἀνθρώπου.

Αὐτὸ κάνει, βέβαια, αἰῶνες τώρα και μάλιστα μὲ θυσιές. Στὴν ἐποχὴ μας, ὅμως, αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνῃ μὲ τρόπους πὺ ἀποτελεσματικούς, ἂν θελήσουμε, ὅπως τονίσαμε, νὰ χρησιμοποιήσουμε σωστά, τὰ νέα ἐπικοινωνιακά ὄργανα, πὺ χάρισε στὸ μεταξὺ ὁ Θεὸς ἡ πὺ

θὰ μᾶς φωτίσει νὰ ἀνακαλύψουμε και στὸ μέλλον μὲ μόνον σκοπὸ νὰ δοξάζεται τὸ ὄνομά Του και νὰ σώζεται ὁ ἄνθρωπος.

Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Μιλώντας, τώρα, γιὰ λίγο, περὶ τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων στὴν καθημερινὴ ἰδιωτικὴ και ἐπαγγελματικὴ ζωὴ, θὰ πρέπει νὰ θυμίσουμε πὺς αὐτὲς δὲν πραγματοποιοῦνται μόνον μὲ τὴ διάθεση, πὺ πιθανῶς νὰ ἔχουμε. Κλειδὶ τῆς ἐπικοινωνίας, βέβαια, εἶναι τὰ αἰσθήματα, ἡ ἡθικὴ συγκρότηση τοῦ ἀτόμου. Ὡστόσο, γιὰ νὰ πετύχουμε στὴς διαπροσωπικὲς ἐπαφὲς και στὴν ἀμοιβαιότητα, χρειάζεται και κάποια τεχνικὴ δεξιότητα.

Μᾶς εἶναι γνωστὸ, ὅτι πολλὲς φορές ἐνεργοῦμε μὲ τέτοιον ἄκαιρο, ἀψυχολόγητο και ἄτεχνο τρόπο, ὥστε ἀντὶ νὰ ἀναπτύξουμε τὴ φιλία, τὴ συνεργασία, τὴν προσέγγιση και συνεννόηση, τὴν ἀγάπη, δημιουργοῦμε ἀντίθετα ἀποτελέσματα! Και ὁ λόγος εἶναι, ὅτι, κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἐπιθυμίας σὲ πράξη, δὲν διαθέτουμε τοὺς διαδικαστικούς ἐκείνους τρόπους πὺ χρειάζονται. Τὴ μεθόδευση, τὴν κατάλληλη συμπεριφορά, τὴν ἀντίληψη τῶν προβλημάτων και τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ ἄλλου.

Ἰδιαίτερα οἱ ἀσκούντες ποιμαντικὴ διακονία πολλὰ θὰ εἶχαν νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, ὡς πρωτοπόρο τῆς ἐπικοινωνίας και τῶν Ἀνθρωπίνων Σχέσεων.

(Συνεχίζεται)

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Μητροπ. Ἀλεξανδρουπόλεως κ. ΑΝΘΙΜΟΥ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

★ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΤΙΧΡΙΣΤΟ

★ ΓΙΑ ΤΟ 666

★ ΓΙΑ ΤΟΝ Ε.Κ.Α.Μ.

Ἔργο πὺ χαρακτηρίζεται γιὰ τὴν καυτὴ ἐπικαιρότητά του. Δίνει ἀπαντήσεις στὰ τρία καίρια ἐρωτήματα πὺ ἀπασχολοῦν ὅλους, ἀνεξαρτήτως τοποθετήσεων και βαθμοῦ θρησκευτικότητας.

(Σελ. 24, δρχ. 30).

Ἀπευθύνεσθε: Βιβλιοπωλεῖο ὁδ. Δραγατσίου 2 — Πλατ. Κλαυθμῶνος.

Γράψατε: Ἰασιίου 1, 115 21 Ἀθήνα, τηλέφ. 7228.008.

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

‘Υψιστη ἀδελφική προσφορά.

ΠΑΝΤΑ επίκαιρο τὸ θέμα τῆς αἱμοδοσίας. ‘Ε-
χουμε γράφει ξανὰ καὶ ξανὰ πὼς τὸ αἷμα δὲν εἶναι
ἐμπορεύσιμο ὑλικό, σὰν τὸ κρασί λογουχάρη. Μᾶς
τὸ ‘δωσε ὁ Θεὸς γιὰ νὰ τὸ διαχειριζόμαστε μὲ τὴν
ἐννοια τὴν ὑψιστῆς ἀδελφικῆς προσφοράς. ‘Ακο-
λουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ κορυφαίου αἱμοδότη
τῆς ἀνθρωπότητος πὺν ἀπ’ τὸ ἱερώμα τοῦ Γολγο-
θᾶ γέμισε καὶ σιὸς αἰῶνες γεμίζει τις μαραμένες
φλέβες ὧλων μας, μὲ τοὺς πολῦτιμους ζωτικὸς χυ-
μούς. («Ὡσπερ πελεκάν...» μᾶς ἐφοδιάζει μὲ τὸ «ἀν-
τίδοτον τοῦ μὴ ἀποθανεῖν». ‘Αξίζει — ἄς τὸ πιστέ-
ψουμε — νὰ τὸν μιμηθοῦμε καὶ νὰ προσφέρουμε ἐλά-
χιστο ἀπὸ τὸ αἷμα μας, ἀρπάζοντας ἔτσι ἀπ’ τοῦ θα-
νάτου τὰ δόντια ἕνα συνάνθρωπο πὺν παραδέρνει.

‘Η μή... «φωνή βοῶντος...»!

«ΤΙ ‘ΝΑΙ αὐτὸ πὺν ἂν καὶ θρῶσκειται σὶδ κέντρο
τῆς ‘Αθήνας, δὲν τὸ ‘χουν οἱ ‘Ελληνες; ‘Απάντησιν:
‘Η... ‘Ομόνοιαν! ‘Εκεῖ λοιπὸν καὶ σὶν ἀρχὴ τῆς λεω-
φόρου Πειραιῶς, διάβαζε ὁ περασιτικὸς πρὶν ἀπὸ λί-
γο καιρὸ μιὰ πινακίδα χειρόγραφη: «Προσφορὰς τοῦ
ἁγίου Πνεύματος! Καὶ τί νομίζετε πὼς ἐννοοῦσε;
φιτηνὲς ἐκδρομές, εὐκαιρίες (προσφορὰς) κατὰ τὴν
ἀργία τοῦ ‘Αγίου Πνεύματος. Εἶπε κανεὶς πὼς ἡ
γλώσσα, ἡ αἱμοδοτικὴ γενιῶν καὶ γενιῶν, δὲν κατέ-
χει σὶν πατρίδα μας θέση ἀν-αρμόζουσα; ‘Ο δια-
σμός τῆς γλώσσας συντελεῖται ὅχι σπάνια ἀπὸ χεῖλη
ἐπίσημα, πὺν κάποιε ἀτήγγειλαν ὅρκο κατὰ τὴ λήψη
πανεπιστημιακοῦ διπλώματος!

‘Αξίζει ἐδῶ ν’ ἀναφέρουμε πὼς, θεωρεῖται πρό-
βλημα γιὰ τις ὑπόλοιπες χῶρες τῆς Ε.Ο.Κ. ἡ δύσκο-
λη ἀνάγνωση τῶν ταυτοτήτων μας, ἐπειδὴ δὲν εἶναι
γραμμένες μὲ στοιχεῖα λατινικά, ὅπως τῶν ἄλλων
κρατῶν - μελῶν. Διαβάζουμε γιὰ τὸ θέμα σὶν «Δη-
μοσιογραφική», ἕνα συμπαθέστατο ἔντυπο: «‘Αν ὡς-
τόσο ἀποφασιστεῖ νὰ μπεῖ τὸ λατινικὸ σὶς δικές μας
ταυτότητες, πιστεύουμε ὅτι αὐτὸ θὰ γίνει παράλληλα

μὲ τὸ ἑλληνικό». ‘Ενώνουμε τὴ φωνή μας μὲ τὴ φω-
νὴ τῆς «Δ». Κι ἐλπίζουμε νὰ μὴν εἶναι «φωνὴ βοῶν-
τος ἐν τῇ ἐρήμῳ...».

‘Η μή... σχέση.

«ΑΕΙΟΝ ΕΣΤΙ ἐορτάζοντας τὴ μνήμη / τῶν ἁ-
γίων Κηρύκου καὶ ‘Ιουλίτης... Εἶδα πέρα, μακριὰ,
σὶν ἀκρὴ τῆς ψυχῆς μου / μυστικά νὰ διαβαίνουνε /
φάροι ψηλοὶ ξωμάχοι Σιὸς γκρεμοὺς τραβερωμένα
κάστρα / τ’ ἄστρο τῆς τραμουνιάνας Τὴν ‘Αγία Μα-
ρίνα μὲ τὰ δαιμονικά...».

Παρασκευὴ 15 ‘Ιουλίου: Κηρύκου καὶ ‘Ιουλίτης.
Κυριακὴ 17 ‘Ιουλίου. Μαρίας Μεγαλομάρτυρος. Τὰ
χαρακτηριστικά ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ «‘Αξιὸν ‘Εστω
τοῦ ‘Οδυσσεᾶ ‘Ελύτη, ἀβίαστα ἤρθαν σὶδ νοῦ, ξεφυλ-
λίζοντας τὸ συναξάρι τοῦ ‘Ιουλίου.

Κατὰ καιροὺς πολλοὶ καὶ ἀ-διάφοροι ἀποφαίνον-
ται ex cathedra γιὰ τὴ μή... σχέση ‘Εκκησίας, ‘Ορ-
θοδοξίας γενικότερα, μὲ τὸ σφνγμὸ τοῦ ‘Εθνους, σ’
ὅποιο ρυθμὸ κι ἂν ἡχοῦν οἱ παλμοὶ του. ‘Η μεγάλη
ποιητικὴ δόξα τῆς ‘Ελλάδας, ὁ ‘Οδ. ‘Ελύτης — εὐαί-
σθητος σεισμογράφος τῆς ἐποχῆς — ὑποστηρίζει δια-
φορετικά. ‘Η ἀναφορὰ σὶς πρόσωπα καὶ σύμβολα τῆς
Πίστης εἶναι ἰδιαίτερα εὐγλωττῆ. ‘Αξίζει νὰ θυμη-
θοῦμε τί δήλωσε τὸ Μάιο τοῦ ‘86 σὶν πανεπιστη-
μιούπολη τοῦ Ράντγκερς, σὶδ Νιὸν Τζέρεσῦ τῶν Η.
Π.Α., ὅπου ἀπὸ τὸ 1984 λειτουργεῖ ἔδρα ‘Ελύτη:

«Πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια πὺν βρέθηκα σὶν Σιοκ-
χόλμη οἱ Σουηδοὶ ἀκαδημαῖκοι μὲ μακαρίσανε ὅταν
εἶδανε ὅτι διάβαζα τὸ Εὐαγγέλιο μὲ τὴν ἴδια εὐκο-
λία πὺν διάβαζα μιὰν ἐπιστολὴ τοῦ πατέρα μου. Ζή-
λεψαν τὸ προνόμιο πὺν ἔχει ὁ κάτοχος τῆς ἑλληνικῆς
νὰ διαβάξει τὴν Καινὴ Διαθήκη σὶδ πρωτότυπο...
Πάνω ἀπὸ σύνορα, πάνω ἀπὸ ἀντιξοότητες, μὲ τὴν
ὁρθόδοξο πίστιν καὶ μὲ μιὰ γλώσσα πὺν εἶναι φορέας
μεγάλου πολιτισμοῦ, ὁ ‘Ελληνισμός σχηματίζει μιὰ
δύναμιν πὺν ἐκτείνεται πολὺ πὺν πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια
ἐνὸς συγκεκριμένου κράτους...».

♦ ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ ‘Αθῆναι, ‘Ιασιῦ 1 — Τηλ. 72.10.734 ♦

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: ‘Ιωάννης Μιχαήλ, ‘Αριστοτέλους 179, 112 51 ‘Αθῆναι.